



Sorumlu Yatırımcılık / ESG Perspektifinden Sürdürülebilirlik ve Kuruluşlar İçin Genel Bir Çerçeve



www.ttgiv.org.tr

MERKEZ / HEAD OFFICE

CYBERPARK CYBERPLAZA B Blok Kat: 5-6 06800 Bilkent ANKARA - TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 265 0272

Fax: +90 (312) 265 0262

İSTANBUL/İSTANBUL OFFICE

ARI TEKNOKENT Arı 2 Binası A Blok Kat: 7 34469 İTÜ Ayazağa Yerleşkesi, Koruyolu

Maslak İSTANBUL - TÜRKİYE

Tel: +90 (212) 276 7560

Fax: +90 (212) 276 7580

Editorial Tasarım

Hande Aydoğan

Grafik Tasarım

Özge Egemen / www.kirmizitasarim.com

Bu çalışma **TTGV** tarafından yaptırılmıştır. Çalışmanın tümü ya da bir bölümü TTGV'nin izni olmadan kopya edilemez ancak kaynak göstermek kaydı ile alıntı yapılabilir.

Bu kitapçık içerisinde yer alan tasarımlar, yazılar, logolar, grafikler de dahil olmak üzere, tüm yazılı ve görsel materyale ilişkin her türlü mali, manevi ve ticari haklar yahut bunları kullanma yetkisi TTGV'ye aittir. Sözü edilen içeriğin kişisel ve ticari olmayan kullanım dışında herhangi bir amaçla kullanılması, kopyalanması, işlenmesi, herhangi bir şekil veya yöntemle, tamamen veya kısmen, doğrudan veya dolaylı, geçici veya sürekli olarak çoğaltılması, kiralınması, ödünç verilmesi, satışa çıkarılması veya diğer yollarla dağıtılması kesinlikle yasaktır.

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5 inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir.

Sorumlu Yatırımcılık / ESG Perspektifinden
Sürdürülebilirlik
ve Kuruluşlar İçin Genel Bir Çerçeve

Mart, 2022

İçindekiler

İçindekiler.....	i
Şekil Listesi.....	iii
Tablo Listesi.....	iv
Kutu Listesi.....	iv
Kısaltmalar.....	v
Sunuş.....	ix
Giriş.....	1
Metodoloji	2
BÖLÜM 1. Sürdürülebilirlik ve ESG Yatırımları.....	5
1.1. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma	5
1.1.1 Türkiye’de Yaşanan Gelişmeler	13
1.2. Sürdürülebilir/Sorumlu Yatırım Kavramları.....	18
1.2.1. ESG’nin Temel Kriterleri ve Yatırım Stratejileri.....	23
1.2.2. Ekosistemin ESG Eğilimleri	26
1.2.3. ESG Yatırımcılığına Dair Tartışmalar	29
1.2.4. ESG Yaklaşımı Yatırımcılar ve Şirketler için Nasıl Değer Yaratabilir?	31
BÖLÜM 2. Kuruluşlar/Şirketler Açısından Sürdürülebilirlik Yolculuğu.....	39
2.1. Şirketler/Kuruluşlar Açısından Sürdürülebilirlik (ve ESG) Dönüşümü Yol Haritası.....	39
2.2. Kriterler	48
2.3. Tamamlayıcı Konular – Kısa Kısa	54
Sonuç.....	65
BÖLÜM 3 - Ekler	69
EK-1	69
Sorumlu/Sürdürülebilir Yatırımcılığın Bilinen Kısa Tarihi	69
EK-2	73
Temel Yaklaşım (Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Çerçevesinde)	73
Temel Alan 1 - Yönetişim İlkeleri.....	74
Temel Alan 2 - Dünya.....	75
Temel Alan 3 - İnsan.....	76
Temel Alan 4 - Refah	77
EK-3	78

Belli Başlı İnisiyatifler	78
1. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları	78
2. Paris Anlaşması (İng. Paris Agreement)	79
3. AB Yeşil Mutabakatı (İng. EU Green Deal)	81
4. ABD Yeşil Yeni Mutabakatı (İng. Green New Deal-GND)	82
EK-4	84
Çerçeveler ve Standartlar	84
1. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (İng. Intergovernmental Panel on Climate Change - IPCC)	84
2. Karbon Saydamlık Projesi (İng. Carbon Disclosure Project - CDP)	86
3. Bilime Dayalı Hedefler (İng. Science Based Targets - SBT)	88
4. İklimle Bağlantılı Finansal Beyan Görev Gücü- TCFD (İng. Task Force on Climate-Related Financial Disclosures)	89
5. Küresel Raporlama Girişimi (İng. Global Reporting Initiative-GRI)	90
6. Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (İng. International Integrated Reporting Council - IIRC)	90
7. Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standartları Kurulu (İng. Sustainability Accounting Standards Board - SASB)	91
8. İklim Saydamlık Standartları Kurulu (İng. Climate Disclosure Standards Board - CDSB)	92
9. Ellen MacArthur Vakfı ve Döngüsel Ekonomi	92
10. Kurumsal Amaçlı Üst Düzey Yöneticiler (İng. Chief Executives for Corporate Purpose - CECF)	94
EK-5	95
Derecelendirme Sağlayıcıları	95
ESG Ekosistemi Bağlantıları	97
EK-6	100
Örnek Endeksler	100
1. Borsa İstanbul (BİST) Sürdürülebilirlik Endeksi	100
2. Bloomberg SASB - Sürdürülebilirlik Muhasebe Standartları Kurulu ESG Endeksleri (İng. Bloomberg SASB - Sustainability Accounting Standards Board ESG Indices)	101
3. Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi (İng. Dow Jones Sustainability Indices - DJSI)	102
4. MSCI İklim Endeksleri (İng. MSCI Climate Indexes)	103
5. FTSE4Good Endeks Serisi (İng. FTSE4Good Index Series)	104
EK-7	104

Tamamlayıcı Kavramlar.....	104
1. Yeşil Badana/Yıkama/Aklama/Göz Boyama (İng. Greenwashing)	104
2. Yeşil Kuğu (İng. Green Swan)	105
3. AB Taksonomisi (İng. EU Taxonomy)	106
4. Veri ve Kanıta Dayalı Karar Verme	107
5. Sınırdaki Karbon Vergisi/Emisyon Ticaret Sistemi (İng. Carbon Border Adjustment Mechanism-CBAM)	108
6. Adil Geçiş Mekanizması (Just Transition Mechanism - JTM)	110
Çalışma Ekibi.....	113
Kaynakça.....	115

Şekil Listesi

Şekil 1: Toplulukları Oluşturan Ekonomi, Toplum ve Çevre Bileşenleri (Bağımsız)	5
Şekil 2: Sürdürülebilir Toplulukları Oluşturan Üç Bileşenin İlişkilendirilmesi (Sürdürülebilir Kalkınma)	6
Şekil 3: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları	8
Şekil 4: Bütüncül Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımı	8
Şekil 5: Önem Derecesine Göre İlk 10 Küresel Risk	11
Şekil 6: İklimi Etkileyen Kömür Tüketimi, Rodney ve Otamatea Times, Waitemata ve Kaipara Gazetesi, 14 Ağustos 1912, Sayfa 7	12
Şekil 7: Kömürden Çıkış Planları Zaman Çizelgesi	13
Şekil 8: SKA'ya Göre Türkiye'nin Performans Değerlendirmesi	15
Şekil 9: Türkiye SKA Performans Değerlendirme Panosu ve Trendleri	16
Şekil 10: Yatırım Ekseninde Sürdürülebilir/Sorumlu Yatırım Kavramları	19
Şekil 11: ESG Eksenini	21
Şekil 12: ESG Konularını İçeren Yönetim Altındaki Varlık Miktarları ve İmzacı Dağılımları (2020-2021)	22
Şekil 13: ABD Yönetim Altındaki ESG Fon Varlıkları	27
Şekil 14: (Jenerik) Sürdürülebilirlik Dönüşüm Süreci	39
Şekil 15: Temel Kriterlere ve Açıklamalara Genel Bakış	49
Şekil 16: Kuruluşların/Şirketlerin Rekabetçiliğinde Belirleyici Olacak Ana Unsurlar	54

Şekil 17: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları	73
Şekil 18: 4 Temel Alan.....	74
Şekil 19: IPCC'nin Genel Yapısı	85
Şekil 20: Döngüsel Ekonomi Sistem Şeması	93
Şekil 21: Nasdaq'a Göre Ekosistem Bağlantıları.....	97
Şekil 22: ESG Derecelendirme Sağlayıcıları	98
Şekil 23: MSCI ESG Derecelendirmesi Örneği.....	98
Şekil 24: Sustainalytics ESG Derecelendirmesi Örneği	99
Şekil 25: DJSI Global ESG Derecelendirmesi.....	99

Tablo Listesi

Tablo 1: Seçilen 3 Ülke İçin Yıllık ve Kişi Başına CO ₂ Emisyonları (2020).....	15
Tablo 2: Bazı Önemli Çerçeve ve Derecelendirme Sağlayıcıları	96

Kutu Listesi

Örnek 1: İngiltere Merkezli Trillium Asset Management'ın Yatırım Kararı Vermeden Önce Kullandığı ESG Kriterleri	19
Bilgi Notu: PMR (Karbon Piyasalarına Hazırlık Ortaklığı, Partnership for Market Readiness)	109

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	Araştırma Geliştirme
AUM	Yönetim Altındaki Varlıklar
B2B	Business to Business (TR. İşletmeden İşletmeye)
B2C	Business to Consumer (TR. İşletmeden Tüketicie)
BİST	Borsa İstanbul
BKH	Binyıl Kalkınma Hedefleri
BM	Birleşmiş Milletler
BMI	Board Market Index (TR.Geniş Pazar Endeksi)
CBAM	Carbon Border Adjustment Mechanism (TR. Sınırdaki Karbon Vergisi Uygulaması)
CDP	Carbon Disclosure Project (TR. Karbon Saydamlık Projesi)
CDSB	Climate Disclosure Standards Board (TR. İklim Saydamlık Standartları Kurulu)
CECP	Chief Executives for Corporate Purpose (TR. Kurumsal Amaçlı Üst Düzey Yöneticiler)
CEO	İcra Kurulu Başkanı (TR. Chief Executive Officer)
CERES	Coalition for Environmentally Responsible Economies (TR. Çevresel Sorumlu Ekonomiler Koalisyonu)
CO2e	Metrik Ton Cinsinden Karbondioksit Eşdeğeri
COP 26	2021 Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı
COVID-19	Coronavirus Disease of 2019
CSA	Corporate Sustainability Assessment (TR. Kurumsal Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi)
CSO	Chief Sustainability Officer (TR. Sürdürülebilirlik Sorumlusu/Görevlisi)
DJSI	Dow Jones Sustainability Indices (TR. Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi)
Dolar	Amerikan Doları
ESG	Çevresel, Sosyal ve Yönetişim (İng. Environmental, Social and Governance)

ETS	Emisyon Ticaret Sistemi
FSB	Financial Stability Board (TR. Finansal İstikrar Kurulu)
GHG	Sera Gazı
GRI	Global Reporting Initiative (TR. Küresel Raporlama İnisiyatifi)
IBC	International Business Council (TR. Uluslararası İş Konseyi)
IEA	International Energy Agency (TR. Uluslararası Enerji Ajansı)
IFC	International Finance Corporation (TR. Uluslararası Finans Kurumu)
IIRC	International Integrated Reporting Council (TR. Uluslararası Entegre Raporlama Girişimi)
IoT	Internet of Things (TR. Nesnelerin İnterneti)
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change (TR. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli)
JTF	Just Transition Fund (TR. Adil Geçiş Fonu)
JTM	Just Transition Mechanism (TR. Adil Geçiş Mekanizması)
KOBİ	Küçük ve Orta Boy (Ölçekli) İşletme
KPI	Key Performance Indicator (TR. Kilit Performans Göstergeleri)
NDC	Ulusal Katkı Beyanları (TR. Nationally Determined Contributions)
OEM	Original Equipment Manufacturer (TR. Orijinal Malzeme Üreticisi)
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
OTİM	Ozon Tabakasını İncelten Maddeler
PRI	Principles for Responsible Investment (TR. Sorumlu Yatırım İlkeleri)
RoI	Return on Investment (TR. Yatırımın Geri Dönüşü)
SASB	Sustainability Accounting Standards Board (TR. Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standart Kurulu)
SBT	Science Based Targets (TR. Bilime Dayalı Hedefler)
SDG	Sustainable Development Goals
SK	Sürdürülebilir Kalkınma
SKA	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
SRI	Sosyal Sorumlu Yatırım

SSEI	Sustainable Stock Exchanges Initiative (TR. Sürdürülebilir Borsa Girişimi)
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
STOK	Stratejik Odak Çalışma Komisyonu
TCFD	Task Force on Climate-Related Financial Disclosures (TR. İklimle İlgili Finansal Açıklamalara İlişkin Görev Gücü)
TDÜ	Teknik Destek Üniteleri
TTGV	Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development (TR. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı)
UNEP/FI	United Nations Environment Programme Finance Initiative (TR. Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans Girişimi)
UNFCCC	Nations Framework Convention on Climate Change (TR. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi)
WBCSD	World Business Council for Sustainable Development (TR. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi)
WCED	World Commission on Environment and Development (TR. Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu)
WEF	World Economic Forum
WRI	World Resources Institute (TR. Dünya Kaynakları Enstitüsü)
WWF	World Wide Fund for Nature (TR. Dünya Doğayı Koruma Vakfı)
YGD	Yatırımın Geri Dönüşü



Cengiz Ultav

TTGV Yönetim Kurulu Başkanı

Küresel değişim ve dönüşüm dalgaları her defasında yaşantımızı ve iş dünyamızı ciddi bir biçimde etkileyen kırılmalar yaratmaktadır. Şimdi de küresel iklim krizi olarak adlandırdığımız, artık inkâr edilebilecek noktayı geçmiş ve etkilerini artan biçimde hissettiren büyük bir kırılmanın içindeyiz. Yapılan araştırma, analiz ve projeksiyonlara göre dünya, ekolojik sistemler ve insanlık üzerinde “geri dönüşü olmayan sonuçlara yol açması kaçınılmaz olan” 3 derecelik bir ısınmaya doğru yol almaktadır. Çok kritik olmasına karşın tek risk sadece küresel ısınma ve buna bağlı iklim değişiklikleri değildir. Bununla ve insan faaliyetleriyle bağlantılı olarak doğal kaynakların hızla azalması, artan su stresi, çevre kirliliği, ekosistemlerin ve biyoçeşitliliğin yok olması vb. çok sayıda “dev” sorun, artan insan nüfusu gibi faktörler ile birleşince sosyal, ekonomik ve siyasi riskler tırmanmakta ve krizler sıklaşmaktadır.

Çevresel, ekonomik ve sosyal gelişmenin devamlılığı açısından yeni bir ekonomik düzene geçişin gerekli olduğu artık küresel düzeyde de güçlü bir biçimde kabul edilmektedir. Sanayi devrimi sonrası oluşan, özellikle son 50 yıldaki, ekonomik modelin, sürdürülebilirlik yaklaşımları ve dijitalleşme tarafından dönüştürülmeye başladığını görüyoruz.

İş modelleri, ürünler, yatırımlar, süreçler, organizasyonlar, insan kaynağı ve teknolojiler bağlamında köklü değişikliklerin olmasıyla rekabetin kurallarının yeniden yazıldığı büyük bir inovasyon dalgasının içinde yer almaktayız. Ülkemiz de bu sürdürülebilirlik ve dijitalleşme kaynaklı dönüşüm dalgasını yakalayıp rekabetçiliğini koruma ve hatta artırma yönünde çeşitli adımlar atmaya başlamıştır. Bu dalganın bir tehdit değil, değişime giden yolda önemli bir fırsat olarak benimsemesi çok kritiktir.

Önemli bir sürtünme noktası da bu köklü dönüşümün finansmanıdır. İhtiyaç duyulacak “büyük” kaynağın sadece kamu değil, iş dünyası, sivil toplum ve özellikle de yatırımcılardan sağlanabilmesine gereksinim duyulacağı küresel düzeyde tartışılan bir konudur. Yatırımcılık da dönüşmektedir ve artan bir biçimde sorumlu yatırımcılık uygulamaları ve ESG (Çevresel, Sosyal, Yönetişim) prensipleri çerçevesinde şekillenmeye başlamıştır. **Gerek finansal kaynak arayanlar gerekse de yatırımcıların bundan sonra sürdürülebilirliği ve rekabetçiliği sadece ekonomik yönden değil, çevrenin, dünyanın, toplumun, toplulukların ve insanların gelişimi ve sürdürülebilirliği ile ilişkilendirmesi gerekecektir.** Bu ilişkilendirmeyi anlamlandırmak, desteklemek ve kıymetlendirmek için dönüşüme dair içgörü sağlayarak iş dünyasının ve inovasyon ekosisteminin dönüşüme hazırlanmasına katkı vermek ve ihtiyaç duyulacak finansman kaynağını ülkemize çekecek paradigma değişimini yaratmak oldukça kritiktir.



Giriş

Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, #TeknolojiÜretenTürkiye vizyonu ışığında, yeni fırsat ve eylem alanlarının tespit edilmesi ve geliştirilmesi, stratejik konularda yetkin katılımlı çalışmaların yürütülmesi, sonuçların raporlanması, yaygınlaştırılması, tartıştırılması ve ekosistem içinde farkındalığın artırılmasını amaçlamaktadır. Yürütülen faaliyetlerde ekosistemdeki çeşitliliğin anlaşılmasını sağlamak, farklı oyuncular ve uzmanlıkları bir araya getirerek birlikte düşündürmek ve ortak fayda üzerinden ekosistemi zenginleştirmek hedeflenmektedir. Buna paralel olarak, reel sektörün ortak sorunları ve yüksek etki yaratacak gerçek ihtiyaçları tespit edilerek, bunlara çözüm aranmasına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Bu hedefe yönelik olarak reel sektörün ortak sorunlarını tespit etmek ve bu sorunlara teknoloji inovasyon tabanında birlikte çözüm üretmek amacıyla Stratejik Odak Çalışma Komisyonu (STOK) çalışmaları yürütülmektedir. 2020 yılında ilk çıktıları veren İnsan Kaynakları ve Tarım STOK çalışmalarına ek olarak 2021 yılında Sürdürülebilirlik alanına yönelik STOK çalışması başlatılmıştır.

Çevre ve doğal kaynakların korunduğu, tüm canlıların yaşamlarını sürdürdüğü ve bunların yanında sosyal ve etik konuların ayrılmaz bir bütün olarak ele alındığı ekonomik sistemler için yeni ve rekabetçi bir bakış açısı olarak sürdürülebilirlik karşımıza çıkmaktadır. Sürdürülebilirlik denildiğinde ilk olarak akla sürdürülebilirliğin çevresel yönü gelse de bu kavram aslında ekolojik, sosyal koşullar ve ekonomik bileşenleri bir arada barındıran bütüncül bir bakış açısını ifade etmektedir. Bununla beraber ülkelerin, bölgelerin ve kuruluşların/şirketlerin sürdürülebilirlik yolculuğunda dijital dönüşümün önemli bir kaldıraç olduğunu ve dijital dönüşümle birlikte entegre olarak tasarlanacak bir stratejiye ihtiyaç duyulduğu su götürmez bir gerçektir.

TTGV, uzun yıllardır çevre, enerji ve sürdürülebilirlik kapsamında çok çeşitli çalışmalar yürütmektedir. TTGV'nin geçmişten günümüze gerçekleştirdiği faaliyetler **30. Yılında TTGV'nin Çevre, Enerji ve Sürdürülebilirlik Kilometre Taşları** dokümanında yer almaktadır.



Bu çalışma ile ise, Türkiye'yi de içine alması kaçınılmaz olan mega-trend olarak adlandırabileceğimiz sürdürülebilirlik dönüşümü konusunda ortak faydanın büyütülmesi için ekosistemimizin farkındalığının ve hazırlık durumunun artırılmasına yönelik sağlıklı bir tartışma zemini oluşturulması amaçlanmıştır. Bir keşif araştırması olarak kurgulanan sürdürülebilirlik konusu "Sorumlu Yatırımcılık/ESG" yönünden ele alınarak temel kavramlar ve çerçeveler anlaşılmalı, reel sektörün dönüşümüne yardımcı olabilecek bir yol haritası ve bir kriter seti oluşturulmuş, tüm bulgu ve önerilerin ekosistem ile paylaşılarak tartışmaya açılması ve paydaşlarımızdan bu bağlamda en geniş kapsamda katkı sağlanması amacıyla bu eser oluşturulmuştur.

Metodoloji

Nitel araştırma yönteminin benimsendiği bu çalışmada, nitelikli bilgi ve deneyim sahibi potansiyel paydaşlar tespit edilerek çok sayıda uzman ile yarı yapılandırılmış mülakat yapılmış, buna ek olarak alana yönelik etkinlik katılım sağlanmış ve tamamlayıcı inceleme ve okumalar gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar COVID-19 salgınının zorunlu kıldığı şartlar altında çoğunlukla video konferans yöntemi ile ve ağırlıklı olarak 2021 yılının üçüncü ve son çeyreğinde gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar kapsamında sürdürülebilirlik alanında çalışmalar yürüten çok değerli akademisyenler/araştırmacılar, kamu kurumları, STK ve önde gelen danışmanlık firmaları yöneticileri ile görüşülerek toplanan veriler analiz edilmiş ve bu paydaşların perspektifini yansıtabilmeyi mümkün kılan değerli görüşlere ulaşılmıştır. Tüm bunlara ek olarak yayın incelemeleri ve tamamlayıcı okumalar yapılmıştır.

Bu rapor üç ana bölümden oluşmaktadır. **İlk bölümde** sürdürülebilirlik ve ESG yatırımları kavramları, **ikinci bölümde** kuruluşlar/şirketler açısından sürdürülebilirlik çerçevesi ele alınmıştır. **Üçüncü bölümde** ise sürdürülebilirlik, sorumlu/sürdürülebilir yatırımcılık, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları çerçevesinde temel yaklaşımlar, inisiyatifler, çerçeve ve standartlar, derecelendirme sağlayıcıları, örnek endeksler ve tamamlayıcı kavramlar detaylandırılmıştır.

*Bu çalışmanın
gerçekleřtirilmesinde bizlere
değerli zamanlarını ayıran,
ekosistemimizin geleceğe
bakışında ve yerel bilginin
oluşturulmasında öneme sahip
olan fikirlerini içtenlikle bizlerle
paylaşan tüm katılımcılarımıza
teřekkürlerimizi sunarız.*



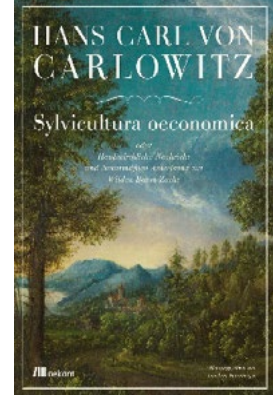
BÖLÜM 1

Sürdürülebilirlik ve ESG Yatırımları

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarının çıkış noktası, tarihsel gelişim ve değişiminin ele alındığı bu bölümün ilk kısmında, aynı zamanda uluslararası aktörlerin konu özelinde düzenlediği etkinlikler ile bazı anlaşmalara değinilerek Türkiye’de yaşanan gelişmeler değerlendirilmiştir. Bölümün ikinci kısmında ise sürdürülebilir/sorumlu yatırımcılık kavramları açıklanmış, ESG’nin temel kriterleri, yatırımcı stratejilerine ve tartışmalarına değinilmiştir. Ayrıca ekosistemin ESG eğilimleri ve ESG’nin kuruluşlar/şirketlere yararlı olma potansiyeli olan değerler ele alınmıştır.

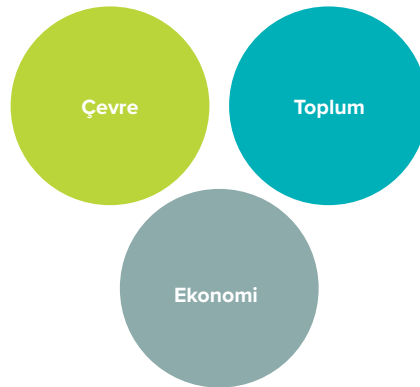
1.1. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilirliğe ilişkin kaygılar son 50 yıldır ekonomik kalkınma tartışmaları için yeni bir gündem oluşturmuş ve zaman içinde bu tartışmalar sürdürülebilir kalkınma eksenine oturmuş olsa da sürdürülebilirliğin nüveleri 300 yıldan uzun bir süre önce Alman muhasebeci ve maden yöneticisi Hans Carl von Carlowitz'in eserinde görülebilmektedir. Hans Carl von Carlowitz, Saksonya'nın yok olan ormanlarına yanıt olarak **nachhaltigkeit (sürdürülebilirlik)** kavramına yanda kitap kapak görseli verilen Sylviculture Oeconomica adlı kitabında (OEKOM.DE, 2021) yer vererek 3 asır önce bugüne şu cümleler ile ışık tutmuştur: "Ülkelerin en büyük sanatı, bilimi, çalışkanlığı ve kurumu, **sürekli, istikrarlı ve sürdürülebilir** bir kullanıma sahip olmak için ahşabın korunması, yetiştirilmesinin nasıl işleneceğine ve yapılacağına bağlı olacaktır. **Ülkelerin hayatta kalabilmeleri için bu vazgeçilmez bir nedendir."**



(300 Yılı Aşkın Orman Sürdürülebilirliği, 2021). Bunu destekler nitelikte, bilim insanı Robert Gilman da sürdürülebilirliği "Toplumun, ekosistemin ya da devam eden herhangi bir **sistemin ana kaynakları tüketmeden belirsiz bir geleceğe dek işlevini sürdürmesidir.**" olarak tanımlamıştır (Robert Gilman, 2022).

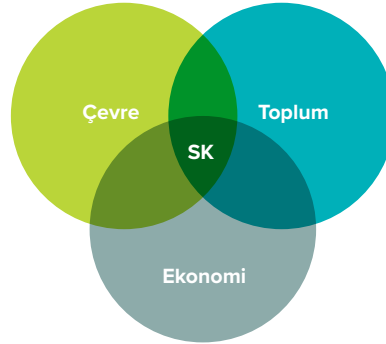
Bu düşünce setinden hareketle sürdürülebilirlik yalnızca tüketim odaklı düşünmeden; toplumsal kalkınma ve refah, ekosistemin korunması, toplumsal sorumlulukların da ayrılmaz bir bütün olduğu ekonomik çözümleri bir arada değerlendirmeyi hedeflemektedir. Bu iki yaklaşıma göre **sürdürülebilirliği oluşturan 3 ana eksen çevre, toplum ve ekonomi** olarak öne çıkmaktadır. İlk başlarda bu 3 eksenin birbirine yakın fakat birbirinden **bağımsız olarak ele alındığı** görülmektedir. (Bkz. Şekil 1)



Şekil 1: Toplulukları Oluşturan Ekonomi, Toplum ve Çevre Bileşenleri (Bağımsız)

Küresel ölçekte özellikle Sanayi Devrimi ile başlayıp İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kapitalist/teknolojik/endüstriyel gelişme ve kontrolsüz nüfus artışı ile birlikte ivme kazanan yapılanma, doğal sistemlerin tüm alanlarında çağın dışına itilmiş ve tüketimin ön planda olduğu “kontrolsüz” bir büyüme süreci olarak ortaya çıkmıştır. 1960'ların sonunda gelindiğinde ise çevreye verilen hasarın boyutları yavaş yavaş algılanmaya başlanmıştır. Bu farkındalık ile tetiklenen çevre ve ekoloji hareketi, 1972 yılında düzenlenen **Birleşmiş Milletler Stockholm Konferansı'nda** çevrenin korunması ve geliştirilmesi konusunun ilk kez tartışılmasıyla görünürlük kazanmıştır (T.C. Çevre ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 6. Türkiye Çevre Durum Raporu, 2020). Her ne kadar çevre ve ekonomik büyüme uluslararası platformlarda birlikte tartışılmaya başlanmış, çevre sorunlarının ortaya çıkmadan önce tahmin edilmesi ve önlenmesine yönelik çevre politikalarının benimsenmesi gerekliliği konusunda hem fikir olunmuş olsa da söylemler bir türlü eyleme geçememiştir.

1980'li yıllara gelindiğinde ise 1960'ların kalkınmacı yaklaşımlarıyla 1970'lerin kısmi de olsa çevreci farkındalıklarını uzlaştıran ve gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilecek kalkınma olarak tanımlanan **sürdürülebilir kalkınma** yaklaşımı, Brundtland Raporu olarak bilinen, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun (WCED) 1987 tarihli Ortak Geleceğimiz (İng. Our Common Future) raporunun bu kavramı konunun merkezine koymasıyla başlamıştır (WCED, Ortak Geleceğimiz Raporu (Brundtland Raporu), 1987).



Şekil 2: Sürdürülebilir Toplulukları Oluşturan Üç Bileşenin İlişkilendirilmesi (Sürdürülebilir Kalkınma)

Ekonomik büyüme ve kâr etme odaklı yaklaşımların zamanla çevresel ve toplumsal sürdürülebilirlikten bahsedebilmek için insani gelişmenin göz ardı edilmeyeceğini ifade eden yaklaşımlara doğru evrildiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla bir **ülkede kalkınma ancak ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasıyla gerçekleşebilecektir**. Bir diğer deyişle, doğal sermayeyi tüketirken, gelecek kuşakların da gereksinimlerine sahip

çıkan, ekonomi ile ekosistem arasındaki dengeyi koruyan, çevresel açıdan sürdürülebilir nitelikte olan bir ekonomik kalkınmadır (Gürlük, 2001:4; Alagöz,2007). (Bkz. Şekil 2)

1990'lara gelindiğinde ise sürdürülebilir kalkınma tanım ve çerçevesinin ortaya konulmasından sonra sürdürülebilir kalkınmaya toplumların nasıl erişeceğine dair bir yol haritası olması amacıyla **Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı** düzenlenmiştir. Bu konferansın sonucunda sürekli ve dengeli kalkınmayı sağlamak ve insanlar için kaliteli yaşam çevreleri oluşturmak amacıyla, devletlerin sürdürülebilir olmayan üretim ve tüketim kalıplarını azaltması ve ortadan kaldırması gerektiğinin altı çizilmiştir. Bunun yanı sıra 21. yüzyıla yönelik **Gündem 21** adı verilen bir eylem planı kabul edilmiştir. Fakat hedeflerin gönüllük esasına göre ülkelerin kendi **inisiyatiflerine bırakılması, bu eylem planının kadük kalmasına yol açmıştır** (T.C. Dışişleri Bakanlığı, Sürdürülebilir Kalkınma, 2021). Özetle 90'lı yıllar, tek başına **ekonomik büyümenin bir amaç olmaktan çıkıp toplumsal gelişme ve kalkınma için bir araç olduğu** düşüncesinin yavaş yavaş ortaya çıkmasıyla geride bırakılmıştır.

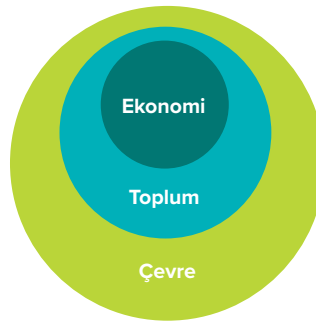
İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılın en başına döndüğümüzde, Birleşmiş Milletlerin 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesini planladığı **Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH)** Binyıl Zirvesi'nde açıklanmıştır. Bu hedeflerle, finansal kaygıların birinci öncelik olmadığı toplum ve insan merkezli çevresel yönetimin de göz ardı edilmediği bir çerçeve oluşturulmuştur (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı Müsteşarlığı, Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye, 2010). 2015 yılında, Birleşmiş Milletler tarafından **Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA)** (Bkz. Ek-3) adıyla, 2030 yılına kadar hayata geçirilmesi planlanan, **aşırı yoksulluğu sona erdirmeye; eşitsizlik ve adaletsizlik ile mücadele; iklim değişikliğini önleme ve uyumu içeren** üç temel konuyu destekleyen 17 amaçtan oluşturulmuştur (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ve Göstergeleri, 2019). Şekil 3'te amaçların bütününe yer aldığı gibi eşitsizliklerin giderilmesi, ekonomik büyümenin ve istihdamın güçlendirilmesi, şehirler ve yerleşim alanlarının iyileştirilmesi, sanayileşmenin sağlanması, okyanusların ve ekosistemlerin korunması, enerjinin daha sürdürülebilir biçimde üretilmesi ve tüketilmesi, iklim değişikliğiyle mücadele edilmesi, sürdürülebilir üretim ve tüketime geliştirilmesi ve insan haklarının güçlendirilmesi hedeflerini benimseyen SKA'lar, BKH'lerin başarısı ve ilerleme ivmesini temel alan bir zemin üzerine inşa edilmiştir.



Şekil 3: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Kaynak: <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html>

Artık sürdürülebilir kalkınmanın iş dünyasını da içine dâhil etmeden sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilemeyeceğinden yola çıkarak Birleşmiş Milletler bu 17 amacı iş dünyasını da konunun içine alarak kurgulamıştır. Bu haliyle aslında birbirine **tam bağlı, toplumun içinde ekonominin değerlendirildiği, çevrenin de hepsini kapsayan büyük bir ekosistem** olarak kurgulandığı söylenebilir. (Bkz. Şekil 4)



Şekil 4: Bütüncül Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımı

İş dünyası ekosisteme zarar vermeden toplumu da içine alan bir yapıyla ekonomik kalkınmaya ulaşabilmesi için gerek küresel gerekse de yerel bazda Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kritik öneme sahiptir. Bu noktada ciddi bir dönüşüm ihtiyacı oluşmaktadır. Yalnız bu dönüşüme mevcut işleyişe bir tehdit değil, bir fırsat olarak da bakmak faydalı olacaktır. Örneğin, 17 Sürdürülebilir Kalkınma Amacı'nın işaret ettiği konularda yıllık 12 trilyon dolarlık bir iş fırsatının ortaya çıkmakta olduğu değerlendirilmektedir (İş ve Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu, Daha İyi İş, Daha İyi Dünya, 2017). Bu iş fırsatlarına ulaşabilmek için öncelikle ihtiyaç duyulan dönüşüm ve değişim noktaları şunlardır;

Küresel hedefleri benimsemek, bize **yılda 12 trilyon dolarlık yeni iş değeri** sağlayabilir.



- Hedef belirleme, şeffaf ve gelişim odaklı raporlama yapma,
- Hissedar odağından paydaş odaklı bir yönetim yaklaşımına geçiş,
- Entegre bir yaklaşımla, finansal ve finansal olmayan risklerin ve fırsatların birlikte yönetimi,
- Ürünlerin ve iş modellerinin dönüşümü,
- Öncelikli konular odağında çok paydaşlı girişimlerde aktif rol alma,
- Şirket performansının ESG (Bkz. 1.2. Sürdürülebilir/Sorumlu Yatırım Kavramları) kriterlerine göre takibini gerçekleştirme.

Son 30 yıl içinde düzenlenen birçok dünya zirvesi, yapılan sayısız araştırma ve oluşturulan eylem planları sayesinde sürdürülebilir kalkınmanın günümüze dek uzanan yol haritası çizilmiş olsa da küresel olarak her birimizi içine alan küresel iklim değişikliğinin büyük etkileri ile karşı karşıyayız. Alınan tüm bu önemlere rağmen doğal kaynakların hızla azaldığı, çevre kirliliğine bağlı olarak ekosistemlerin yok olduğu dünyamızda kaynak kıtlığı, insanlığın geleceği ve refahı açısından önemli bir tehdit oluşturmaya devam etmektedir. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) tarafından yayınlanan İklim Değişikliği 2021 Raporuna göre, Dünya'nın 3 °C'lik bir ısınmaya doğru yol aldığı ve iklim hedeflerine ulaşılmadığı takdirde insanlar ve ekolojik sistemler üzerinde "geri dönüşü olmayan sonuçlara yol açabileceği" uyarısında bulunulması tehlike çanlarının çoktan çaldığını bizlere yeniden hatırlatmaktadır.

Birleşmiş Milletler Çerçeve Sözleşmesi'ne taraf devletler, dünyanın geri dönüşü olmayan sonuçlara sürüklenmesinin önüne geçebilmek amacıyla ve yaşanacak sorunların ulusal sınırların ötesine geçmesi ve her düzeyde uluslararası iş birliği ve koordineli çözümler gerektirmesi sebebiyle Paris Anlaşması'yla ortak bir amaç doğrultusunda bir araya gelmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, Paris Anlaşması, 2021). Paris Anlaşması'nın temel amacı, bu yüzyılda küresel sıcaklık artışını sanayi öncesi seviyelerin 2 °C altında tutmak ve mümkünse sıcaklık artışını

1,5 °C ile sınırlamaya yönelik çabaları sürdürmektir. Buna ek olarak Anlaşma, ülkelerin iklim değişikliğinin etkileriyle başa çıkma kapasitelerini artırmayı ve düşük sera gazı emisyonları ve iklime dayanıklı bir yol ile tutarlı finansman akışları sağlamayı hedeflemektedir.

Bunu destekler nitelikte iklim değişikliğiyle mücadele, sera gazı emisyonlarının azaltılması, yenilenebilir enerji kullanımının önem kazanması, enerji verimliliği gibi başlıklar başta olmak üzere çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik konularında gösterdiği hassasiyet ile bilinen AB, 2019 yılının Kasım ayında bu hassasiyetleri bir adım ileri taşıyarak, çevre ve sürdürülebilirlik konularında kesin ve iddialı adımlar atacağını taahhüdü niteliğindeki inisiyatifler paketi olarak Avrupa Yeşil Mutabakatı'nı (European Green Deal) duyurmuştur. Avrupa Yeşil Mutabakatı, AB'nin 2050'ye kadar net sera gazı emisyonlarının sıfırlanması, ekonomik büyümenin kaynak kullanımına bağlılığının sona erdirilmesi (İng. decoupling) kimsenin ve hiçbir bölgenin geride bırakılmaması temel hedeflerini içeren, sürdürülebilir ekonomiler için bir yol haritası ve büyüme stratejisidir (Escarus Blog, AB Yeşil Mutabakatı Nedir?, 2020). AB, bu yol haritası ve stratejilerin mevcut sistemlerle eşgüdüm halinde ilerleyebilmesi noktasında vurgulayarak dönüşümün dijitalleşme ile bir bütün olacağını ifade etmektedir. Bu noktada dijital dönüşüm, stratejik düzeyde ölçümlerin yapılması, verilerin toplanması ve yayılması, matematiksel modellerin oluşumu ve analizi, kanıtı dayalı karar alma gibi sistematlere hizmet edecektir. Önemli bir detay olarak Mutabakat, emisyonları azaltmaya giden yolda yeni iş imkânları yaratarak ekonomiyi de hareketlendirmeyi hedeflemektedir. Tanımlanan hedefler kapsamında bu büyüme stratejisi; **i) temiz enerji, ii) sürdürülebilir sanayi, iii) inşaat ve renovasyon, iv) tarladan sofraya, v) kirliliğin ortadan kaldırılması, vi) sürdürülebilir hareketlilik ve vii) biyoçeşitlilik** olmak üzere 7 politika alanı altında kurgulanmıştır (Avrupa Komisyonu, Komisyondan Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesine ve Bölgeler Komitesine Tebliğ Dokümanı, 2019).

Paris Anlaşması'nın uygulamasına yönelik en somut planların Avrupa Birliği tarafından Avrupa Yeşil Mutabakatı ile yapıldığı gözlemlenmektedir. 2050 yılına kadar karbon salımının nötr olması hedefinin bir göstergesi olarak 2021 yılının Temmuz ayında açıklanan "55'e Uyum" (Fit for 55) paketi ile birlikte somutlaşmaya başlamıştır (Avrupa Birliği Konseyi, AB'nin Yeşil Geçiş Planı, 2021). Bu kapsamda, ileri seviyeye çıkarılacak emisyon azaltımı önlemleri nedeniyle yoğun enerji üretiminin AB sınırları dışına çıkmasının (karbon kaçağı (İng. Carbon leakage)) ve bunun sonucunda AB ekonomisinin negatif etkilenmesinin önlenmesi için "Sınırdaki Karbon Vergisi Uygulaması (İng. Carbon Border Adjustment Mechanism-CBAM)" üzerinde bir hazırlık yapılmaktadır. Böylelikle kendi Emisyon Ticaret Sistemi (ETS) olan ve karbon emisyonlarını halihazırda vergilendiren ülkelerin tahsil ettiği vergilerin, ihracatta AB ülkeleri sınırında da geçerli sayılacağı değerlendirilmektedir. Fakat ilgili ülkede ETS yoksa, vergi doğrudan ihracat yapılacak AB ülkesi sınırında tahsil edileceği

ifade edilmektedir. Taslak olarak yayınlanan CBAM Yönetmeliği'nin 2023'te yürürlüğe girmesi planlanırken, ilk olarak **demir-çelik, çimento, alüminyum, gübre ve elektrik sektörlerinin** bu kapsama alınacağı belirtilmiştir. 2025'e kadar bir geçiş dönemi yoluyla CBAM'ın aşamalı olarak uygulanması hedeflenmektedir. 2026'dan itibaren ise Sınırdaki Karbon Vergisi Uygulaması'nın tam olarak yürürlüğe girmesi değerlendirilmektedir (Avrupa Birliği Konseyi, Sınırdaki Karbon Vergisi Uygulaması, 2021). Referans olması bakımından 2021 yılı başında ton karbondioksit eşdeğeri (CO2e) 30 avro civarındayken Şubat 2022 itibarıyla 90 avronun üzerinde seyretmektedir. Bu yükseliş 2017-2021 yılları arasında emtiaların yıllık getiri performansına da yansımış, pek çokları arasında son 5 yılda değeri en çok artan emtia "AB karbonu" olmuştur. Bu durum, ilk etapta öncelikli sektörler ve sonrasında tüm reel sektörün üzerinde çok ciddi finansal etkiler yaratacak bir konudur.



Şekil 5: Önem Derecesine Göre İlk 10 Küresel Risk

Kaynak: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf

Son 10 yılda yaşanan bu önemli gelişmelerle çevresel, ekonomik ve sosyal gelişmenin devamlılığı açısından yeni bir düzene geçişin gerekli olduğu artık küresel düzeyde kabul edilmektedir. Bunu destekler nitelikte Dünya Ekonomik Forumu (İng. World Economic Forum, WEF) tarafından yapılan Küresel Risk Raporu'nun Algı Araştırması'na göre dünyayı 10 yılda bekleyen 10 riskin içinde en çok çevresel ve toplumsal riskler ön plana çıkmaktadır. (Bkz. Şekil 5) Ekosistem ve ekonomik faaliyetler arasındaki çatışmayı yönetebilmek, doğal çevre ve toplum refahını göz ardı etmeden ekonomiyi büyütebilmek için sürdürülebilir kalkınmanın, bir kavramın ötesinde iş yapış şekli olarak belirlenmesi geldiğimiz şu noktada büyük önem taşımaktadır.

Tüm bu riskler ve dünyanın sürüklendiği gidişata karşın ülkeler, bu küresel sorun için bazı ulusal karbon nötr ve net sıfır hedefleri açıklamıştır. Ancak

unutulmamalıdır ki; küresel ortalama sıcaklık artışını Paris Anlaşması'yla hedeflenen 1,5 °C seviyesi ile sınırlamak için uzun vadeli hedeflerin somut eylemlerle desteklenmesi gerekmektedir. Açıklanan bazı karbon nötr ve net sıfır hedefleri örnek olarak aşağıda sıralanmıştır:

- Türkiye net sıfır emisyon hedefine 2053 yılında ulaşmayı hedeflediğini açıklamıştır.
- AB, 2030 yılına kadar seragazı salımını 1990 yılındaki seviyesinden en az %55 azaltmayı ve 2050 yılında ise net sıfır karbon seviyesine ulaşmayı hedeflemiştir.
- ABD, sera gazı emisyonlarını 2030 yılına kadar 2005 yılı seviyelerine göre %52'ye kadar azaltmayı taahhüt etmiştir. ABD aynı zamanda 2050'ye kadar "sıfır karbon emisyonu" hedefini açıklamıştır.
- Çin, 2030 yılına kadar **karbon emisyonlarını zirveye çıkarmayı** ve 2060 yılına kadar da karbon nötrlüğünü sağlamayı hedeflediğini duyurmuştur.
- İngiltere Hükümeti 1990 yılı seviyesine kıyasla 2035 yılına kadar sera gazı emisyonlarını %78 oranında azaltma ve 2050'ye kadar net sıfıra ulaşma hedefini açıklamıştır.
- İsveç, 2045 yılında karbon nötr olmayı hedeflemiştir.
- Fransa ise 2050 yılında karbon nötr olma hedefini kanunla bağlayıcı kılmayı planlarken 2040 yılına kadar dizel ve benzinli araçların kullanımının sona ereceğini duyurmuştur.

THE RODNEY AND OTAMATEA TIMES,
WEDNESDAY, AUGUST 14 1912.

Science Notes and News.

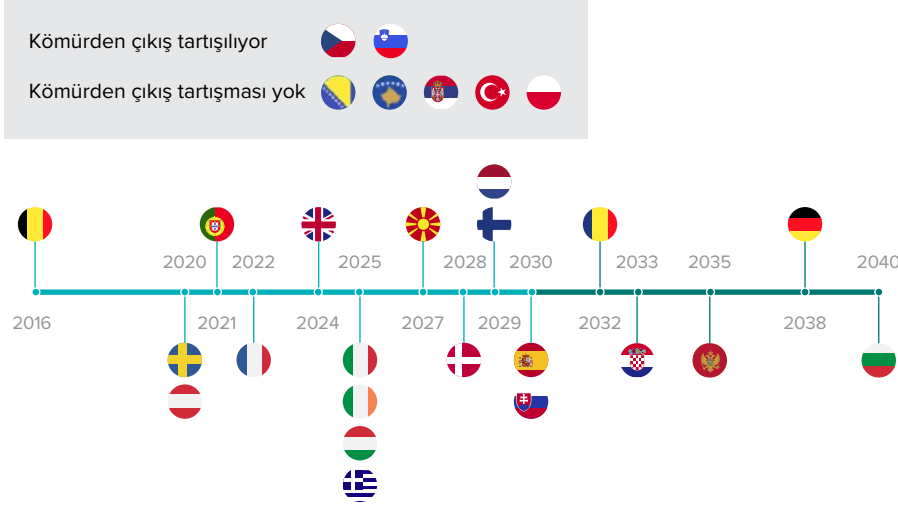
COAL CONSUMPTION AFFECT- ING CLIMATE.

The furnaces of the world are now burning about 2,000,000,000 tons of coal a year. When this is burned, uniting with oxygen, it adds about 7,000,000,000 tons of carbon dioxide to the atmosphere yearly. This tends to make the air a more effective blanket for the earth and to raise its temperature. The effect may be considerable in a few centuries.

Şekil 6: İklimi Etkileyen Kömür Tüketimi, Rodney ve Otamatea Times, Waitemata ve Kaipara Gazetesi, 14 Ağustos 1912, Sayfa 7

Tüm bu hedefler son birkaç yıl içinde çokça gündeme gelmiş olsa da yüzyıldan daha fazla zaman önce kömür kullanımının yaratacağı karbon emisyonu hakkında öngörüler oluşmaya başlamıştır. 14 Ağustos 1912'de Yeni Zelanda'da yayınlanan Rodney ve Otamatea Times, Waitemata ve Kaipara Gazette adlı gazetede öngörülü bilim insanları, her yıl 2 milyar ton kömür yakıldığı ve bunun sonucunda atmosfere 7 milyar ton CO₂ emisyonu yarattığı ve bunun sonucu olarak da gezegenin gittikçe ısınacağı konusunda uyarılarda bulunmuştur. Ancak bu etkinin **birkaç yüzyıl** içerisinde önemli olacağını söylemişlerdir. Daha yüzyıl geçmeden, öngörülen geleceği ne yazık ki yaşamaya başladık. Küresel olarak yaşanan iklim krizinin önüne geçebilmek ve tüm bu hedeflerin eyleme dökülebilmesi için ilk büyük adımın kömürden çıkış olması gerektiği aşikârdır. Şekil 7'de kömürden çıkış planları bulunan/ bulunmayan ülkelerin zaman çizelgesi yer almaktadır.

Kaynak: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/rodney-and-otamatea-times-waitemata-and-kaipara-gazette/1912/08/14/7>



Şekil 7: Kömürden Çıkış Planları Zaman Çizelgesi

Kaynak: <https://beyond-coal.eu/wp-content/uploads/2021/11/Avrupa-Komurden-Cikis-.pdf>

Öte yandan Uluslararası Enerji Ajansı'nın (IEA) Kömür 2021 Raporu'na göre elektrik talebinin düşük karbon arzını geride bırakması ve ani yükselen doğal gaz fiyatlarıyla birlikte, **küresel kömürlü elektrik üretiminin 2021'de %9 arttığı değerlendirilmiştir**. Bu konuları fazlaca tartışan birçok ülkenin karbon nötr ve net sıfır hedefleri olup kömürden çıkış planlarını Şekil 7'deki gibi belirlenmişken kömürden enerji üretiminin tüm zamanların en yüksek seviyesine ulaşması kafa karıştırıcı olmaktadır. Tüm bunlar, bu sürecin oldukça gel-gitler ile dolu ve dolayısıyla çetin geçeceğinin işaretidir.

1.1.1. Türkiye'de Yaşanan Gelişmeler

Çevre alanında hemen hemen hepsi sürdürülebilir kalkınma ilkelerine dayanan birçok konferanslara, zirve katılımlarına ve yapılan küresel sözleşmelere taraf olsa da geç sanayileşen bir ülke olarak Türkiye'de ekonomik büyümenin çevreye verdiği zararlarına yönelik farkındalığın 1970'ler de olduğu söylenebilir. Bu katılımların yarattığı farkındalığın da etkisiyle Türkiye, 1973-1977 yıllarını kapsayan üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında ilk kez çevre sorunlarına ayrı bir yer verilmiştir (Egeli, G. 1996). Bunu takiben, resmi devlet politikalarında çevre sağlığı ve dengesinin önemine vurgu yapan 1982 Anayasasının kabulü ile çevre koruması kavramının ilk kez anayasaya girdiği görülmektedir (Budak, S. 2000). 1990'lı yıllardan sonra çevre eylem planları beş yıllık kalkınma planlarına dâhil edilmiş, sürdürülebilir kalkınma yolundaki çabalar değerlendirilmiş ve küresel zirve kararlarının ulusal düzeyde planlanmasını takip eden yıllarda ise çevre ile ilgili hatırı sayılır miktarda yasa, yönetmelik ve mevzuat çıkarılmıştır. Tüm bunların ardından sürdürülebilir kalkınma çalışmalarını desteklemek amacıyla Bölgesel

Çevre Merkezi ve Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu kurulmuştur. Ayrıca küresel olarak yaşanan iklim krizine karşı Türkiye ilk olarak Türkiye İklim Değişikliği Stratejisi'ni (2010-2023) (Türkiye'nin iklim değişikliği konusundaki kapsamlı ilk resmi strateji belgesi) yayınlamıştır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Türkiye İklim Değişikliği Stratejisi, 2010). Buna bağlı olarak da Türkiye Cumhuriyeti İklim Değişikliği Eylem Planı (2011-2023) (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, İklim Değişikliği Eylem Planı, 2011) ve Türkiye'nin İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2023) oluşturulmuştur (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı, 2011). Önümüzdeki süreç içinde bu belgelerin güncellenmesi beklenmektedir. Bu strateji ve planlar dışında Türkiye, ülkemizin en büyük ticari ortağı olan Avrupa Birliği'ne uyum sağlamak ve bu değişim dalgasında rekabet edebilmek için Yeşil Mutabakat'ına Eylem Planını 2021 yılında yayınlamıştır (T.C. Ticaret Bakanlığı, Yeşil Mutabakat Eylem Planı, 2021). 2015 yılında Paris Anlaşması'na (Bkz. Ek-3) taraf olmuş, 2021 yılında ise Anlaşma Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Paris Anlaşması, 2021). Türkiye Paris Anlaşması'nı onaylamasının hemen ardından bir adım daha atarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın adını Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olarak değiştirmiş ve yeniden organize etmeye başlamıştır. (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2021). Çok geçmeden ise ülkemizin 2053 yılı için net sıfır emisyon hedefi ilan edilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Türkiye'nin Yeşil Kalkınma Devrimi, 2021). Sürdürülebilirlik açısından önemli uluslararası sözleşmelere taraf olunması, zaman içinde alınan yerel aksiyonlar bakımından bazı noktalarda yetersiz bulunsu da, küresel sözleşmelerin gerekliliklerinin yerine getirilmesi konusunda önemli bir aşama kaydedildiği değerlendirilmektedir.

Türkiye, Avrupa Birliği Üye Ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'nin 2020 içinde yıllık ve kişi başı CO2 emisyonları Tablo 1'de yer almaktadır (Verilerdeki Dünyamız. (2020). CO2 Emisyonları). Tablo 1'de de açık bir şekilde görüldüğü gibi bu noktaya gelişimizin ya da bir başka tabirle iklim krizinin tarihsel süreçte birinci derece sorumluları arasında ülkemizin yer almadığı kabul edilmektedir. Fakat bu, ülkemizin iklim krizinden ciddi biçimde etkilenmeyeceği şeklinde yorumlanmamalıdır. Yakın zamanda arka arkaya yaşanan büyük kuraklıklar, orman yangınları, seller, müsilaj sorunları, ekolojik tahribatlar vb. yanında, yapılan çeşitli analiz ve öngörüler de göstermektedir ki ülkemiz iklim ve ekoloji kaynaklı ciddi tehditlerle karşı karşıyadır.

Tablo 1: Seçilen 3 Ülke İçin Yıllık ve Kişi Başına CO₂ Emisyonları (2020)

	Türkiye	AB Üye Ülkeleri	ABD
Yıllık CO ₂ Emisyonları	392,79 milyon ton	2,93 milyar ton	4,71 milyar ton
Kişi Başına CO ₂ Emisyonları	4,66 ton	5,71 ton	14,24 ton

Not: Enerji ve çimento üretimi için fosil yakıtların yakılmasından kaynaklanan karbondioksit (CO₂) emisyonlarını içerir. Arazi kullanım değişikliği dahil değildir.

Kaynak: <https://ourworldindata.org/co2-emissions>

Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları çerçevesinde oluşturulan Sürdürülebilir Kalkınma Raporu 2021'e göre, Türkiye 165 ülke arasında 70.4 endeks puanı ile 70. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin 17 hedefin gerçekleştirilmesi yönünde hızlı adımlar atması gerektiğine işaret eden raporda yoksulluğun ve açlığın sona erdirilmesi; sağlıklı bireyler; nitelikli eğitim; temiz su ve sıhhi koşullar; sürdürülebilir şehirler; sorumlu tüketim ve üretim ve hedefler için ortaklıklar başlıklarında bir ilerleme içinde olduğu kaydedilmektedir. Türkiye'nin **toplumsal cinsiyet eşitliği; insana yakışır iş ve ekonomik büyüme; sanayi, yenilikçilik ve altyapı; eşitsizliklerin azaltılması; iklim eylemi; sudaki yaşam; karasal yaşam; barış ve adalet** başlıklarında 2030 hedeflerine ulaşması için 17 amacın işaret ettiği konulara odaklanarak, öngörülen toplam 12 trilyon dolarlık iş fırsatından payını alabilmek için çalışmalarını hızlandırması gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

Türkiye

Genel Performans

Ülke Sıralaması
Türkiye

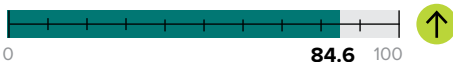
70/165

Ülke Puanı

70.4

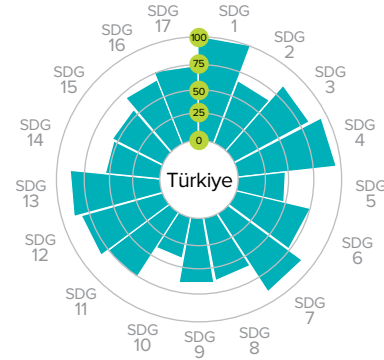
Bölgesel Ortalama: 77.2

İstatistiksel Performans İndeksi
0 (En Kötü) ile 100 (En İyi)



OECD Ülkeleri

SKA'ya göre Ortalama Performans



Şekil 8: SKA'ya göre Türkiye'nin Performans Değerlendirmesi



Şekil 9: Türkiye SKA Performans Değerlendirme Panosu ve Trendleri

İklim dirençli bir ülke haline gelebilmek için, iklim ile ilgili tehlikeli olayları, eğilimleri veya rahatsızlıkları saptama, öngörme, hazırlık yapma ve yanıt verme becerisi kazanabilmek için en hızlı şekilde aksiyon almamız gerekmektedir. Ayrıca iklim krizi küresel bir sorun olduğu halde yaşanan sıkıntılar ve çözüm arayışlarının çoğunlukla ulusal ya da bölgesel olduğunu göz ardı etmememiz gerekmektedir. Bu sebeple hedeflerin kökten uca benimsenmesinin bu dönüşümü tutarlı, istikrarlı ve dayanıklı kılması muhtemeldir. Artık mevcut işleyişi küçük tadilatlarla sürdürme olasılığını geride bırakmaya başladığımızı düşünürsek, dönüşümün getirdiği yeni rekabet kurallarına göre geleceğimizi inşa etmemiz gerekmektedir. Sorunun nereden ve neden kaynaklandığı tam olarak anlaşılmadan, söylemleri eylemlerle desteklemeden mevcut düzenin devamı için gösterilen direncin zaman geçtikçe yarardan çok zarara sebebiyet verdiği gözlemlenecektir. Bu sebeple, dönüşümü tehdit değil, bir fırsat olarak görüp proaktif çözümler üzerine gidebilirsek Türkiye'nin avantajı da büyük olacaktır.

Küresel karbon vergilerini gelişmiş ülkelere ödeyeceğimiz bir dünya içine girmemek adına reel sektörümüzün başta uluslararası arenada olmak üzere, rekabet gücünü kaybetmemesi ve "oyun dışı kalmaması" için öncelikle

farkındalığının artırılması, stratejilerin oluşturulması, hedeflerin belirlenmesi ve yayılması, dönüşüm planlarının yapılması, yapısal dönüşümü destekleyecek bütçenin oluşturulması ve uygun finansal kaynakların geliştirilmesi şarttır. Henüz ayrıntılı bütçeler oluşmamış, ihtiyaç duyulacak yatırımın büyüklüğü ve zamanlaması kesin olarak tanımlanmamış olmakla beraber reel sektörün kapsamlı dönüşümü için çok büyük miktarda kaynağa ihtiyaç duyulacağından, **önemli bir sürtünme noktasının finansman olacağı öngörülmektedir.** Tüm bunların yanı sıra ülkemizin yukarıda söz edilen fırsatlardan faydalanabilmesi için, **sürdürülebilirliği ve dijitalleşmeyi hedefleyen yenilikçi, bütüncül politikaların** etkin bir şekilde uygulanması ile gerekli yatırımların yapılması noktasında hem kamuya hem de özel sektöre önemli sorumluluklar düşmektedir. Türkiye'nin bu dönüşümde, finans kuruluşları ve yatırımcılardan gelecek teşvik, destek ve yatırımlardan elde edeceği kaynağa ulaşabilmesi için ortak bir dil sağlamak adına politika, yönetmelik, standart ve stratejilere uyum sağlayabilecek altyapının oluşturulması gerekmektedir.

Bu kapsamda¹,

- Sermaye Piyasası Kurulu tarafından hazırlanan Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Çerçevesi,
- Ticaret Bakanlığı koordinasyonunu üstlendiği Yeşil Mutabakat Eylem Planı içinde yer alan 9 ana hedeften biri olan Yeşil Finans konusu,
- Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan Sürdürülebilir Tahvil Çerçeve Dokümanı (İng. Sustainable Finance Framework),
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından hazırlanan Sürdürülebilir Bankacılık Stratejik Planı ve
- Sermaye Piyasası Kurulu tarafından hazırlanan Yeşil Borçlanma Aracı, Sürdürülebilir Borçlanma Aracı, Yeşil Kira Sertifikası ve Sürdürülebilir Kira Sertifikası Rehberi başlangıç adımları olarak kabul edilebilir.

Bu çalışmaların devamında tüm kamu, özel sektör ve yatırımcıların yanında bu konu özelinde çalışan tüm sivil toplum kuruluşlarının/şirketlerinin de çözüme ortak olması gerekliliği değerlendirilmektedir. Ancak bu şekilde yabancı sermaye yatırımlarını ülkeye çekebilmek, iş dünyasının, yabancı sermaye yatırımcılarının yatırım yapmadan önce ön planda tuttıkları sürdürülebilirlik yaklaşımlarını benimse, belirleme ve uygulama noktasında gereken ortamı oluşturabiliriz. Bu sebeple, bir an önce izlemeye, ölçmeye, analiz etmeye, matematiksel modeller oluşturmaya, raporlamaya ve bunları şeffaf bir şekilde paylaşmaya başlayarak tüm çalışmalarımızı kamu, STK'lar ve iş dünyası iş birliğiyle desteklersek bu dönüşümün önemli bir faydalanıcısı olabiliriz. Bunun nedenle proaktif davranarak dönüşüm için ihtiyaç duyulan finansman kaynağından faydalanabilecek düzeye erişmek için politikalarımızı, stratejilerimizi, sistemlerimizi, altyapılarımızı ve kuruluşlarımızı/şirketlerimizi bu hazırlamamız gerekmektedir.

1. Aşağıda yer alan belgelere çevrim içi ulaşılacak dokümanlar Kaynakça'da yer almaktadır.

Gerek sürdürülebilirlik gerekse de sürdürülebilirlik yolculuğunda ihtiyaç duyulacak finansman kaynağına erişirken geçilecek aşamalara içgörü sağlayarak kuruluşların/şirketlerin bu dönüşüme hazırlanmasını sağlaması hedeflenen Kuruluşlar/Şirketler Açısından Sürdürülebilirlik Yolculuğu Bölüm 2'de yer almaktadır.

1.2. Sürdürülebilir/Sorumlu Yatırım Kavramları

Bir süredir ivmelenerek artan bir eğilim olarak gerek uluslararası finansal kuruluşları ve gerekse de yatırımcılar, yatırım kararlarını verirken şirketlerin sürdürülebilirliğini sadece ekonomik yönden değil, dünyanın, toplumun, toplulukların ve insanların sürdürülebilirliği ile ilişkilendiren bir bakış açısıyla ele almaktadırlar. Günden güne dönüşen yatırımcılık paradigması ve artan bir biçimde “sürdürülebilir/sorumlu yatırımcılık” uygulamaları son yıllarda iş dünyasının gündemini de hatırı sayılır oranda meşgul etmektedir.

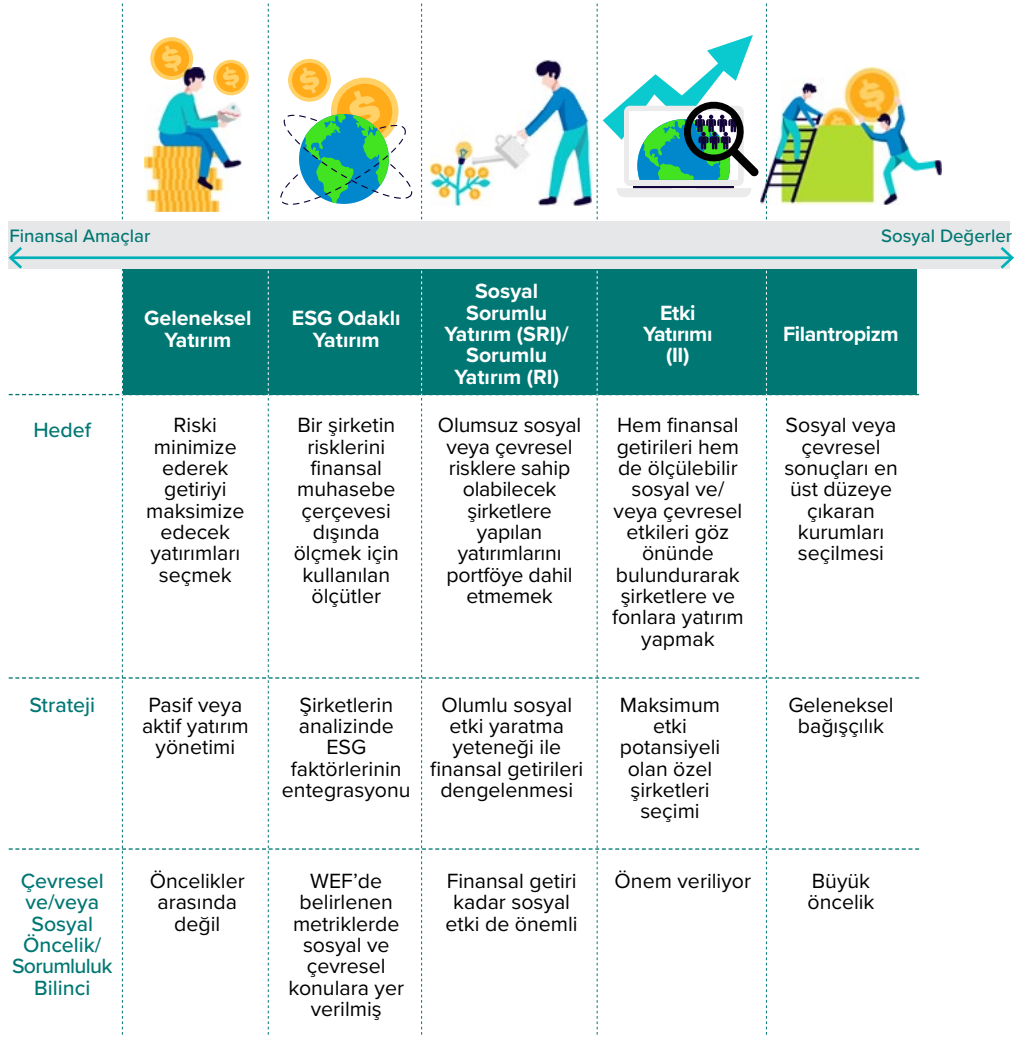
Tarihsel gelişimi Ek-1'de verilmiş olan sürdürülebilir/sorumlu yatırımın kökleri inanç temelli olarak başlamış, daha sonradan 1960'ların ve 1970'lerin sivil haklar, savaş karşıtı ve çevre hareketleri ile perçinlenmiştir (SRI'dan ESG'ye: Sosyal Sorumluluğun Kökenleri ve Sürdürülebilir Yatırım, 2020). Devam eden yıllarda ise istikrarlı bir gelişim göstererek yatırımcıların portföylerini kişisel değerleriyle uyumlu hale getirme düşüncesine araç olarak kullanılmıştır. Geldiğimiz noktada yatırımcılar, artan biçimde ekonomik kriterlerden daha geniş bir resme bakma eğilimi göstermektedir. **Çevresel ve sosyal konularda ortaya çıkan riskler ve artan farkındalık; bireylerin, kuruluşların/şirketlerin yatırım yapma konusundaki bakış açılarını da değiştirme yönünde etkilemektedir.**

Geleneksel olarak yatırım kararları, finansal hedeflere ulaşmayı (ciro, kâr, büyüme vb.), hissedarların varlıklarını artırmayı hedeflerken ekonomik trendler üzerine araştırmalar ve şirketin mali tablo analizleri vb. kullanılır. Yatırımcılar, yatırım kararlarından bağımsız olarak küresel anlamda olumlu değişimi teşvik etmek için genellikle hayırseverliğe yönelmektedirler. Ayrıca stratejik hedefleri doğrultusunda hayır kurumlarına para bağışında da bulunabilmektedirler.

Geleneksel yaklaşımdan farklı olarak sorumlu yatırımcılık yaklaşımında **yatırımcılar portföyleri aracılığıyla dünyayı ve toplumu olumlu yönde etkilemeye çalışmaktadır.** Bu alanda hangi şirketlerin en fazla ilerleme kaydettiği hakkında daha fazla bilgi edinildiğinde yatırımcılar **finansal açıdan iyi olmak ile dünya için iyi şeyler yapmak** arasındaki yelpazede rahat bir yer bulabilirler.

Sorumlu yatırım herkes için farklı anlamlar ifade ettiği için yaygın kabul görmüş net bir tanımı olmamakla beraber geniş bir yaklaşımlar silsilesini içinde

barındırmaktadır. Bunlardan en yaygın şekilde kullanılanlarından bazıları ESG (Çevresel, Sosyal, Yönetişimsel) Odaklı Yatırım, Sosyal Sorumlu Yatırım (SRI) ve Etki Yatırımı (II)'dir. Bu terimler, yatırımcılar ve kuruluşlar/şirketler tarafından birbirinin yerine kullanılabilmeyle birlikte, bu kavramlar kayda değer farklılıklar içeren yatırım biçimleri ve yaklaşımlarını ifade etmektedir (ESG Yatırımı ile Sosyal Açından Sorumlu Yatırım Arasındaki Fark Nedir?, 2020). Şekil 10'da yatırım ekseninde sürdürülebilir/sorumlu yatırım kavramları ve aralarındaki ilişkiler yer almaktadır.



Şekil 10: Yatırım Ekseninde Sürdürülebilir/Sorumlu Yatırım Kavramları

Etki Yatırımı (İng. Impact Investing – II)

Genel anlamda bakıldığında sorumlu yatırıma yönelik herhangi bir yaklaşımın toplum üzerinde olumlu bir etkisi olabilir. Ancak etki yatırımı, **dünyayı daha iyi bir yer haline getirmeyi hedefleyen bir stratejidir**. Bu sebeple etki yatırımı sürdürülebilir yatırım kavramları arasında en zoru olmanın yanı sıra önemli yatırım riskleri de taşımaktadır. Yatırımlar genellikle **yetersiz hizmet alan topluluklara işletme sermayesi sağlayarak veya sürdürülebilir tarım, yenilenebilir enerji, koruma, konut, sağlık veya eğitim gibi bir temaya odaklanarak belirli sosyal veya çevresel sorunları çözmek için çalışan daha küçük, özel şirketler ve topluluk gruplarına odaklanmaktadır**. Etki yatırımı yatırımcıları genellikle dünyada bir etki yaratmanın en iyi yolunun hayırseverlikten geçtiği düşüncesini benimsemektedir. Bunu destekler nitelikte yatırımlar, özel aile vakıfları, hayır kurumları, bağışçı tavsiyeli fonlar ve hayırseverliğe vergi açısından verimli diğer yaklaşımlar dâhil olmak üzere çeşitlendirilmektedir.

Sosyal Sorumlu Yatırım (İng. Socially Responsible Investing – SRI)

SRI, finansal hedeflerin yanı sıra etik, çevresel veya sosyal hedefleri aktif olarak takip ederek kişisel değerleri de içine alan bir yatırım yaklaşımıdır. SRI'ı bir portföyde uygulamak için yatırımcılar **kişisel ve sosyal değerlerini yansıtacak şekilde belirli şirketleri, sektörleri veya ülkeleri portföylerine dâhil ederek veya hariç tutarak portföylerini kişiselleştirme** esnekliğine sahiptirler. SRI stratejileri, bir yatırımcı tarafından belirlenen bir dizi değere bağlı kritere dayalı olarak pozitif veya negatif ekranları içerebilmektedir. Örneğin, bir SRI stratejisi, toplumda olumlu değişiklikleri teşvik eden şirketlerde tarama yaparken **alkol, tütün veya kumar vb. “günah hisseleri (İng. sin stocks)” olarak tabir edilebilen şirketlerin hisse senetlerini** liste dışı bırakabilme özgürlüğüne sahiptir.

Çevresel, Sosyal, Yönetişim (İng. Environmental, Social and Governance - ESG)

ESG, bir şirketin **sürdürülebilirliği teşvik etme çabalarını değerlendirmek için gelişmiş analitik araçlar ve büyük veri kullanan** en yaygın sürdürülebilir yatırım yaklaşımıdır. ESG yatırımı için yatırımcılar, her bir şirketi çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim ile ilgili **çok çeşitli faktörlere göre kıymetlendiren derecelendirme kuruluşları tarafından sağlanan verilere göre yatırım kararı vermektedir**. ESG faktörleri, bir şirketin riske maruz kalmasını ve bunun potansiyel yatırım getirileriyle nasıl ilişkili olduğunu anlamada önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca ESG analizi, bir şirketin **finansal performansını etkileyebilecek** faktörler hakkında bir **farkındalık kazanma ve rekabet edebilme potansiyelini artırmasına** yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla ESG'nin pazardaki öneminin farkında olan yönetim ekiplerine sahip şirketler, genellikle bir gün finansal felaketlere dönüşebilecek potansiyel riskler konusunda daha fazla farkındalığa sahiptir ve bu sayede bunları daha etkin bir şekilde yönetebilmektedirler. Buna paralel olarak, sosyal konularda da duyarlı şirketler, üst yönetim ekiplerinde cinsiyet çeşitliliği ve anlamlı topluluk katılımı gibi

uzun vadeli başarıya katkıda bulunan ESG uygulamalarını kendi iş süreçleriyle birleştirme eğilimindedir (ESG'nin Gizemini Çözmek: Tarihçesi ve Mevcut Durumu, 2020).

ESG faktörleri, geleneksel olarak finansal analizin bir parçası olarak değerlendirilmese de geniş bir konu yelpazesini kapsadığı için finansal önemi diğer detaylar kadar kritiktir. Bu, şirketlerin **iklim krizi için ne gibi aksiyonlar aldıkları, su yönetimi konusuna ne kadar önem verdikleri, kazalara karşı korunmada sağlık ve güvenlik politikalarının ne kadar etkili olduğu, tedarik zincirlerini nasıl yönettikleri, çalışanlarına nasıl davrandıkları, kadın erkek çalışan oranlarının makul olup olmadığı** gibi konuları içermesinin yanında **güven oluşturan ve inovasyonu teşvik eden bir kültürdür**.

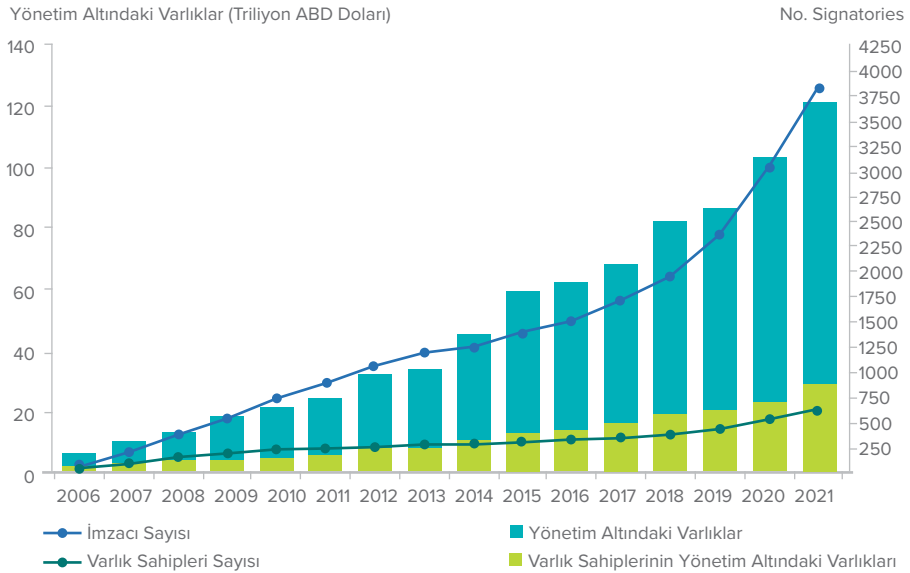
ESG üç ana eksenini temsil eden **Çevre, Sosyal ve Yönetişim** ekseninde faaliyet göstermektedir. Bir şirketin, enerji, su, diğer doğal kaynaklar, insan sermayesi, çeşitlilik, etik ve yönetim yönleri gibi belirli sınırlı kaynakları ve ticari operasyonları için önemli olan ilgili riskleri nasıl yönettiğinin açık bir şekilde incelenmesini içermenin yanında sürdürülebilirlik ile ilgili alanlardaki fırsatları da değerlendirmektedir. Şekil 11'de, şirketlerin uzun vadeli ticari sürdürülebilirliğini etkileyebilecek ve nihayetinde uzun vadeli hissedar değerini etkileyen sorun türlerinin bazı örnekleri detaylandırılmaktadır.



Şekil 11: ESG Eksenini

ESG yatırımlarının yakın tarihçesine kısaca değinmek gerekirse, başlangıcın Ocak 2004'te Birleşmiş Milletler (BM) eski Genel Sekreteri Kofi Annan'ın 50'den fazla büyük finans kurumunun CEO'larına mektup yazarak, onları BM Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin himayesi altında ve Uluslararası Finans Kurumu'nun (IFC) ve İsviçre Hükümeti'nin desteğiyle ortak bir girişime katılmaya davet etmesiyle olduğunu söyleyebiliriz (Kofi Annan'ın Açıklaması, 2005). Bu çağrının amacı, sektörü harekete geçirerek ESG'yi sermaye piyasalarına entegre etmenin

yollarını bulmaktı. Bunu takip eden 2005 yılında, İsviçre Hükümeti ve Birleşmiş Milletler desteği ile “**Umursayan Kazanır**” (İng. Who Cares Wins) başlıklı bir rapor yayınlanmıştır (Umursayan Kazanır Raporu, 2005). Raporun içeriğinde çevresel, sosyal ve yönetim faktörlerinin sermaye piyasalarına dâhil edilmesinin iş açısından makul olduğu ve sürdürülebilir piyasalar ve toplumlar için daha iyi sonuçlara yol açtığı ortaya koyulmaktadır. Aynı yıl içinde varlık sahipleri, varlık yöneticileri ve hizmet sağlayıcılardan oluşan 63 yatırım şirketi, ESG konularını içeren yönetim altındaki varlıklarda (AUM) 6.5 trilyon doları tutarında sözleşme imzalamıştır. (Not: Mart 2021 itibariyle, AUM’de toplamda 121 trilyon doların üzerinde bir varlığı temsil eden 3404’ü yatırımcı ve 422’si hizmet sağlayıcı olmak üzere 3826 imza sahibi bulunmaktadır. Bkz. Şekil 12) 2005 yılı içinde Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans Girişimi (UNEP/FI) tarafından ESG konularının finansal değerlendirme için uygun olduğunun bir göstergesi niteliğini taşıyan “Freshfield Raporu” yayınlanmıştır (Freshfield Raporu, 2005). Bu iki rapor (Who Cares Wins, Freshfield) 2006 yılında New York Menkul Kıymetler Borsası’nda Sorumlu Yatırım İlkeleri’nin (PRI)² ve hemen ardından ertesi yıl Sürdürülebilir Borsa Girişimi’nin (SSEI)³ başlatılmasının bel kemiğini oluşturmuştur.



Şekil 12: ESG Konularını İçeren Yönetim Altındaki Varlık Miktarları ve İmzacı Dağılımları (2020-2021)

2. 31 Mart 2021 itibariyle, Birleşmiş Milletler (BM) destekli PRI, yönetim altındaki 121 trilyon doların üzerinde varlığı temsil eden 3826’dan fazla üyesiyle gelişen küresel bir girişimdir. PRI’nin rolü, düşünce liderliği ve araçlar, rehberlik ve katılım oluşturma yoluyla ESG’nin analiz ve karar verme süreçlerine entegrasyonunu iletmeektir. (Kaynak bağlantısı Kaynakça Bölümü’nde yer almaktadır.)

3. Cenevre merkezli Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) tarafından desteklenen SSEI, birçok borsanın artık borsada işlem gören şirketler için ESG açıklamasını zorunlu tutması veya ESG konularının nasıl raporlanacağı konusunda rehberlik sağlamasıyla yıllar içinde büyümüştür.

Yakın zamandaki önemli bir gelişme de doğrudan yatırım sektöründen gelmiştir. Dünyanın en büyük varlık yöneticisi olan Blackrock şirketi Yönetim Kurulu Başkanı, Blackrock'un yatırım yaptığı tüm şirketlerin CEO'larına 2020 yılının Ocak ayında bir mektup yazarak Blackrock'un yatırım yaptığı tüm şirketlerin ESG kriterlerine uygun olarak faaliyet göstermesi için çağrıda bulunmuştur (Larry Fink'in Mektubu, 2020). Bu mektup ESG konusuna bir kez daha dikkatleri çekmiştir. Yine 2020 Ocak ayında, WEF'in yıllık konferansında ESG kriterlerini kolayca elde edilebilecek bilgilerden oluşan ve kuruluşların/şirketlerin kendi yetenekleri doğrultusunda hedeflere odaklanabileceği 22 nicel temel kriter üzerinden standartlaştırmaya karar verilmiştir. Buna ek olarak, daha yüzeysel olarak adlandırılan ve geniş bir değer zincirini kapsayan 34 kriter daha standarda eklenmiştir.



1.2.1. ESG'nin Temel Kriterleri ve Yatırım Stratejileri

ESG kriterleri, sosyal açıdan bilinçli yatırımcıların potansiyel yatırımları taramak için kullandığı, bir kuruluşun/şirketin operasyonları için bir dizi standarttır. Ana hatlarıyla çevresel kriterler, bir kuruluşun/şirketin doğaya zarar vermeden nasıl performans gösterdiğini dikkate almaktadır. Sosyal kriterler, çalışanlar, tedarikçiler, müşteriler ve faaliyet gösterdiği topluluklarla ilişkilerini nasıl yönettiğini incelemektedir. Yönetişim ise, bir kuruluşun/şirketin liderliği, yönetici maaşı, denetimler, iç kontroller ve hissedar hakları ile ilgilenmektedir.

ESG yatırımının üç temel parçasını (Çevresel, Sosyal ve Yönetişim) kısaca açıklamak gerekirse (ESG Kriterleri, 2021):

Çevresel

Çevresel kriterler, bir kuruluşun/şirketin enerji kullanımını, atıklarını, kirliliğini, doğal kaynakların korunmasını ve ekosisteme olan katkısını içerebilir. Ayrıca bu kriterler, bir şirketin karşı karşıya kalabileceği çevresel risklerin ve kuruluşların/şirketlerin bu riskleri nasıl yönettiğinin değerlendirilmesinde de kullanılabilir. Örneğin; kirlenmiş arazinin mülkiyeti, tehlikeli atıkların bertarafı, karbon emisyonlarının yönetimi veya hükümetin çevre düzenlemelerine uyumu ile ilgili sorunlar olabilir.

Sosyal

Sosyal kriterler, özellikle kuruluşun/şirketin iş ilişkilerine odaklanır. Örneğin; "kuruluş/şirket, sahip olduğunu iddia ettiği değerlerle aynı değerlere sahip tedarikçilerle çalışıyor mu, kuruluş/şirket, kârının belli bir yüzdesini yerel topluluğa bağışlıyor mu veya çalışanları orada gönüllü çalışma yapmaya teşvik ediyor mu, kuruluşun/şirketin çalışma koşulları, çalışanlarının sağlığına ve

güvenliğine büyük önem veriyor mu, diğer paydaşların çıkarları dikkate alınıyor mu” vb. sorularla temellendirilmektedir.

Yönetişim

Yönetişim konusunda yatırımcılar, bir şirketin doğru ve şeffaf muhasebe yöntemleri kullanıp kullanmadığı ve hissedarların önemli konularda söz sahibi olup olmadığı konularıyla ilgilenebilir. Ayrıca kuruluşların/şirketlerin yönetim kurulu üyelerini seçerken çıkar çatışmalarından kaçınacakları, siyasi katkıları gereğinden fazla lehte muamele elde etmek için kullanmayacakları ve tabii ki yasa dışı uygulamalara girişmeyeceklerine dair güvence de isteyebilirler.

Elbette hiçbir kuruluş/şirket, her kategorideki her kriterde yüksek performans gösteremeyebilir. Bu nedenle yatırımcıların kendileri için neyin en önemli ya da değerli olduğuna karar vermeleri çok kritiktir. Bir kuruluş/şirketi ESG kriterlerine göre değerlendirmek için yatırımcılar çok çeşitli kriterlere dayanarak yatırım kararını şekillendirebilir. Örnek 1 içinde bu kriterlerin uygulanması noktasında yaşanan bir örnek yer almaktadır (ESG Kriterleri, 2021).

Bu alanda faaliyet gösteren birçok derecelendirme kuruluşu/şirketi (Bkz. [Ek-5](#) ve [Ek-6](#)) ortaya çıkmış olsa da bir ESG derecelendirmesi oluşturmak için genel kabul görmüş bir standart veya kılavuz ne yazık ki yoktur. Hatta metodoloji, kapsam, yöntem, süreç, standardizasyon ve değerlendirme gibi önemli adımlar, derecelendirme sağlayıcılarının kendi kriterlerini uygulaması sebebiyle büyük farklılar gösterebilmektedir. Bu sebeple 2020 yılında gerçekleşen Dünya Ekonomik Forumu’nun yıllık konferansında ESG kriterlerini kolayca elde edilebilecek bilgilerden oluşan ve şirketin kendi yetenekleri doğrultusunda hedeflere odaklanan kriterlere karar verilmesiyle beraber belli başlı kriterlerle standartlaşmaya yönelik bir adım atılmıştır.

Öncelikle bir kuruluşun/şirketin kendi sınırları içindeki faaliyetlere odaklanan 22 temel ölçüt, **yönetişim organı bileşimini ve paydaşları etkileyen öncelikli konuları ve iklimle ilgili Mali Bildirimler Görev Gücü (TCFD)** (Bkz. [Ek-4](#)) **tavsiyelerinin uygulanmasını içerir.**

Buna karşılık 34 genişletilmiş ölçüm ve açıklama, tartışmalı bir şekilde daha yüzeyseldir. Ancak bir işletmenin **tam değer zinciri kapsamını** içine almaktadır. 34 genişletilmiş ölçüm ve açıklama, strateji ve politikaların, Paris Anlaşması’nın hedefleri ile uyumlu hale getirilmesi gibi konuları içermektedir (Paydaş Kapitalizminin Ölçülmesi: Sürdürülebilir Değer Yaratımının Ortak Metriklerine ve Tutarlı Raporlanmasına Doğru, 2020).



Örnek 1

İngiltere Merkezli Trillium Asset Management'ın Yatırım Kararı Vermeden Önce Kullandığı ESG Kriterleri

Eylül 2021 itibarıyla 4.8 milyar doları yönetim altında olan Boston merkezli Trillium Asset Management, güçlü, uzun vadeli performans için konumlanmış şirketleri belirlemeye yardımcı olmak için bir dizi ESG faktörü kullanmaktadır. Kısmen farklı sektörlerin ve endüstrilerin karşı karşıya olduğu sorunları belirleyen analistler tarafından belirlenen Trillium'un ESG kriterleri şunları içerir:

Daha yüksek riskli bölgelerde faaliyet gösteren kömür veya sert kaya madenciliği, nükleer veya kömür enerjisi, özel hapishaneler, tarımsal biyoteknoloji, tütün, katran kumları veya silah ve ateşli silahlara maruz kalan şirketler,

Ya da insan hakları, hayvan refahı, çevresel kaygılar, yönetim sorunları veya ürün güvenliği ile ilgili büyük veya yeni tartışmaları olan şirketler.

Trillium'un aradığı veya olumlu ESG kriterlerini değerlendirdiği kriterler de şunları içerir:

Çevresel

- Çevre, karbon veya sürdürülebilirlik raporlarının yayınlanması,
- Zararlı kirleticilerin ve kimyasalların sınırlandırılması,
- Sera gazı emisyonlarını düşürme hedefi,
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı.

Sosyal

- Etik bir tedarik zinciri işletilmesi,
- Toplumda düşük temsil edilen sosyal grupların haklarının desteklenmesi ve çeşitliliğin teşvik edilmesi,
- Cinsel istismara karşı koruma sağlayan politikaların mevcudiyeti,
- Adil ücret ödemesi yapılması.

Yönetişim

- Yönetim kurullarında çeşitliliğin benimsenmesi,
- Kurumsal şeffaflığı benimsenmesi,
- Yönetim kurulu başkanından bağımsız bir CEO görevlendirilmesi.

Yukarıda bahsi geçen kriterlerin hangi ana stratejiler ile birlikte kullanıldığına bakıldığında yatırım fonu/portföy yöneticilerinin yaygın ESG Yatırım Stratejileri şunlar olabilmektedir:

- **Dışlayıcı (İng. Exclusionary)** – Portföy Yöneticisi, portföylerinde yer almasını istemedikleri firma kategorilerini belirler ve bunun dışında kalanlara yatırım yapar.
- **Tek Temalı (İng. Single Theme)** – Portföy Yöneticisi, ESG içinde yer alan bir temayı (Örneğin; kriter: cinsiyet eşitliği – ölçüt: kilit liderlik rollerinde en az bir kadın olup olmadığı) öne alıp buna uygun şirketlere portföylerinde yer verir ve bu temaya uygun yatırım fonu oluşturur (kadın girişimci fonu, temiz enerji fonu vb.)
- **Alanında En İyisi (İng. Best In Class)** – Portföy Yöneticisi her sektördeki ESG değerlendirmesi en iyi olan firmalara yatırım yapar. Burada firmalar sektörel rakiplerine göre mukayeseli olarak değerlendirilir.

Yatırımcılar ise yaygın olarak yatırım yaptığı fonun içeriği konusunda detay bilgiye sahip olmaktansa fonun adına ve fon yöneticisine bakıp karar verme eğilimindedir. Bu kriterler gelişmektedir, farklı değerlendiriciler kendilerine en uygun kriter setini tercih edip değerlendirmeleri bunlar üzerinden yapabilmektedir.

1.2.2. Ekosistemin ESG Eğilimleri

ESG yatırımlarının bu denli hızlı büyümesinde, çok daha uzun süredir var olan Sosyal Sorumlu Yatırım (SRI) hareketinin katkısı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak ESG SRI'dan farklı olarak etik, ahlaki kriterlere dayanan ve alkol, tütün veya ateşli silahlara yatırım yapmak gibi olumsuz içeriklere de açık olan faktörlerin finansal açıdan uygun olmasına dayanmaktadır.

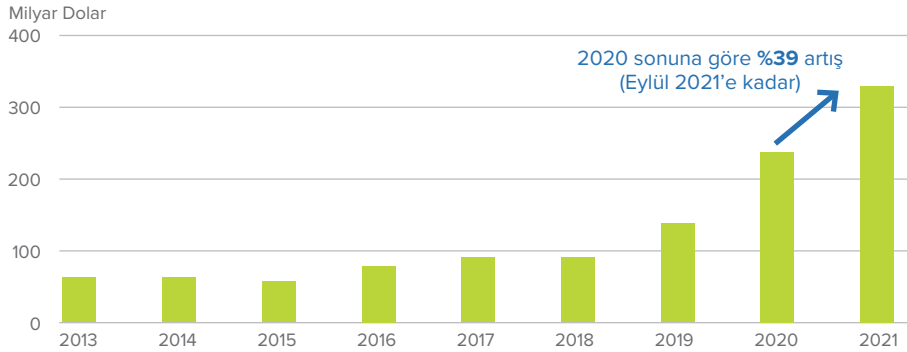
Geleneksel kurumsal yatırımcılar ilk etapta, mevcut görevlerinin çevresel veya sosyal etkilerden veya yolsuzluk gibi daha geniş yönetim meselelerinden bağımsız olarak hissedar değerlerinin maksimize edilmesiyle sınırlı olduğunu savunacak bir dar görüşle bu kavramı benimseme konusunda isteksiz davranmışlardır. Ne yazık ki bu tür tartışmalar hala devam etmektedir. Ancak, ESG konularının şirketlere olumlu mali etkileri olduğuna dair veriler oluşukça bu karşıt görüşlerde azalma eğilimi artmıştır. **ABD ve AB dâhil olmak üzere birçok önemli pazarda, ESG entegrasyonu giderek mevcut iş süreçlerinin bir parçası olarak görülmeye ve benimsenmeye başlanmıştır. Bu trendlerin sıkı takipçisi olan birçok yatırımcı, şirketler hakkındaki ESG bilgilerinin, şirketlerin kurumsal amacını, stratejisini ve yönetim kalitesini anlamak için hayati önem taşıdığının farkındadır.**

ESG farkındalıkları firma ve yatırımcılar tarafında artarken, mevcut parçalanmış

ve eksik bilgileri ele almak için veri ve gerekli araçların eksikliği tartışma konusu olmuştur. Fakat ESG konularına ilişkin kurumsal verilerin toplanması, 2000 yılında işletmelere ve diğer kuruluşlara/şirketlere, ilgili etkileri iletmeleri için küresel ortak dil sağlayarak, bu etkilerin sorumluluğunu almalarına yardımcı olan bağımsız, uluslararası bir kuruluş olan **Küresel Raporlama Girişimi'nin (GRI)** (Bkz. [Ek-4](#)) hayata geçirilmesinden bu yana **istikrarlı bir şekilde iyileşmiştir**. Bugün dünya çapında 5.000'den fazla şirket GRI standartlarını kullanmaktadır (Küresel Ortak Dil Olan GRI İle Sürdürülebilirlik Raporlaması Büyüyor, 2020). GRI'nin ardından, Uluslararası Entegre Raporlama Girişimi (IIRC) (Bkz. [Ek-4](#)) ve ABD merkezli Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standart Kurulu (SASB) (Bkz. [Ek-4](#)) sektöre özel raporlamayı ve bunun yatırımcılar için uygunluğunu geliştirmeye yardımcı olmuştur. Genel olarak, ESG bilgisi pazarı geliştirmeye devam etmekte ve kalitesi henüz mükemmel olmasa da günden güne gelişim göstermektedir.

Raporun başında da söz edildiği gibi çevresel felaketler, özellikle son on yılda işletmeler için birincil risk olmuştur. Bunu sosyopolitik ve teknolojik faktörler yakından takip etmektedir. Dünyanın hızla gelişimi ve değişimi sebebiyle geleneksel sistemler ve külliyatlar artık günümüzün zorluklarının üstesinden gelmek için ne yazık ki yeterli gelmemektedir. Bunların en büyüğü ve en önemlisi, hem yatırımcılar hem işletmeler hem de tüm canlılar için etkileri hâlihazırda artmakta olan iklim krizidir. Küresel olarak hükümetler ve iş dünyası liderleri, aşama aşama etkili bir iklim eylemi gerçekleştirmenin yollarını aramaktadır.

On beş yıldan biraz daha uzun bir süre önce yatırımcılar, iklim krizinin sosyal ve iş gücü ile ilgili konuların etkisini ciddi bir finansal risk olarak görmüyorlardı. Ancak bugün, yeni iş modellerinin sürdürülebilirlik, sorumlu uygulamalar ve dayanıklılıkla yakından ilişkili olması nedeniyle ESG bakış açısına büyük bir eğilim gözlemlenmektedir. Bunu destekler nitelikte Avrupa'da yönetim altındaki ESG fon varlıkları Eylül 2021'de 3.9 trilyon dolar, ABD'de ise sürdürülebilir fon varlıkları 330 milyar dolara yükselmiştir. Bu artışta küresel COVID salgınının beraberinde getirdiği farkındalık ve psikolojinin de etkisi olduğunu söylemek yanlış olmaz.



Şekil 13: ABD Yönetim Altındaki ESG Fon Varlıkları
Kaynak: <https://sustainfi.com/articles/investing/esg-statistics/>

Yalnızca yatırımcıları çekmek için değil, aynı zamanda yıkıcı Yeşil Kuğu (Bkz. Ek-7) olaylarından kaçınmak için de ESG süreçlerini bir işletmeye entegre etmek son derece kritik hale gelmiştir. Ayrıca Y kuşağının karar verici konuma gelmesiyle, giderek daha fazla çevre bilincine sahip yöneticilerin söz sahibi olması pozitif bir gelişme olarak adlandırılabilir. Büyük ölçüde, dünyadaki son faaliyetler tarafından şekillendirilen bir ESG düzenleyici ortamı ile bu standartlara uymak artık bir seçim değil, bir zorunluluk haline gelmiştir. Tüm bunları hesaba katarak, yakın gelecekte ESG yatırımlarını şekillendirecek birkaç trend aşağıda belirtilmiştir:

- **Yeni petrol olarak tanımlanan derin teknoloji ve veriler:** Derin teknoloji ve tüketici verileri, yatırım ortamını büyük bir hızla değiştirme potansiyeline sahiptir. Bu derin teknolojinin kullanımıyla ilgili bazı endişeler olsa da dijital ilk çözümler, akıllı sistemler ve raporlama mekanizmalarıyla eksiksiz, geleceğe hazır, dayanıklı ve sürdürülebilir işletmelerin kilidini açmanın anahtarı olarak yorumlanabilir.
- **Artan ‘yeşil yakalı’ işler ve personel sayıları:** Yeni gelişmekte olan işler ve meslekler yanında COVID-19 salgını döneminde yaşanan karantinalar sebebiyle küresel olarak uygulanan uzaktan çalışma yöntemleri ile üst düzey yöneticiler ve personeller işe gidip gelme yoluyla üretilen emisyonlar konusunda daha bilinçli hale gelmiştir (Evden çalışmak enerji tasarrufu sağlayabilir ve emisyonları azaltabilir. Ama ne kadar?, 2020).
- **Daha fazla iklim bilincine sahip tedarik zincirleri:** 2022’de üretim ve lojistikle ilgili projelere yapılan yatırımlar için COP 26’da da ülkelerce hemfikir olunan kömürden kademeli olarak çıkış kararının da etkisiyle toplam sera gazı emisyonlarını azaltmak için tüm tedarik zincirlerinin arkasındaki itici güç olan temiz enerji girişimlerinin hızlanması beklenmektedir (Daha Sürdürülebilir Bir Tedarik Zinciri, 2020).
- **Bankaların düşük karbon ekonomisine geçişinin hızlanması:** Sürdürülebilir finansman için sorumlu, stratejiye dayalı kullanım örnekleri sağlamak için kaynakları tahsis etmek ESG yatırımları için önemli bir itici güç olabilir. Bir zamanlar dünyanın önde gelen bankaları tarafından onaylanan yeşil finans, düşük karbon ekonomisine büyük katkı sağlayabilir (Banka 2030: Düşük Karbon Ekonomisine Geçiş Hızlandırmak, 2020)

Mevcut konjonktür dikkate alındığında, ESG yatırımlarına olan ilginin hız kesmeden artacağı öngörülmektedir. Bunu destekleyecek yeni teknolojiler sayesinde daha kaliteli ESG verileri sağlandıkça ESG yatırımlarının portföylerde daha yüksek bir oranda yer alacağı değerlendirilmektedir. Ayrıca pazar, hammadde, regülasyon ve düzenlemeler, teknolojik çevreler ve yatırımcıların talebinin ESG yatırımlarının büyümesinde büyük rol üstlenmesi beklenmektedir.

1.2.3. ESG Yatırımcılığına Dair Tartışmalar

ESG fonlarına giren finansal kaynak miktarı ve yatırımcı sayısı artmakta ve ESG yaklaşımının dünyaya ve topluma olduğu kadar firma ve hissedarlarına da faydalı olduğu algısı gelişmektedir. Buna karşın ESG yatırımcılığının prensiplerine değil, ama mevcut uygulanan haline karşı mesafeli ya da şüpheli olarak ifade edilebilecek yaklaşımlar da azımsanmayacak miktardadır. Bu yaklaşımlar kısaca şunlardır:

- Yapılan araştırmalar, firmaların finansal performansları ile ESG performansları arasında korelasyon olduğunu göstermektedir. Fakat başarılı firmaların mı ESG değerlendirme sistematüğını benimsediğı yoksa ESG değerlendirme sistematüğını benimseyen firmaların mı başarılı olduğu belirsizdir.
- Uygulandığı biçimiyle ESG metodolojisi aynı sektördeki firmaları birbirleriyle karşılaştırmaktadır. Yani benzerlerinden daha sorumlu davranan bir firma yüksek puan alabilmektedir. Değerlendirme özünde ESG faktörlerinin firmanın ekonomik değerine ne kadar risk teşkil ettiğı yönündedir. Yani firma, ürün ve sektör ayrımına her zaman gidilmeyebilmektedir. Bundan dolayı sürdürülebilirlik yönünden sorunlu olarak değerlendirilebilen ürünleri bulunan çeşitli firmalar (tütün, fosil yakıtlara dayalı enerji vb.) yüksek ESG puanları alabilmekte ve sürdürülebilirlik endekslerinde kendilerine üst sıralarda yer bulabilmektedir. ESG'nin bu şekilde uygulanmasına karşı mesafeli olan bakış açısına göre de daha az kötü olmak halen kötü olmaya devam etmektedir. Gerçek bir sürdürülebilir ve sorumlu yatırımcılıkta kaçınılması gereken sektörlerin⁴ yatırım dışı bırakılması ve ayrıca daha iyi ve sürdürülebilir bir dünya için bazı sektör⁵ (ve teknolojilere) özellikle yatırım yapılarak desteklenmesi, yani sektör ve teknoloji ayrımına gidilmesi gerekmektedir. Bu görüşü destekleyecek biçimde ESG'nin gerçek amacına yaklaşabilmesi için bu tür kuruluşları içeren yeni endekslere ve fonlara ihtiyaç bulunduğu da dile getirilmektedir.
- ESG ve sürdürülebilirlik yaklaşımlarının yatırım gerektirmesi, firmalara yeni mali yükler, ürünlere yeni istekler ve dolayısıyla yönetsel karmaşıklık ile ek maliyetler getirmesinden dolayı bu yaklaşımları benimsemeyen firmalara göre "kârlılığı" düşürme potansiyeli olduğu düşüncesi vardır. Bu sebeple ana akım yatırımcıların bu yaklaşımdan büyük oranda uzak durdukları ya da portföylerinde kısıtlı miktarda yer verdikleri

4. Örneğin; alkol, tütün, silah, kumar, nükleer enerji, başta kömür olmak üzere fosil yakıtlara dayalı enerji ve artan biçimde mono kültüre yönelik yoğun kimyasal kullanılan tarım, bağımlılık yaratan ve insan sağlığına zarar veren (şeker, obezite, vb.) gıda/tüketim ürünleri üreten sektörler vb.

5. Organik/iyi tarım, yenilenebilir enerji, karbon yakalama, geri dönüşüm/kazanım, temiz ulaşım vb.

değerlendirilmiştir. Hatta ESG'nin tam tersi diye nitelendirilebilecek “günahkar hisse senetlerinin” (İng. Sin Stocks - tütün, alkol, kumar vb.) daha yüksek kârlılık sağlayabildiği sonucuna ulaşan araştırmalar da mevcuttur. Özetle, geniş bir farkındalık, ciddi düzenlemeler ve/veya yeterli düzeyde pazar/müşteri/tüketici/ toplumsal baskı olmadan bu tür uygulamaların yaygınlaşmasının bir sınırı olabileceği düşünülmektedir.

- Bir diğer temel sorun ise herkes tarafından kabul edilmiş tek ve açık bir standart ve metodoloji bulunmamasıdır. Esas olan ESG'nin yatırımcı tarafından nasıl tanımlandığı ve kuruluşların/şirketlerin ESG faktörlerinin her birinde nasıl notlandırıldığıdır. Örneğin, sosyal etkinin büyük bir kısmı niteliksel ve bu etki için sayısal değer oluşturmak oldukça zordur. Hangi sosyal etkilerin ölçüleceği ve bunlara hangi ağırlıkların verileceği konusunda ekosistem içinde göreceli olarak daha az fikir birliği bulunmaktadır.
- Tanımların ve değerlendirmelerin öznelliğe açık olmasının yanında, değerlendirme (İng. Rating) kuruluşlarının verdiği ağırlıklar ile en sonunda bir “birleşik” puan elde edilmektedir. Bu durumda birkaç faktör konusunda çok kötü olan bir kuruluş/şirket, diğerlerinde iyi olursa yüksek bir birleşik puana sahip olabilmektedir. Ayrıca zaman zaman farklı derecelendirme kuruluşlarının aynı firmaya farklı derecelendirme yapabildiği de değerlendirmeler arasındadır.
- ESG faktörlerine yenilerinin eklenmesi gerektiği de sıkça dile getirilmektedir. Yeni faktörlerin göz önünde bulundurulması ve yeni ölçüm sistematiklerinin ESG notlandırmalarında yer alması beklentileri artmaktadır. Özellikle piyasa başarısızlıkları (İng. Market Failure), alıcı veya satıcının kısıtlı ya da aşırı rekabet gücünün olduğu monopoli ve monopsoni, üçüncü bir tarafın iş tarafından doğrudan zarar gördüğü negatif dışsallıklar, yok olmuş ormanlar, kirlenmiş okyanuslar veya emisyonla tıkanmış atmosfer gibi çevresel hasarlar da eklenmesi önerilen faktörler arasındadır.
- ESG yatırımcısı olduğunu belirten bazı yatırım fonları, portföylerinde yüksek ESG derecelendirmesi olan firmalarına yer verirken aynı zamanda kârlılığı yüksek olmasından ötürü fosil yakıt/enerji, savunma/silah, kumar, çevre sorunları işareti olan sanayi vb. firmalara da yer vermektedir. Hatta temiz enerji, organik tarım, geri dönüşüm gibi doğrudan sürdürülebilirliğe hizmet eden firmalar fonların ilgisi dışında kalabilmektedir. Ya da bir başka deyişle ESG ilkesel bir duruşu yansıtan yatırım olarak değil; portföy çeşitlendirme, halkla ilişkiler ve “belagat” amacıyla da kullanılmaktadır.
- Yanıltıcı ve yeşil badana/yıkama (İng. Greenwashing) (Bkz. [Ek-7](#)) tarzı uygulamalara da hassastır. Örneğin; fosil yakıt/enerji firması bağış yapınca “S” (Social-Sosyal) puanı, yönetim kuruluna kadın ya da

dezavantajlı gruplardan birini alınca “G” (İng. Governance-Yönetişim) puanı artmaktadır (Yeşil Badana, 2021). Bu tür adımlar da çok önemli olmakla birlikte bunların halka ilişkiler ve iletişimde öne çıkartılıp diğer bazı sorunların perdelenmesi olasılığı dile getirilmektedir. Beyanlardan çok denetim ve veriye dayalı kanıtlandırmanın kritik olduğu değerlendirilmektedir.

- Sürdürülebilir yatırımcılığı benimseyen, özellikle ESG üzerinde yoğunlaşan firmaların belli sektörlerin, şirketlerin hisse senetlerine yatırım yapmama (İng. Divestment) ya da bunları açığa satma (İng. Short) şeklinde basite indirgeyerek değerlendirdiği bir bakış açısı da mevcuttur. Bu gereklidir ama yeterli değildir. Öncelikle bir yatırımcı satarken bir başkası almaktadır. İkinci olarak da daha önce de belirtildiği üzere sorumlu yatırımcılık kötüye yatırım yapmaktan kaçınmak (shortlamak) kadar, aynı zamanda iyiye yatırım yapmaktır. Ayrıca ikinci pazarda yapılan alım satımların firma karar ve operasyonlarına doğrudan etkisi hemen hemen yok gibidir. Hatta hisse fiyatlarının çok düşmesiyle firma, kendi hisselerini geri almaya da yönelebilir (İng. Buyback).
- Konunun bir de algı boyutu vardır. Birikimlerin bir fondan bir başkasına geçirilmesi ile sürdürülebilirlik konusunda bireylerin üzerine düşeni yaptığı ve hatta sorumlulukların yerine getirildiği algısı eksik olabilmektedir. Gerçek anlamda iklim değişikliği ile mücadele/uyum ve sürdürülebilir bir gelecek için yatırım tercihlerinin yönetilmesi ile bir adım atılmış olsa bile daha yapılması gereken pek çok şey bulunmaktadır.

Yine de sürekli gelişmekte olan ESG yaklaşımı “kusurlu/eksik” olarak tabir edilebilecek ve öznellikler içeren mevcut uygulama biçimleriyle bile daha iyi bir dünya için yatırımcılık yönünden çok iyi bir başlangıç noktasıdır.

1.2.4. ESG Yaklaşımı Yatırımcılar ve Şirketler için Nasıl Değer Yaratabilir?

İklim riski, artan düzenleyici baskılar, sosyal ve demografik değişimler, veri güvenliği endişeleri gibi küresel zorluklar, yatırımcılar ve firmalar için artan risklerle beraber yeni riskleri de temsil etmektedir. Bu risklere hazırlıklı olmak, uyum sağlamak ve bunları fırsata çevirmek için ESG stratejilerini iş süreçlerine entegre etmeleri gerekmektedir. Bu entegrasyonun şirketler ve yatırımcılar açısından yarattığı değerler aşağıda listelenmiştir:

Aynı Hassasiyette Buluşmak

Birçok yatırım şirketi ESG yatırım kararlarına rehberlik edecek yatırım politikalarını oluştururken ESG’nin bu politikalar içinde nasıl konumlanacağına dair beyanlarda bulunmaktadır. Bu yatırımcıların büyük çoğunluğu, kendi

ESG hedef ve beyanlarıyla örtüşen firmaları, yine bu hedefler doğrultusunda derecelendirme yapan kurumların verdiği puanlara göre ESG önceliklerinde üstün olan şirketleri destekleyerek uzun vadeli yatırımlarını planlamaktadır.



Şirketler, yatırımcıların ESG önceliklerine hitap eden şeffaf performans raporları ve buna paralel olarak ESG derecelerini sunarak yatırım alabilirler/yatırımcıları çekebilirler.



Yatırımcılar ise kendi hedef ve beyanlarıyla tutarlılık gösteren (kendilerine göre) yatırım yapmaya değer çevresel, sosyal ve yönetişimsel anlamda da dayanıklılığı yüksek firmalara yatırım yaparak riski düşürebilirler.

Daha Doğru Değerleme Yapabilmek



21. yy'da ESG katılımı, bir şirketin hissedarlarına ve paydaşlarına en doğru ve kaliteli verileri sağlamasına yardımcı olmaktadır. Bu noktadan hareketle yatırımcılar mevcut durumda ulaşabildikleri bilgilere göre yatırım kararlarını vermektedir.



Bu sebeple şirketlerin yatırım alabilmeleri için yatırımcı şirketin ESG hedefleriyle paralellik gösterecek şekilde rapor ve derecelendirmelerini şeffaf ve doğru bir şekilde paylaşması gerekmektedir. Bunların olmaması veya eksik kalması durumunda yatırımcılar, şirketin seçilen bir ESG metriği üzerinde hiç çalışmadığını varsayabilir. Bu durum, yatırımcının firmayı portföyünden çıkarmasına sebep olabilir.

Yatırımcıların doğru bir değerlendirme yapabilmesi için firmalar tarafından yapılan ESG raporlamalarının ve derecelendirme sağlayıcısından gelen analizlerin objektif bir şekilde yorumlanması gerekmektedir. Bu sebeple yatırımcıların da bu konuda yetkinlik kazandıracak iş gücü istihdam etmeleri gerekmektedir.

İş Stratejisi Kadar Güçlü Bir Yönetişim Kurgusu Yapabilmek



ESG stratejisini mevcut iş süreçlerine entegre etmek, yetkin ve verimli yönetime yönelme konusunda firmaları kökten uca güçlendirmektedir. Firmaların buna zaman ve kaynak harcaması hem kısa hem de uzun vadede bu konuyu benimsemesinde ve entelektüel sermayenin güçlendirilmesinde önemli bir rol oynayacaktır.



Yatırımcılar, firmaların özellikle beyan etmekte zorlandığı yönetişimsel konuların üzerinde durarak firmanın ESG uygulamalarını kökten uca benimseyip benimsemediği, firmaların entelektüel sermayelerinin bu konuyla ne kadar örtüşüp örtüşmediği çıkarımını rahatlıkla yapabilirler.

Firmanın derecelendirme sağlayıcılarından topladığı puan bütünsel olarak yüksek olsa da yönetişimsel kısımda olan eksikler tabanda bir sıkıntı olduğunun göstergesi olarak nitelendirilebilir.

Bir Taşla İki Kuş Vurabilmek: Verimlilik ve Maliyet Tasarrufu



Üretim için ihtiyaç duyulan hammaddelerin, enerjinin, suyun kullanımı ve bertarafı firmaların kârlılığını doğrudan etkiler. ESG'yi iş süreçlerine entegre eden firmalar işletim maliyetlerini düşürmenin yanında çevresel ayak izini azaltan temiz ve verimli üretim yapabilirler. Tüm bunlar yalnızca çevresel ayak izini azaltmakla kalmayacak aynı zamanda faaliyet gösterilen, daha katı yasalara sahip olan farklı coğrafyalar arasındaki uyumsuzluk maliyetlerinden de firmayı kurtaracaktır. Konuyu özümsememiş firmalarca finansal konular bahane edilerek yapılmayan bu tür uygulamaları götürü değil, getiri hatta fırsat olarak yorumlamak yanlış olmayacaktır.



Yatırımcılar genellikle ESG önceliklerini piyasa eğilimlerine, yeni düzenlemelere veya artan risklere göre değiştirmektedir. Hammadde, verimlilik ve atık azaltımı konularına eğilen firmalar küresel olarak yaşanan hammadde ve doğal kaynak krizine kendilerini bir nebze de olsa hazırlamış sayılabilirler. Bu da yatırımcının riskini bir kademe daha düşürmektedir.

Riskleri Yönetebilmek



Tüm dünyada yaşanan COVID-19 salgını, küresel olarak piyasaları büyük ölçüde etkilemiştir. Buna karşın, ESG konularını uygulayan şirketlerin varlıkları ve sayısı günden güne artış göstermektedir. ESG'nin proaktiflik ve risk yönetimindeki hassasiyeti, bu şirketlerin COVID-19 salgını sırasında neden aşırı değer kaybından yaşamadığını gözler önüne sermektedir. Şirketler yaşanacak salgın, doğal felaket gibi beklenmedik durumlara karşı daha hazırlıklı olabilmek, krizle yüzleşmek yerine riski yönetmenin en doğru çıkışı olduğuna işaret etmektedir.



Yatırımcıların özellikle COVID-19 salgını ve beklenmedik doğal afetlerden sonra bunlara uyum sağlamak ve bunlarla başa çıkmak için ESG stratejilerinden yararlanan firmaları tercih etmesi gerekmektedir. Çünkü son 10 yılda etkileriyle yüzleştiğimiz iklim krizi gibi gelecekteki kaçınılmaz risklerle başa çıkmak için yapılara ve sistemlere sahip ve uzun vadeli uygulanabilirliği olan firmalara yatırım yapılması tercih edilmektedir.

Kaliteli İnsan Kaynağını Cezbetmek ve Elde Tutabilmek



TTGV tarafından yayınlanan Teknolojik İnovasyon Ekosisteminde İnsan Kaynakları Araştırması'nın en önemli bulgularından biri de sanayinin yüksek nitelikli insan kaynağını cezbetme ve elde tutma konularında yaşadığı zorluklardır. ESG stratejilerini benimseyip uygulama noktasında kuruluşun/şirketin iç paydaşlarıyla olan iletişimi çok kritiktir. Yapılan/yapılmaya çalışılan bu iş şeklinin şeffaf bir şekilde paylaşılmasının ve herkesin bu sürecin bir parçası olmasının kuruluşun/şirketin hedeflerine ulaşmasında etkili olabileceği değerlendirilmektedir. Cone Communications tarafından 2016 yılında Millennial Çalışan Bağlılığı üzerine yapılan bir araştırmaya göre, Y kuşağının %64'ü nerede çalışacaklarına karar verirken bir şirketin sosyal ve çevresel taahhütlerini dikkate almaktadır. Tüm bunları göz önünde bulundurduğumuzda, çalışanların kişisel değerleriyle uyumlu bir şirket misyonuna sahip olmak, daha güçlü çalışan bağlılığını teşvik edebilir, bu da çalışan devrini azaltabilir ve üretkenliği artırabilir ve bunların tümü daha yüksek kârlılığı besler.

Kültür Oluşturmak



Gelecekteki pazarlar, politikalar ve sosyal sistemler daha temiz ve daha sağlıklı ürün ve hizmetler talep edecektir. Şirketlerin kültür oluşturması ve iç ve dış paydaşların gelecekteki bu talepleri karşılamaya yardımcı olacak uzmanlığa ve iş ahlakına sahip olması etkili bir ESG katılımının olmazsa olmazıdır.



Yatırımcılar tarafından firmada yer alan uzmanlık ve gelecekteki inovasyonu besleyen değerlerin ortaya çıkmasıyla firmanın kârlılığı arasında tutarlı bir bağlantı kurulabilmesi için ESG etkili bir yöntem olarak benimsenmektedir.

Yeni Düzendeki Var Olabilmek: Rekabet Avantajı Sağlamak



Güçlü bir ESG yaklaşımına sahip oldukları takdirde, işletmelerin yeni pazarlara girmeleri ve mevcut pazarlardaki faaliyetlerini genişletmeleri daha kolaydır. Nielsen tarafından 2018 yılında yayınlanan Sürdürülebilir Alışveriş Raporu'na göre ABD'li tüketicilerin yaklaşık yarısı (%48) çevre üzerindeki etkilerini azaltmak için tüketim alışkanlıklarını kesinlikle veya muhtemelen değiştireceklerini söylemektedir. Bu etkili tüketiciler, 2014'ten 2018'e kadar geleneksel ürünlerden dört kat daha büyük bir bileşik ortalama büyüme oranı ile sürdürülebilir ürün satışlarını yaklaşık %20 oranında artırmıştır. Ayrıca GreenPrint'in Mart 2021'de yayınlanan Sürdürülebilirlik Endeksi raporuna göre Y kuşağının %75'i, ABD'de

Çevresel açıdan sürdürülebilir bir ürün için daha fazla ödemeye isteklidir ve toplam örneklem boyutunun %77'si, kullandıkları ürünlerin çevresel etkileri konusunda endişe taşımaktadır. (Not: Bu konular özelinde Türkiye'de yapılmış kapsamlı bir araştırma henüz bulunmamaktadır.) Tüm bunlar değerlendirildiğinde yeni dünya düzeninde tüketicilerin çevresel ve sosyal konularda daha da bilinçlenmesi değer zincirini en tepeye kadar etkileyerek firmaları bu değişime teşvik edecektir. Bu n gr ile firmaların yeni düzene uyum sağlayabilmeleri için bu yolda olmaları kritik önem arz etmektedir.



Yatırımcılar açısından değer zincirinin davranışını etkileyen tüketicilerle etkileşimi ve buna kayıtsız kalmayan firmalara yapılacak yatırımlar, yeni düzende var olma düşüncesini desteklemektedir. ESG merkezli bir işletme, sürdürülebilir i uygulamaları geliştirerek ve sadık bir müşteri tabanı oluşturarak krlı bir büyüme sağlayabilir. Bu da yatırımcılar açısından oldukça olumlu bir tercih sebebidir.

Uzun Vadeli Sadakat Kazanmak



Finansal performans, itibar, çalışan üretkenliği, risk yönetimi ve daha fazlasını içeren tüm ESG ilkeleri, uzun vadeli ölçümlere öncelik vermektedir. Uzun vadeli başarı, hissedarların ve paydaşların güvenini oluşturmaktadır.



Yatırımcılar, firmaların uzun vadeli başarıları ve şeffaf uygulamaları konusunda fikir sahibi olabilirler.

Yukarıda anlatılan bilgilerin zeti aşağıdaki görselde verilmiştir.

Değer
Elde
Etmek



Değer
Elde
Etmek

Kuruluşlar/Şirketler

- Bulunulan sektörde ve değer zincirinde küresel olarak ESG konularının nasıl konumlandığını anlamak
- Entelektüel sermayeyi ölçerek kökten değişim için hareket geçmek (yönetim ekibinin desteği ve kaynak ayırmak)
- Şirketin en önemli etkileri hakkında bir fikir edinmeye çalışmak



Yola Çıkmaya Karar Vermek (Awareness)

- Yatırım kararı verirken ESG'nin bu kararlara olan/olacak katkısını belirlemek ve değerlendirmek
- Entelektüel sermayeyi ölçerek kökten değişim için hareket geçmek (yönetim ekibinin desteği ve kaynak ayırmak)

- Etkileri sınıflandırmak, ölçmek ve kayıt altına almak
- ESG önceliklerini belirlemek
- Yatırımcı ESG hedeflerini gözden geçirmek
- Netleştirilen hedefler üzerinde seçilen çerçeve ve derecelendirme sağlayıcıların metodolojileri ve raporlama yöntemlerini anlamak
- ESG raporlaması yapmak ve derecelendirilmek
- Raporları şeffaf bir şekilde paylaşmak



Yolda Olmak

- ESG önceliklerini belirlemek
- Belirlenen hedefler üzerinde seçilen çerçeve ve derecelendirme sağlayıcıların metodoloji ve yöntemlerini anlamak
- Şirketler tarafından yapılan raporlamaları anlamlandırılması ve değerlendirilmesi
- Gösterimleri yönetme ve yanlış temsilleri yeniden dengeleme
- ESG iletişimini ve şeffaflığı geliştirmek

- Değişim sürecinde yaşanacak risk ve fırsatları ön görmek,
- Raporlama ve derecelendirilmeyi gözden geçirmek, geri bildirim almak, kıyaslama yapmak ve boşlukları tespit etmek,
- ESG sorunları ve uygulamaları hakkında firma kapasite ve yetkinliğini geliştirmek



Öğrenmek ve Gelişmek

- Değişim sürecini yakından takip ederek ESG hedef ve bilgilerini güncel tutmak
- Yatırım kararlarını ESG ile bağlamsallaştırmak
- Yatırım yapılma kararı verilen firmaların ESG puanlamasında zayıf alanlarının geri bildirimini yapmak
- Değerlendirme ve karar verebilmek için mevcut kapasiteyi yetkin ve güçlü tutmak

- Sürdürülebilirliği temel süreçlere dahil etmek
- Sürdürülebilirliği kökten uca benimsemek ve kaynakları güvence altına almak
- Uzun vadeli yatırımcıların sadakatini artırmak (karlı müşteri ilişkileri oluşturmak)
- Değişen/gelişen politika ve yatırımcı gelişmelerine hazır olmak



İş Modeli Olarak Benimsemek

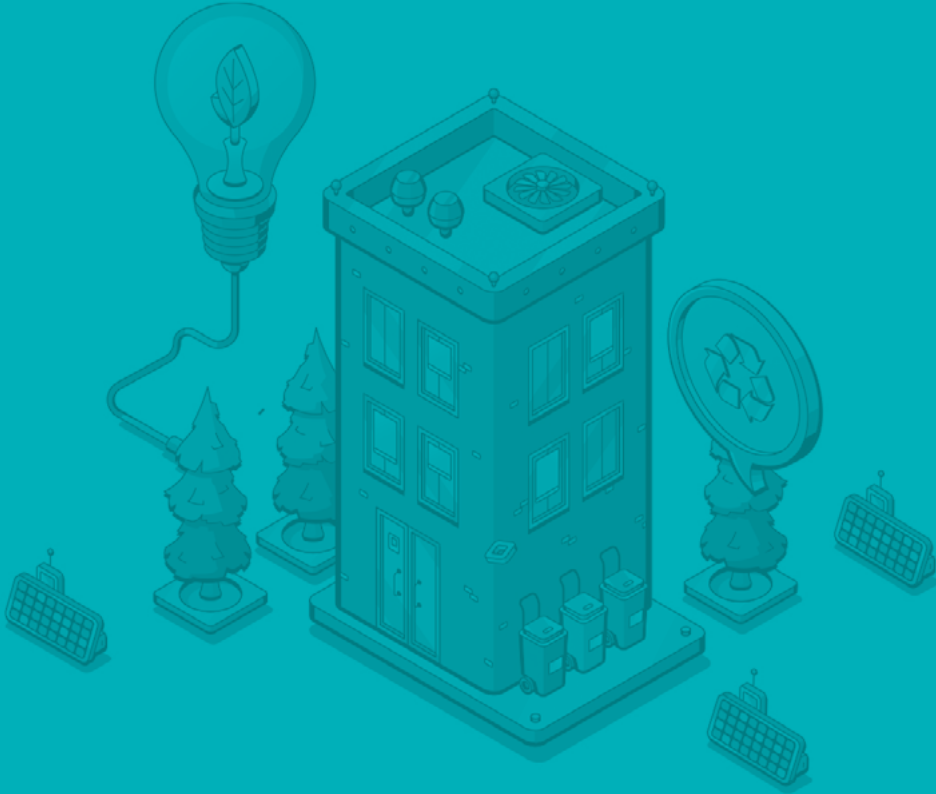
- Yatırım yapılan firmalar ile dahili iş birliğini ve ESG entegrasyonunu geliştirmek
- Politika ve küresel kararlara uyumlu yatırımları yakından takip ederek portföyü bunlara göre şekillendirmek
- Hassasiyetler karşısında katı ve kararlı bir duruş sergilemek,
- Uzun süreli karlı ilişkiler oluşturmak

Yatırımcılar



Değer
Elde
Etmek

Değer
Elde
Etmek



BÖLÜM 2.

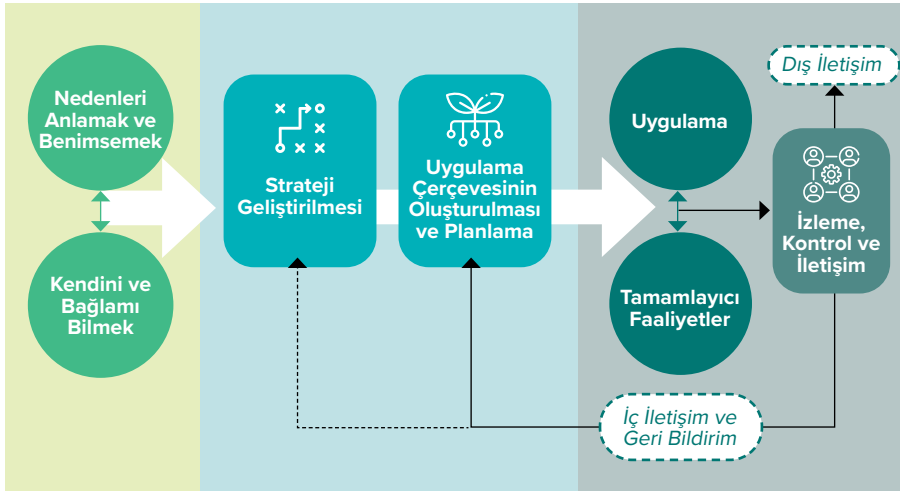
Kuruluşlar/ Şirketler Açısından Sürdürülebilirlik Yolculuğu

Bu bölümün ilk kısmında, kuruluşların/şirketlerin sürdürülebilirlik dönüşümü yolculuğu ve bu yolculukta ihtiyaç duyabileceği finansman kaynağına erişirken ESG prensiplerine uyum sağlayabilmeleri için hazırlanan genel-jenerik bir yol haritası yer almaktadır. Sonraki kısımda ise, yol haritasını belirleyen şirketlerin ESG derecelendirmesinde karşı karşıya kalacakları kriterlerden hareketle geniş bir taramanın sonucunda derlenen kriter seti yer almaktadır. Son kısımda ise kuruluşların/şirketlerin rekabetçiliğinde belirleyici olacak tamamlayıcı hususlar ele alınmıştır.

2.1. Şirketler/Kuruluşlar Açısından Sürdürülebilirlik (ve ESG) Dönüşümü Yol Haritası

Kuruluşun/şirketin sürdürülebilirlik dönüşümü için hangi adımları izlemesi gerektiği ve buna dair çeşitli ipuçları bu bölümde yer alırken her kuruluşun/şirketin ihtiyaçlarının farklı olacağı göz önünde bulundurularak genel-jenerik bir akış verilmiştir (Bkz. Şekil 14).

Unutulmamalıdır ki bazı kuruluşlar/şirketler (ki bunlara öncüler diyebiliriz) onlarca yıldır bu konuya çalışıyor, denemeler yapıyor, süreçlerini ve ürünlerini dönüştürüyorlar. Sürdürülebilirlik dönüşümü dünden bugüne gerçekleştirilebilecek hızlı ya da kolay bir süreç olarak algılanmamalıdır. Organizasyonel bir bölüm kurup, birkaç kişiyi istihdam edip, kuruluş dışından bazı destekler ve danışmanlıklar alarak kısa sürede sağlıklı biçimde dönüşmek mümkün olmayabilir. Bu sebeple sürdürülebilirlik (ve ESG - çevresel, sosyal veya kurumsal) yönetimi açısından dönüşüm tek seferlik bir çabadan daha çok yinelemeli bir yolculuk olarak görülmelidir.



Şekil 14: (Jenerik) Sürdürülebilirlik Dönüşüm Süreci

Kuruluşların/şirketlerin bu dönüşüm sürecinde destek alma ihtiyacı doğabilir. Fakat bu tek başına yeterli olmayacaktır. Ne kadar dış destek, danışmanlık vb. alınırsa alınsın bu süreç kuruluş tarafından benimsenecek, uygulanacak ve başarılabacak bir dönüşüm sürecidir.

BAŞLANGIÇ

Kuruluşu/şirketi sürdürülebilirlik “mega trendi” karşısında başarılı olacak şekilde konumlandırarak dönüştürmek için başlangıç aşamasında güçlü sorular ile doğru amacın saptanması ve başta liderlik düzeyi olmak üzere farkındalık yaratılması amaçlanmaktadır.

Nedenleri Anlamak ve Benimsemek

Öncelikle kuruluşun/şirketin dönüşümü için ihtiyacın nereden kaynaklandığının ve nedenlerinin net bir biçimde ortaya konması, dönüşümün kapsamının anlaşılması ve bu konuda liderlik düzeyinde bir benimsemenin var olduğundan emin olunması gerekmektedir. Bunun için şu soruların sorulması ve yanıtlanması yol gösterici olacaktır:

- Neden dönüşmeliyiz? Neden böyle bir çabaya girişmeliyiz?
- Nasıl bir dönüşüm ile karşı karşıya olduğumuzun farkında mıyız?
- Dönüşmenin riskleri/fırsatları nelerdir?
- Dönüşmemenin riskleri nelerdir?
- Yerine göre kuruluşun/şirketin kendisini ve ürünlerini yeniden tanımlaması ve konumlandırmasına ihtiyaç olabileceğinin farkında mıyız?
- Kuruluşun/şirketin liderlerinin/yöneticilerinin dönüşüm sürecine kesintisiz desteği garanti ediliyor mu?

Notlar:

- *Dönüşmenin bir bedeli ve riski olduğu aşikârdır. Buna karşın dönüşmemenin bedeli ise daha büyük olabilir. Her ikisinin de bir arada hesaba katılması yerinde olacaktır.*
- *Net bir sürdürülebilirlik vizyonu olan, doğru hedefler çerçevesinde iyi bir strateji geliştirmiş, hedeflerini iyi belirlemiş ve sürekli ilerlemeyi mümkün kılacak uygulama planı oluşturup bunu uygulayan kuruluşlar için en az riskler ve tehditler kadar fırsatlar da olacaktır.*
- *Gösterilecek sürdürülebilirlik çabalarının kuruluşu/şirkete etkisi, geri dönüşü her zaman maddi ya da ölçülebilir olmayabilir. Marka değeri, itibar, müşteri sadakati, nitelikli insan kaynağının çekilmesi ve elde tutulabilmesi, iş gücünde üretkenlik artışı vb. nitel olarak kıymetlendirilebilecek önemli geri dönüşler olacaktır.*
- *Konunun “sadece” bir raporlama uygulamasından ibaret olmadığı, sürdürülebilirlik ve bir de yanına dijitalleşme eklendiğinde kapsamlı bir dönüşüm gereksinimi olduğu anlaşılmalıdır.*
- *Önce zihniyetin değişimi ve farkındalık sağlanması gerekmektedir.*

İkna olunmadıysa dönüşüm kolay ya da mümkün olmayabilir.

- *Üst yönetimin konuya sahip çıktığının, öncülüğünün ve kararlılığının kuruluş/şirket içinde ve paydaşları nezdinde hissediliyor olması gerekmektedir.*

Kendini ve Bağlamı (İng. Context) Bilmek

Pazar koşullarına, coğrafyaya, faaliyete ve tedarik zincirine bağlı olarak her sürdürülebilir kuruluş/şirket farklı konumlanacak, farklı tutum sergileyecek ve dikkate alması gereken mevzuat farklılaşacaktır. Dönüşümün planlanabilmesi için kuruluş/şirketin kendisini bir de sürdürülebilirlik perspektifinden tanıması ve tanımlaması yerinde olacaktır. Bunun için yardımcı olabilecek bazı sorular şunlardır:

- Ülkenin ve sektörün sürdürülebilirlik öncelikleri ve hedefleri nelerdir?
- Sanayimiz, sektörümüz ve sektördeki konumumuz (Örneğin; B2B/B2C, OEM/yardımcı sanayi, mal/hizmet, sektördeki büyüklük vb.) nedir?
- Mevcut ve potansiyel müşterilerimiz ve onların müşterileri kimler? (Yurt içi ve dışı)
- Sürdürülebilirlik yönünden kurumsal etkimiz nedir? Kimi, nasıl etkiliyoruz? (Hammadde, tedarik zinciri, operasyonlar, ürünler (ürün yaşam döngüsü boyunca) ve değer zinciri bağlamında) [BM SKA'lar yönünden yönünden değerlendirilebilir – daha ayrıntılı bir kriter seti için 2.2. Bölüm'den yararlanılabilir]
- Kuruluşun girdileri ve çıktıları nelerdir? (Örneğin; enerji, su, alıcı, ortama verilen katı/sıvı/gaz vb.)
- Uygulanabilir, uyulması gereken ya da gerekebilecek düzenlemeler, çerçeveler ve standartları (ulusal, uluslararası, yatırımcılar ve müşteriler tarafından talep edilme potansiyeli olanlar vb.) biliyor muyuz? (Eklerde çeşitli inisiyatifler, çerçeveler ve standartlar⁶, derecelendirme sağlayıcıları ve bazı örnek endeksler verilmiştir.)
- Mevcut (ve potansiyel) rakiplerin uygulamaları nelerdir, kuruluşumuzu/şirketimizi nasıl etkiler?

Notlar:

- *Kuruluşun/şirketin, çalışanları, paydaşları ve etrafındaki çevresel ve sosyal sistemler üzerinde tüm değer zinciri boyunca en büyük*

6. Temel Bazı Standartlar: Çevre Yönetim Sistemleri (ISO 14001), Sera Gazı Envanteri (ISO 14064), Ürün Karbon Ayak İzi (ISO 14067), Yaşam Döngüsü Değerlendirmesi (ISO 14040, ISO 14044), Şirketlerin Çevresel Taahhütlerinin Uygunluğu (ISO 14020), Çevresel Etiketler ve Bilgilendirmeleri (ISO 14021, ISO 14024, ISO 14025) ve Enerji Yönetim Sistemi (ISO 50001)

etkiye nerede sahip olduğunun ve olabileceğinin anlaşılması önemlidir. Üretilen üründen, üretim sürecine, ürünün yaşam döngüsüne, sera gazı salımlarından, su kullanımından, çalışan eşitliğine, güvenlik ve refahına kadar tüm etkileri listeleyip Bölüm 2.2.'de verilmiş olan 4 temel alanda (yönetişim, insan, dünya, refah) sınıflandırılması önerilmektedir. Bu sınıflandırma içinde hangi eksenlerde iyileşmeye açık alanlar olduğunun belirlenmesi gerekmektedir.

- *Sürdürülebilirlik alanı ve sorunları çok boyutlu ve multidisiplinerdir. Bağlamı sadece teknik konular olarak görüp çevre alanı ya da çevre mühendisliği ile sınırlamak yetersiz kalabilecek bir yaklaşımdır.*
- *Durum tespiti rafine edilmesi ve daha sağlıklı bir planlama ve uygulama için çeşitli tamamlayıcı analizlerin yapılması da önerilir. Bu analizler şunlar olabilir:*
 - *Pazar ve müşterilerin beklentilerindeki değişimin anlaşılması,*
 - *Sürdürülebilirlik dönüşümü (operasyon, ürünler ve tedarik zinciri boyunca) ile nasıl bir değer yaratılabileceği ve bunun nasıl algılanacağına kıymetlendirilmesi,*
 - *Bilimsel bulgular ışığında tehditlerin ve fırsatların analizinin yapılması,*
 - *Potansiyel teknolojik gelişmelerin neler olduğunun anlaşılması,*
 - *Benimsenebilecek “En İyi Uygulamaların” (İng. Best Practices) belirlenmesi,*
 - *Rakipler ile ayrıntılı mukayese (İng. Benchmarking) yapılması,*
 - *Tedarik zinciri riskleri, kritik üretim girdilerine ve hammaddelere erişilebilirliğin (ve fiyat değişiminin) değerlendirilmesi.*
- *Kuruluşun/şirketin mevcut ve potansiyel yatırımcılarının ESG hedeflerinin anlaşılması ve ardından bu hedeflerin kuruluş/şirket hedefleriyle uyumlu olup olmadığının değerlendirmesi gerekmektedir. Bu değerlendirmeyi yaparken:*
 - *Temel eksik ve gelişime açık yönlerin belirlenmesi,*
 - *Gelişim için ihtiyaç duyulan zaman ve kaynağın nasıl tahsis edilmesi gerektiğinin belirlenmesi,*
 - *Yatırımcıların ESG hedeflerinin hangi ESG çerçevesine göre kurgulandığının anlaşılması,*

- *İlgili ESG çerçevesinin öğrenilmesi, kriterlere göre raporlama yapılması ve sonrasında derecelendirme sağlayıcıları tarafından derecelendirilebilecek iç ve dış kapasitenin oluşturulması. (Bkz. Ek-4, Ek-5 ve Ek-6)*
- *Sektördeki diğer önemli oyuncuların ESG uygulamaları için neler yaptığının anlaşılmasına yardımcı olması için rakiplerin ESG puanları ve açıklamaları araştırmalı ve kuruluşun/şirketinkiler ile kıyaslanmalıdır. Bu kıyaslama, kuruluşun/firmanın eksik ve güçlü yönlerini belirleyip mevcut ESG stratejisini geliştirebilmek için bir fırsat olarak görülmelidir.*

PLANLAMA

Kuruluş/şirket içinde doğru amcın belirlenmesi ve farkındalık düzeyinin yaratılmasından sonra sıra strateji geliştirme, çerçeve oluşturma ve planlama konularının ele alınmasına gelmektedir.

Strateji Geliştirilmesi

- Sürdürülebilirlik ile ilgili vizyon oluşturularak bunun kuruluşun/şirketin stratejisine yansması,
- Sürdürülebilirlik kültürünün kuruluş/şirket içinde nasıl yerleşeceğinin/ kurumsallaşacağının değerlendirilmesi,
- Çabaların değer zincirine nasıl genişletileceğinin değerlendirilmesi,
- Kuruluş/şirket için sürdürülebilirlik hedeflerinin, seçeneklerinin belirlenmesi ve önceliklendirilmesi,
- Sürdürülebilirlik dönüşümü yol haritasının oluşturulması,
- Kuruluşun/şirketin sürdürülebilirliğe ve bu amaçla dönüşümüne yönelik vizyonun paylaşılması.

Notlar:

- *Sürdürülebilirlik strateji geliştirirken kuruluşlar/şirketler ne yapacaklarından çok ne olacaklarına karar veriyor olacaklar.*
- *Kuruluşun/şirketin sürdürülebilirliğe ve bu amaçla dönüşümüne yönelik net bir vizyonun var olması ve herkesin bunu doğru anladığından emin olunması kritiktir. Burada liderlik ve iç iletişimin önemi ortaya çıkmaktadır.*
- *Sürdürülebilirlik seçeneklerinin belirlenmesi ve önceliklendirilmesinde müşteri sermayesi (mevcut ve potansiyel müşteriler) ve pazar talebi, mevzuat zorunlulukları ile kuruluşun/*

şirketin dünyaya en çok etki ettiği alanların öne çıkartılmasını beklemek yanlış olmayacaktır.

- *Kuruluşun/şirketin kendi operasyonlarını dönüştürmesi bir yana dönüşümün değer zincirine de yansıtılması gerekecektir. Kritik olanlardan başlayarak paydaşların (ortaklar, tedarikçiler, müşteriler, satıcılar, kamu ve hatta STK'lar) ilk etapta yönetişime ve daha sonra strateji oluşumuna dâhil edilmeleri önerilmektedir. Sürdürülebilirlik hedeflerinin kritik paydaşlardan alınacak geri bildirimle göre rafine edilmesi fayda sağlayacaktır.*
- *Karşı karşıya kalınan dönüşüm uzun zaman alabilecek bir yolculuk, bir yatırım ve zihniyet dönüşümüdür. Bu sebeple sürdürülebilirliğin kurum kültürünün bir parçası haline gelmesi gerekmektedir. Sürdürülebilirlik konusu bir bölümün veya birimin koordinasyonuna verilse bile tepeden tırnağa kuruluş içindeki herkesin sorumluluğunda olan bir konudur. Bundan dolayı doğru ve açık iletişimin önemi büyüktür.*
- *Üst yönetimin liderliği ve kararlılığı, her paydaşın süreçte yer almasını sağlayacak yönetişimin kurulması iletişimin etkililiği, sürecin başarısında belirleyici olacaktır.*
- *Dış iletişim oldukça kritik olmakla birlikte, sağlıklı bir dönüşüm ve sürdürülebilirlik için güçlü ve etkili iç iletişim olmazsa olmazdır. İç iletişimi güçlü olan kuruluşların dönüşümünün daha etkili ve verimli olduğu değerlendirilmektedir.*
- *Önemli not: En iyi strateji **uygulanan** stratejidir.*

Uygulama Çerçevesinin Oluşturulması ve Planlama

- Uygulanabilir iş gerekçesinin (İng. Business Case) net tanımlanması,
- Kısa, orta ve uzun vadeli eylem planlarının oluşturulması (tipik olarak 1-3-5 yıllık),
- AR-GE ve inovasyon planlarının geliştirilmesi,
- Sürdürülebilirlik yönetişimi ve yönetimi yapısına karar verilmesi, organizasyon ve süreç varlıklarındaki değişikliklerin planlanması,
- Sabit sermaye yatırımlarının belirlenmesi,
- İhtiyaç duyulacak yetkinliklerin ve ihtiyaç duyulacak “özgöl” becerilere sahip insan kaynağının planlanması,
- Sürdürülebilirlik çabasına ve dönüşüme katkı verecek potansiyel paydaşların tespit edilmesi,
- Atılacak adımların bütçe öngörülerini ile maliyet-etkinlik analizlerinin yapılması,

- Öngörülen bütçeler için finansal ihtiyacın ve kaynakların belirlenmesi, kaynak değerlendirmeleri, erişilebilir destek ve teşviklerin tespiti (ulusal ve uluslararası),
- ESG/sorumlu yatırımcılık konusuna eğilimli olan yatırımcıların araştırılması,
- Başarının ve ilerlemenin hangi kriterlerle ve nasıl gösterileceğinin belirlenmesi,
- Sorumlulukların ve hesap verebilirliğin belirlenmesi,
- Tarihlerle bağlanmış net ve sayısal hedefler konması,
- Hangi verilerin ölçüleceği ve izleneceğine karar verilmesi,
- Uygun iletişim ve raporlamanın planlanması.

Notlar:

- *Hedef, uygulama sorunları yaşanacak çok detay bir plan oluşturulması değil, uygulanacak bir plan yapılması ve uygulanmasıdır.*
- *Organizasyon yapısında, büyük işletmelerde zaman zaman bir CSO (Chief Sustainability Officer) bulunması gibi bir eğilim bulunurken küçük işletmelerde ise bir kişi diğer sorumlulukları yanında CSO rolünü de üstlenebilmektedir. Kuruluş/şirket içinde tam zamanlı küçük bir takımın olması (kuruluşun/şirketin büyüklüğüne göre) değer katacakken, sürdürülebilirliğin tüm kuruluş/şirket çalışanlarının ve paydaşlarının bir sorumluluğu olduğu unutulmamalıdır. Özellikle işletmenin her fonksiyonunun kurumsal hedeflere göre hizalanmış kendi sürdürülebilirlik gündeminden sorumlu olması önerilmektedir.*
- *Sürdürülebilirlik dönüşümü uzun vadeli bir bakış açısı gerektirmektedir. Buna karşın her şeyin aynı anda yapılması mümkün olmayacağından farklı termin süreleri olan planlar hazırlanması önerilmektedir. Bu planların her birinin öneminin büyük olduğu gibi kısa vadeli planlar da “hızlı kazanımlar” ile dönüşümde tempoyu ve motivasyonu yüksek tutmak için kritiktir.*
- *Büyük çaplı yatırım (zaman, para ve emek) gerektiren konularda (özellikle de yüksek Rol/YGD vadeden ama belirsizlikler içeren konularda) önce pilot çalışmalar (daha kısa vadeli) yapılması da kısa ve orta vadeli planlar kapsamında ele alınabilir. Orta ve uzun vadeli eylem planlarında kapasite artışı ya da daha büyük yatırım gerektiren konular ele alınabilir (Örneğin; yeni tasarlanmış üretim sürecinin devreye alınması, binaların ve tesisin “yeşil” hale getirilmesi, operasyonel verimlilik hedeflerine ulaşılması vb.) Ürünlerin sürdürülebilirlik dönüşümü inovasyon gerektireceğinden inovasyon faaliyetleri büyük olasılıkla orta ve*

uzun vadede sonuç verecek ve planlanacak bir alan olacaktır.

- *Hedeflerin net olması ve sayısal hedefler konması ve hedeflere ulaşılması için bir zaman planı (tarih) verilmesi önemlidir. (Örneğin; x tarihinde sıfır atık, ya da x yılında karbon nötr olmak gibi)*
- *ESG derecelendirilmesi yapılırken metodoloji, kapsam, yöntem, süreç, standardizasyon ve değerlendirme gibi önemli adımlar derecelendirme sağlayıcılarının kendi kriterlerini uygulaması sebebiyle ESG puanları farklı derecelendirme kurumları tarafından hazırlandığı takdirde farklılıklar gösterebilmektedir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, firmaların, tabi olduğu çerçeveye ve değerlendirme sağlayıcının bütününe hakim olması gerekmektedir.*
- *Her kademedeki yöneticinin ve çalışanın kendi sürdürülebilirlik performansından hesap verme sorumluluğunun netleşmesi önemlidir. Yöneticilerin değerlendirme KPI'ları arasına sürdürülebilirlik konusundaki sorumlu oldukları KPI'ların da alınması sağlanmalıdır.*
- *Çevreye olan etkinin kıymetlendirilmesi için her kuruluşun/şirketin öncelikle ölçeceği ve düzenli bir biçimde izleyeceği verileri, ardından bunları nasıl raporlayacağını belirlemesi gerekmektedir. Ölçüm ve raporlamanın hangi metodoloji, yaklaşım, standart ve çerçeveye göre yapılacağını belirlenmesi kritiktir.*
- *Her şeyin izlenmeye çalışılması bir vakit ve kaynak israfı olabilir. Dikkatlice belirlenmiş görece olarak az sayıda önemli kriterin ölçümü ve düzenli izlenmesi çok daha iyi bir etki yaratma potansiyeline sahip olabilir.*

UYGULAMA, İZLEME, KONTROL ve İLETİŞİM

Kuruluşun/şirketin geliştirdiği strateji, oluşturduğu çerçeve ve planların istikrarlı bir şekilde uygulanması, belirli periyotlarla izlenmesi, kurum içi ve kurum dışı iletişiminin titizlikle yapılması gerekliliğine değinilmektedir.

Uygulama ve Tamamlayıcı Faaliyetler

- Gerekli yönetim yapısının inşa edilmesi, organizasyonun oluşturulması,
- Planlanan özgül becerilere sahip insan kaynağının temini/yetiştirilmesi,
- Sürdürülebilirlik çabasına ve dönüşüme katkı verecek potansiyel paydaşlar ile bağlantı kurulması,
- Planların uygulanması,

- Veri toplama sisteminin inşası,
- Sürdürülebilirlik yönetim sistemi kurulması,
- İnsan kaynağı gelişimine ve sürdürülebilirlik eğitimine yatırım yapılması,
- İzleme ve kontrol
- İletişim, raporlama ve geri bildirim

Notlar:

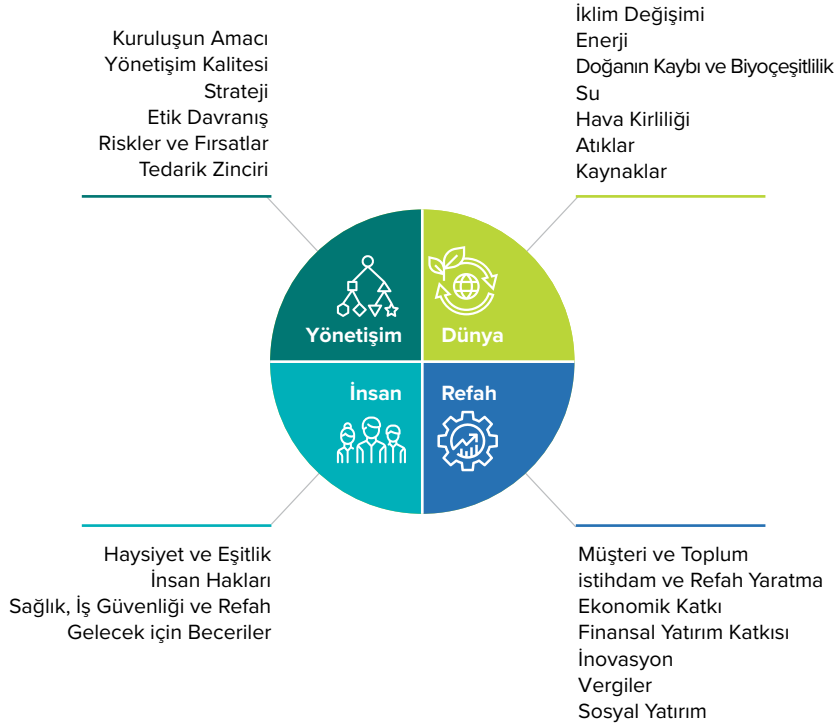
- *Başarı öncelikle planlamada ama özellikle de uygulamada yatmaktadır.*
- *Herhangi bir şeyin yönetilebilmesi için ölçülmesi gerekir. Sadece yönetmek için değil, hesap vermek ve bugünkü ya da gelecekteki yükümlülükleri (Örneğin; karbon vergisi vb.) karşılamak ve beyanları doğrulayacak kanıtları sağlamak için veri toplanması kritiktir. Koyulan hedeflere ne kadar yakın ya da uzak olunduğunun ölçülmesi ve bunun için de başlangıç noktalarını ve ilerlemeleri ölçerek kaydetmek gerekmektedir.*
- *Kurulacak olan sürdürülebilirlik yönetim sistemi, kuruluşun/şirketin iç dış paydaşlarının hangi konudan sorumlu olduğunu bilmesini ve benimsemesini sağlayacaktır. Kuruluşun/şirketin ihtiyaç ve imkanlarına göre bir sistem oluşturulması/kurulması yerinde olacaktır. Veriler, ihtiyaca göre basit kayıtlardan karmaşık veri tabanlarına kadar geniş bir yelpazede saklanabilir. Yöneticilere ve ilgili kişilere (sorumluluk alanlarıyla ilgili) gerçek zamanlı dijital kokpitler de oluşturulabilir. Ayrıca çeşitli standartların katkısı olabilir. (Örneğin; ISO14000 bir çevre yönetim sistemi yapısını anlatmaktadır.)*
- *Çeşitli rollere yönelik (sorumlu tedarikçilik kapsamında tedarik zincirinde yer alan kilit paydaşların da bir rol olarak düşünüldüğü) özgül eğitimler olması gerekeceği (Örneğin; tehlikeli atık elleçleme - bertarafı vb.) açık olmakla birlikte her kademedeki yönetici ve çalışanın eğitimi önemlidir.*
- *Eğitimler, mevzuat gerekliliklerini anlatmaktan/hatırlatmaktan fazlasını içermelidir. Sadece tehditlerin değil, fırsatların da üzerinde durulması ve çalışanların bir risk ya da fırsat görünce eyleme geçmeye ve inisiyatif almaya cesaretlendirilmesi de yerinde olacaktır.*
- *Kıdemli liderler, yönetim kurulu üyeleri ve yöneticilerin hepsinin, özellikle sistem düşüncesi, sürdürülebilirlikteki trendler, ESG ile risk arasındaki bağlantıyı anlama, firmanın toplum ve dünya üzerindeki etkilerini benimseme alanlarında bilgi ve yeteneklerini geliştirmeleri gerekmektedir.*

- *Bir ESG çerçevesine göre raporlama yapıp derecelendirildikten sonra, yapılan değerlendirme ve geri bildirimlerin detaylı bir şekilde incelenmesinin ardından geliştirilmeye açık alanlar ve eksik noktaların belirlenmesi gerekmektedir. Gelişmek, tamamlanmak ve aynı zamanda kuruluşu/firmayı bir adım daha öne taşımak için gerekli iyileştirmeler yapmalıdır.*
- *Şeffaflığın sağlanması kritiktir. Bunun için açık hedeflere yönelik düzenli raporlama yapılması gerekmektedir. Raporlama, firmanın sürdürülebilirliğe ve bu amaçla dönüşüme yönelik kararlılığını perçinleyecektir.*
- *Dış raporlama ihtiyacı genellikle bilinmekle birlikte dikkat çekilmesi gereken bir diğer konu da iç iletişimin ve içeriye yönelik raporlamanın sürdürülebilirlik uygulamaları ve dönüşüm için büyük önemidir.*
- *Özellikle iç raporlamada olumlu gelişmeler yanında alınan derslerin, eksiklik ve hataların da değerlendirmeye alınması ve doğru biçimde iletişiminin yapılması kuruluşu/firmaya değer katacaktır. Önemli bir sürdürülebilirlik vakasının ardından yapılacak "kök neden" analizlerinin de alınan dersler çerçevesinde raporlanarak kuruluş içinde yayılmasının sağlanması gerekmektedir.*

2.2. Kriterler

ESG konusunda faaliyet gösteren birçok derecelendirme kuruluşu birçok farklı kriterle kuruluşları/şirketleri derecelendirseler de ESG derecelendirmesi oluşturmak için genel kabul görmüş bir standart veya kılavuz bulunmamaktadır. Bu sebeple, metodoloji, kapsam, yöntem, süreç, standartizasyon ve değerlendirme gibi önemli adımlar derecelendirme sağlayıcılarının kendi seçtikleri kriterleri uygulaması sebebiyle birbirinden büyük farklılıklar göstermektedir. Raporda, başta WEF'in 2020 yılında yayınladığı Paydaş Kapitalizminin Ölçülmesi: Sürdürülebilir Değer Yaratımının Ortak Metriklerine ve Tutarlı Raporlanmasına Doğru raporu olmak üzere farklı inisiyatif ve çerçevelerin kriter setleri taranarak geniş kapsamlı ve özlü kriter seti oluşturulmuştur.

Şekil 15'de ana hatlarıyla verilmiş olan kriterler aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.



Şekil 15: Temel Kriterlere ve Açıklamalara Genel Bakış

Yönetişim

Kuruluşun/Şirketin Amacı

- Kuruluşun/şirketin amacının, kuruluşun/şirketin stratejisi ve hedefleriyle ne kadar entegre olduğu; tüm paydaşları için değer yaratma amacı taşıyıp taşımadığı; ekonomik, sosyal ve çevresel konulara çözümler içerip içermediği,

Yönetişim Kalitesi

- Üst yönetim organında, sosyal, çevresel ve ekonomik yetkinliklerin yansıtılıp yansıtmadığı; kuruluşun/şirketin her kademesinin görüşlerini ve bakış açısını yansıtır yansıtmadığı; kadınlara ve toplumda düşük temsil edilen sosyal gruplara yer verilip verilmediği; tüm paydaşları gözetip gözetmediği,

Strateji

- Stratejik, ekonomik, çevresel ve sosyal kilometre taşlarına göre, beklenen

başarının ne olduğu; bu kilometre taşlarının uzun vadeli değere nasıl katkı yapacağı,

- Kuruluşun/şirketin ücretlendirme politikalarının ekonomik, çevresel ve sosyal amaçlarla ilişkisi; üst yönetim organı ve üst düzey yöneticiler için ücretlendirme politikaları.

Etik Davranış

- Kuruluşun/şirketin her kademesi için, yolsuzluk karşıtı politikaları ve kuruluşun/şirketin hassasiyetleri konusunda verilen eğitimlerin durumu,
- Kuruluşun/şirketin karıştığı yolsuzluk olaylarının sayısı ve niteliği; raporlamaya yönelik mekanizmalar,
- Yolsuzlukla mücadele için, çalışma ortamını ve kültürünü iyileştirmek amacıyla sürdürülen inisiyatifler; etik ve kanuni davranış konusunda tavsiye alınan mekanizmalar,
- Lobicilik faaliyetleri ile kuruluşun/şirketin açıklanan politikalar, amaçlar ve diğer kamusal duruşu arasındaki ilişki,
- Etik dışı davranışlardan kaynaklanan maddi kayıplar.

Riskler ve Fırsatlar

- Risk ve kriz yönetimi sistematiği,
- İklim değişikliği de dâhil olmak üzere ekonomik, çevresel ve sosyal konular ile veri yönetimi konusundaki risk ve fırsatların iş süreçlerindeki yeri,
- Ekonomik çevresel ve sosyal konuların en üst yönetim organının büyük sermaye tahsis kararlarındaki yeri.

Tedarik Zinciri

- Tedarik zincirine yönelik sürdürülebilirlik politikası ve uygulamaları,
- Düzenlenen denetimler, uyumsuz alt yüklenici sayısı ve önlemler.

Dünya

İklim Değişimi

- Sera gazı emisyonları; TCFD önerilerinin tam olarak uygulanması; sera gazı emisyon taahhütlerinin Paris Anlaşması hedefleriyle uyumluluğu,
- Kuruluşun/şirketin değer zinciri boyunca oluşan sera gazı emisyonunun etkisi,
- Kloroflorokarbon emisyonları.

Enerji

- Kullanılan toplam enerji miktarı, yoğunluğu ve kaynakları,
- Yenilenebilir enerji üretimi, kullanımı ve yatırımları.

Doğanın Kaybı ve Biyoçeşitlilik

- Koruma altındaki ve/veya kilit biyoçeşitlilik alanları içinde veya yakınındaki alanlar; kuruluşun/şirketin tüm değer zinciri boyunca temel bitkisel, hayvansal ya da mineral emtiaların üretiminde kullanılan arazi; tüm değer zinciri boyunca arazi kullanımının etkisi,
- Ormansızlaşma,
- Biyoçeşitliliği tehdit eden risklerin belirlenmesi,
- Biyoçeşitliliği korumaya yönelik uygulamalar.

Su

- Su harcaması; su stresi olan bölgelerden çekilen su,
- Çekilen, kullanılan, geri dönüştürülen ve salınan su miktarları; kuruluşun/şirketin tüm değer zinciri boyunca su kullanımı ve suyun çekilmesinin etkisi,
- Kuruluşun/şirketin tüm değer zinciri boyunca tüketilen gübreler (tarımsal besleyiciler); su kirliliğinin (fazla tarımsal besleyiciler, ağır metaller ve diğer toksinler) etkisi.

Hava Kirliliği

- Kuruluşun/şirketin tüm değer zinciri boyunca azot oksitler (NOx), sülfür oksitler (SOx), partikül maddeler, uçucu organik bileşikler ve diğer salımlar; yerleşim alanları yakınlarındaki salımlar; kayda değer salımların etkisi.

Atıklar

- Geri dönüştürülebilir atıklar; geri dönüştürülen atık miktarı ve türleri; atık bertarafının etkisi,
- Kuruluşun/şirketin tüm değer zinciri boyunca tek kullanımlık plastik tüketimi,
- Tehlikeli atıklar ve bertaraf yöntemleri.

Kaynaklar

- Kuruluşun/şirketin kaynak döngüsellliği ölçütleri ve metodolojik yaklaşımı,
- Mevcut makine ve ekipman kaynak verimliliği.

Haysiyet ve Eşitlik

- Çalışanlar ile ilgili yaş, cinsiyet ve diğer çeşitlilik indikatörleri,
- Ayrımcılık ve taciz vakaları ile bunlara karşı alınan önlemler ve eylemler; bunlar sonucunda oluşan maddi kayıplar,
- Kritik çeşitlilik indikatörleri çerçevesinde ücretlerde eşitlik durumu ve farkları; yerel asgari ücrete göre giriş düzeyi ücretleri,
- Kadınlara sağlanan destekler (çocuk bakımı, kreş, doğum/süt izni vb.),
- Üst yönetim ve yöneticilerin ücretleri ile sağlanan diğer avantajlar (hisse senedi opsiyonları vb.),
- CEO'nun ücretinin diğer çalışanların ücretlerine oranı; kuruluşun/şirketin faaliyet gösterdiği ülkelerde en yüksek ücret alan kişinin diğer çalışanların ücretlerine oranı,
- Kuruluşun/şirketin faaliyet gösterdiği ülkeler/ bölgelerdeki ücretlendirme ile o ülke/bölgede geçim için gerekli olan ücretin mukayesesi,
- Toplu iş sözleşmesi altında yer alan aktif çalışanlar; örgütlenme özgürlüğünün ve toplu pazarlığın risk altında olma durumu; bunların tedarikçiler yönünden değerlendirilmesi.

İnsan Hakları

- İnsan hakları incelemelerine tabi olan operasyonlar; önemli insan hakları ihlallerine dair şikayetlerin sayısı, türü ve etkileri,
- Kuruluşun/şirketin tüm değer zinciri boyunca çocuk işçi çalıştırma ile zorla/zorunlu işçilik riskleri.

Sağlık, İş Güvenliği ve Refah

- Ölümlü, yüksek öneme sahip ve kaydedilebilir iş kazaları,
- İşle ilgili sağlık sorunları (meslek hastalıkları) sonucu yaşam kayıpları, sağlık sorunları,
- Toplam çalışma süresi ve devamsızlık oranları,
- Kuruluşun/şirketin, çalışanlarına iş yeri dışında sağladığı sağlık hizmetleri,
- İşle ilgili vakaların kuruluş/şirketin üzerindeki maddi etkileri.

Gelecek için Beceriler

- Çalışanlara sağlanan eğitimler; çalışan başına yapılan eğitim ve gelişim harcamaları,

- Doldurulmamış vasıflı pozisyonlar; bu pozisyonların gerekli beceri sahibi olmayan adayların eğitimi ile doldurulabilme durumu,
- Eğitim ve gelişim faaliyetlerinin etkileri.

Refah

Müşteri ve Toplum

- Müşteri şikayetleri ve çözüm politikaları,
- Siber güvenlik politikaları; müşterilerin/paydaşların/kişisel verilerin gizliliğine ilişkin politika ve uygulamalar,
- Fikri mülkiyet haklarının korunması.

İstihdam ve Refah Yaratma

- Çalışan sayısı, demografisi, çeşitlilik indikatörlerine göre dağılımı ve istihdam hızı,
- İşten ayrılanların sayısı, demografisi, çeşitlilik indikatörlerine göre dağılımı ve sirkülasyon hızı,

Ekonomik Katkı

- Yaratılan ve dağıtılan doğrudan ekonomik değer,
- Devletlerden alınan finansal destekler,
- Önemli altyapı yatırımları ve sağlanan hizmetler,
- Yerel satın alma politikaları; topluluklar ve yerel ekonomiler üzerindeki etkiler,
- Kuruluşun/şirketin dolaylı ekonomik etkileri.

Finansal Yatırım Katkısı

- Sermaye yatırımları; kuruluşun/şirketin yatırım stratejisi; hisse geri alımları ve temettü ödemeleri,
- Sürdürülebilirlik yatırımlarının tüm yatırımlara oranı.

İnovasyon

- AR-GE harcaması,
- Son 3 (ya da 5) yılda piyasaya sürülen yeni ürünler,
- Sosyal ya da sürdürülebilirlik sorunlarını ele almak için tasarlanan ürün ve hizmetler.

Vergiler

- Kuruluşun/şirketin, oluşmuş küresel vergileri; diğer vergi mükellefleri adına topladığı vergiler; ülkeler ve lokasyonlar bazında ödenen vergiler.

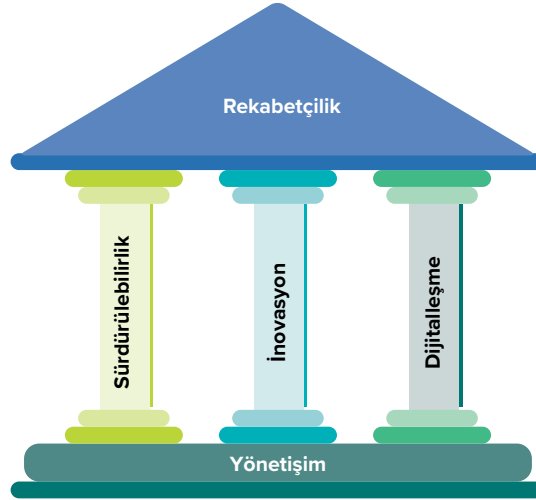
Sosyal Yatırım

- Kuruluşun/şirketin sosyal amaçlar için kullandığı kaynaklar.

2.3. Tamamlayıcı Konular – Kısa Kısa

Önümüzdeki dönemde kuruluşların/şirketlerin rekabetçiliğinde belirleyici olacak üç ana unsur sürdürülebilirlik yanında, inovasyon ve dijitalleşme (ve veri) olacaktır. Tüm bunlar her katmanda güçlü yönetim ile daha etkili olacaktır. Bunlar artan biçimde iç içe geçmiş, birbirinden beslenen ve giderek daha fazla entegre olan alanlardır.

Bu bölümde sürdürülebilirliğe tamamlayıcı olan dijitalleşme, inovasyon, yönetim ihtiyacı ve KOBİ'lerle ilgili hususlara çok kısaca değinilecektir. Burada oldukça özlü biçimde ele alınan bu alanların her birinin kapsamlı bir biçimde irdelenmesi gerekmektedir.



Şekil 16: Kuruluşların/Şirketlerin Rekabetçiliğinde Belirleyici Olacak Ana Unsurlar

Dijitalleşme (ve Veri)

Ölçülemeyen şeyin yönetilemeyeceği açıktır. Bundan dolayı sürdürülebilirliğin merkezinde de dijitalleşme ve dolayısıyla veri bulunmaktadır.⁷ Sürdürülebilirlik yolculuğunda dijitalleşme çok önemli bir kaldıraçtır. Dijitalleşme, ölçümlerin yapılması, veri toplanması, yayılması, matematiksel modellerin oluşumu, veri analizi, kanıta dayalı karar alma gibi sistematiklerle hizmet edecektir. Nedensellik kurabilmek, sistematik olarak toplanan veri ile mevcut durumu ve gidişatı kıymetlendirebilmek için her katmanda verinin doğru, kaliteli, güvenilir, kanıtlarla desteklenebilir nitelikte olması şarttır. Dijitalleşme sürdürülebilirlik bağlamında özellikle veri toplanması, saklanması, işlenmesi ve anlamlandırılmasında fayda sağlayacaktır.

Yeşil bono, karbon piyasası, ESG ve sorumlu yatırımcılık uygulamaları, endekslemeler vb. tamamı şeffaf, analiz edilebilir, karşılaştırılabilir, doğrulanabilir ve raporlanabilir veriye ve bundan türetilmiş bilgiye dayanmaktadır.

Veri olmadan kararlar içgörü ve kanaatlere; işlemler de doğrulanamayan beyanlara dayanmak zorunda kalmaktadır.

Veri eksikliği önemli bir sorundur. Yetersiz, zamanlama olarak geriden gelen, mükerrer/farklı, doğrulanamayan veri ile sağlıklı kararlar almak mümkün olmayacaktır. Ölçme ve veri bilimi sürdürülebilirlik bağlamında önümüzdeki dönemin yükselen konuları arasında yer alacaktır. Her katmanda veriye yönelik olarak sorulması gereken sorular şunlardır:

- Sistemi nasıl ölçeceğimiz konusunda KPI'larımız vb. var mı?
- Bu KPI'lar için ne tür veriye ihtiyaç var? Bunları ölçüyor muyuz?
- Veri, yeterli, gerekli detayda, gerçek zamanlı/gerçeğe yakın zamanlı, ihtiyaç duyulan frekansta ve doğrulanabilir nitelikte mi?
- Verinin yayılım/paylaşım şartları belli mi?
- Veriyi sağlıklı işleyecek, analiz edecek modellerimiz ve buna yönelik çalışmalarımız var mı?

Sektör düzeyinde de sektörün verilerle ve analizlerle beslenebilmesi gerekmektedir. Örneğin, sektörlerde 1 birim üretimin ne kadar enerji, karbon, su vb. ile yapıldığının tespit edilmesi, sürdürülebilirlik maliyetlerinin de dâhil edilmesiyle katma değeri olan ve olmayan sektörlerin ve işletmelerin belirlenebilmesi, küresel rakipler ile mukayese yapılabilmesi (sonrasında verimsizliklerin tespit edilmesi, yatırım ve inovasyon planlarının oluşturulabilmesi) ve en önemlisi işlemlerin salt beyana dayalı olmaktan çıkartılıp kanıta dayalı

⁷ AB Yeşil Mutabakatı da, adında “Yeşil”i barındırmakla birlikte kapsamını yeşil ve dijital mutabakat olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

olması ya da bir başka deyişle beyan edilenlerin doğrulanabilmesi için veriye ihtiyaç olacaktır.

Kuruluş düzeyinde de iyi ve kaliteli veri, uygulama için temel bir başlangıç noktası oluşturacaktır. Çevreye olan etkinin ölçülmesi için her kuruluşun ölçeceği ve düzenli bir biçimde izleyeceği veriyi belirlemesi gerekmektedir. Bunun için dikkate alınması gereken hususlar şunlardır:

- Sürdürülebilirlik stratejisi amaçlarına erişilebilmesi için izlenecek veri seti (kimin hangi veriye ihtiyacı var, verinin toplanma ve biriktirilme sıklığı, koyulacak hedefleri kimin belirleyeceği vb.)
- Sürdürülebilirlik konusundaki yatırımın geri dönüşü için kıymetlendirilecek kriterler (ilgili inisiyatif ve harcamalardan ortaya çıkacak değerın sayısallaştırılması, maliyet ve faydanın nasıl hesaplanacağı, maddi olmayan değerın ifade edilmesi vb.)
- Ne tür sürdürülebilirlik konuları ve etkilerinin izleneceği (raporlanacak ölçütler, değerler ve oranlar, kanuni kamuyu aydınlatma zorunlulukları, hangi çerçevenin kullanılacağı vb.)
- Dış iletişim hedefleri için ihtiyaç duyulan ek veri (kilit paydaşların talep ettikleri, sanayi normları, farklı paydaşların raporlama ihtiyaçlarına göre verinin kırılımı ve ifade edilme biçimi gereksinimleri vb.)

Bunun için de kuruluşlarda bir ölçme, veri tutma ve analiz etme vb. alışkanlığı ve kültürü oluşumunun sağlanması gerekmektedir.

Farklı veri türleri ve kaynakları olabilmektedir: kuruluşların raporladığı, üçüncü bir taraftan elde edilenler ve türetilen veri de analizlerde kullanılmaktadır. Örneğin; MSCI ESG araştırmalarında 1.000'den fazla noktadan veri toplamaktadır (ESG Derecelendirmeleri İçinde: Şirketler Nasıl Puanlanır?, 2021). Bu veri kaynakları, firma raporlamaları (sürdürülebilirlik raporları, mali raporlar, hissedarlar, firma ESG beyanları vb.), STK'lar (GRI, SASB, IIRC, CDP, TCFD, UN SDG vb.) devletler (Merkez Bankası raporları, AB taksonomisi, Kamu Ajanslarının raporları vb.), basın-yayın kuruluşları (haberler) ya da alternatif veri kaynakları (coğrafi bilgi, su kıtlığı verisi, sel riski verisi vb.) olabilmektedir.

Son olarak, ekosistem düzeyinde sürdürülebilirlik göstergelerinin ve verilerinin toplanmasından/depolanmasından/korunmasından/paylaşılmasından ve teknik olarak yönetiminden sorumlu bir organizasyonun oluşması önerilmektedir. Bu tür bir organizasyonun şu faydaları sağlayabileceği değerlendirilmektedir:

- Veriye sahip çıkılması ve veri güvenliğinin sağlanması,
- Verinin tutulmasında mükerrerlik ve farklılıklar olmaması,
- Ulusal ve uluslararası kuruluşlara güvenilir veri sağlanması,

- Mukayese ve ölçümler için referans noktası yaratılması amacıyla ülke veri tabanlarının oluşturulması,
- Sürdürülebilirlik notlandırmalarının yaygın ve düşük maliyetlerle yapılabilmesi.

İnovasyon (ve Teknoloji)

Sürdürülebilirlik için dönüşümde, yeni teknolojileri, ürünleri ve iş modellerini geliştirme ve devreye almanın gerekeceği aşikârdır. Sürdürülebilirlik, sadece mevcut konumunu ve pazar payını korumaktan öteye, yeni pazarlar ve yeni kârlılık fırsatları sağlama potansiyeli olan bir alandır. Bu süreçte ürün inovasyonu kuruluşlara ürünlerini (mal ve hizmetler) farklılaştırma fırsatı ve hatta belki de rekabet üstü olmanın yolunu açacaktır.

Kuruluş/şirket düzeyinde operasyonlar yanında ürünlerin sürdürülebilirliği de önemli bir uğraş konusu olacaktır. Ürünlerde yeni/sürdürülebilir/geri dönüştürülmüş malzemelerin kullanımı, enerji verimliliğinin artırılması, karbon/su/kimyasal ayak izi azaltılması, geri dönüştürülebilirlik maksimizasyonu, paketlemenin minimize edilmesi, dayanıklılığın artırılması, onarılabilirlik vb. gereksinim ve özellikler ürün tasarımlarını etkileyecek ve duruma göre kapsamlı ürün inovasyonu gerektirecektir. Ürünlerdeki dönüşüm doğal olarak değer zincirine doğrudan yansıyacaktır.

Kuruluş/şirket için “İnovasyona nereden başlamalıyım?” sorusunun yanıtı net değil ise, kuruluşun/şirketin çözülecek sorun setini belirlemek için en çok etki ettiği sürdürülebilirlik alanlarından (Örneğin; yaşam döngüsü analiz sonuçlarından, gerçekleştirilen sürdürülebilirlik değerlendirmesindeki zayıf noktalardan ya da en azından BM SKA’larından en çok etkiledilen bir veya birkaçından) başlaması önerilebilir.

Sadece kuruluş/şirket düzeyinde yapılacak çalışmalar yeterli olmayacaktır. Teknolojik inovasyon ekosistemini de harekete geçirmek, yönlendirmek ve desteklemek gerekecektir. İnovasyonu besleyecek en önemli unsur veri (Örneğin; en çok ambalaj atığı X sektöründe ya da Y sektöründe birim üretim başına harcanan enerji/su rakiplerin çok üzerinde) ve sektörlerden girişimcilere “akacak” sorun tanımlarıdır (Örneğin; x türü atık ne yapabiliriz?). Bunlara ek olarak mevzuat ve düzenlemeler de belirleyici olacaktır. Örneğin; İngiltere’nin 2050 yılında “net sıfır karbon” hedefine ulaşmak için 2025 yılında itibaren yeni kombilerin kurulmasını, 2035-2040 döneminde de tüm kombi sistemlerini yasaklamayı düşünmesi, alternatif düşük karbonlu teknolojileri (Örneğin; ısı pompası, biyokütle kazanı vb.) ve buna bağlı inovasyonu artıracak bir karardır (İngiltere Gaz Kazanı Yasağı - 2025 veya 2035’ten itibaren Geçerli mi?, 2021 & 2025 Yılına Kadar Yeni Evlerde Gaz Kazanları Yasaklanacak, 2021)

Peki hangi teknoloji ve inovasyon konuları gündeme alınabilir? Dünyanın yeni yeni harekete geçmeye başladığı ve pek çok konuda baskın teknoloji ve tasarımların henüz oluşmadığı düşünülürse, bu aşamada sürdürülebilir inovasyon konusu yaratıcılığa çok açık bir alandır.

Örnek bir kısa konu listesi vermek gerekirse:

- Enerji verimliliği
 - Örneğin; akıllı sistemler algoritmalar, donanımlar ve yazılımlar, enerji hasadı, atık ısı geri kazanımı vb.
- Temiz/yenilenebilir enerji
 - Örneğin; yeşil hidrojen teknolojileri,
- Enerji depolama, pil/batarya
- Yeniden ormanlaştırma
- Arazi kullanımı ve orman izleme
- Biyoçeşitlilik izleme
- Su izleme
- Karbon yakalama/depolama
 - Örneğin; toprakta, alglerde vb.
- Geri dönüştürülebilirlik/kazanım
 - Örneğin; geri dönüşüm/kazanım prosesleri, kesintisiz (İng. Continuous) süreçler, biyobazlı malzemeler, organik/biyobozunur/tarım atıklarının değerlendirilmesi, atık toplama/depozito/ayırıştırma sistemleri, atık malzeme pazarları vb.
- Temiz üretim süreçleri
 - Örneğin; atık su geri kazanımı, üretimde ve ürünlerde mikro/nano plastiklerin, fiberlerin engellenmesi, tehlikeli atık bertarafı vb.
- Malzemeler
 - Örneğin; bio-bazlı malzemeler ve plastikler, “yeşil” demir-çelik üretimi, değerli/kritik/endüstriyel metal geri kazanımı, atıklardan elde edilen malzemenin standardizasyonu, kimyasala alternatif gübreler vb.
- Kaynak verimlilik çözümleri
 - Örneğin; ölçüm ve izleme için sensör ve IoT sistemleri, karar destek sistemleri, tesis otomasyonu vb.

Burada genel bir fikir vermesi bakımından sürdürülebilirliğin çevre/dünya yönüyle ilgili (doğa dostu/temiz/gezegen (İng. Planet) pozitif teknolojiler olarak

tabir edilebilen) oldukça kısa bir liste sunulmuştur. Her birinde teknolojiler ve bunlara dayalı olarak oluşmuş ve geliştirilmekte olan çözümler farklı olgunluk seviyelerindedir. Bunlarla sınırlı olmamakla birlikte en yalın haliyle BM SKA'nın 17 amacının tamamı yaratıcı bir oyun alanıdır.

Yeni teknoloji alanları yanında terk edilecek ya da yatırımların azaltılacağı teknolojilerin de belirlenmesi gerekecektir. Örneğin; kimyasal gübrelelere, kömüre dayalı enerji üretimine, karbon yakıtı dayalı içten yanmalı motorlara ya da İngiltere örneğinde görüldüğü gibi kombi vb. sistemlere yatırım yapılmaya devam edilip edilmeyeceği ve yerlerine ne konacağına karar verilmesi gerekecektir. Ayrıca, unutulmamalıdır ki teknolojik çözümlerin maliyeti ve ölçeklendirilebilirliği de belirleyici olacaktır.

Sürdürülebilirliğin bazı yönleri için teknolojik inovasyon ihtiyacı yüksek olsa da bazı yönler için de elde olan basit, verimli ve ölçeklendirilebilir çözümlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Örneğin; dünya üzerindeki telafi edilemez karbonun %75'nin karasal alanların sadece %7.5'inde (ormanlar, meralar, bataklıklar vb.) olduğu düşünülürse, basitçe bu alanların korunması, ağaçlandırma ile yeniden ormanlaştırmaya⁸ katkı verilmesi ya da tarımsal sulamada basınçlı/damla sulama sistemlerinin kullanılması, "basit" görünen ama elde hazır teknolojiler ile bile fark yaratma potansiyeli olan çözümlerdir (Geri Dönüştürülemeyen Karbon: Ormansızlaşmayı Önlemenin Önemi, 2022). Etkili, basit, ölçeklendirilebilir ve ucuz çözümler göz ardı edilmemelidir. Sosyal inovasyon başta olmak üzere iş modeli inovasyonları da teknolojiler ile birlikte ya da onlardan bağımsız olarak gelişecektir.

Sürdürülebilir inovasyon (ve ürün) konusunun başlı başına ve kapsamlı bir biçimde ele alınmalıdır. Günlük operasyonların ötesinde uzun vadeli düşünüp planlayabilen, AR-GE ve inovasyon kültürü, sistematiikleri, geleneği ve ağ yapıları olan ve nitelikli insan kaynağını geliştirip elinde tutabilen ekosistemler ile şirketlerin/kuruluşların daha avantajlı konumda olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Yönetişim İhtiyacı

Her ne kadar bu çalışmanın odak paydaşı kuruluşlar/şirketler olsa da atılması gereken adımlar ve ihtiyaç duyulan dönüşüm sadece firma ve sektörel düzeyler ile sınırlı değildir. Şirketlerin birlikte çalışmasına hatta sektörler arası yoğun etkileşime ihtiyaç duyulacaktır. Çok taraflı, çok katmanlı ve çok boyutlu, multidisipliner bir yönetim ihtiyacı ile karşı karşıyayız.

Çok geniş bir yelpazedeki kriterleri kapsayacak biçimde atılması gereken çok sayıda düzenleme ve adım bulunmaktadır. Örneğin;

8. Ormanın sadece ağaçlardan ibaret olmayan bir ekosistem olduğu düşünüldüğünde, ağaç dikmenin otomatik olarak yeniden ormanlaştırma anlamına gelmeyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

- Ticaret, tüketici, sanayi, AR-GE ve inovasyon, veri yönetimi politikalarının ve mevzuatının dönüşümü,
- Mevzuatın geliştirilmesi ve uyumlaştırılması (Örneğin; sınırda karbon düzenlemesi),
- Taksonomi çalışmaları (AB içindeki çalışmaya katılım),
- Kritik tanımların yapılması (Örneğin; atık tanımı),
- Emisyon ticaret ve vergilendirme sistemlerinin oluşumu ve uyumlaştırılması,
- Yeşil bono sistemi,
- İhtiyaca göre yeni müşavirlik sistemlerinin oluşumu (Örneğin; atık, karbon) ve tüm bunların ilgili uluslararası mevzuat ile uyumunun sağlanması,
- Teknik ve raporlama standartların oluşumu,
- İhtiyaca göre ihtisas OSB'lerin (Örneğin; geri kazanım) ve lojistik merkezlerin kurulması,
- Finansman, teşvik, destek ve sigorta sistemlerinin oluşumu,
- İş gücü piyasasına yönelik düzenlemelerin gerçekleştirilmesi,
- Tüm bunlara yönelik eğitim sistemlerinin oluşumu ve insan kaynağı yetiştirilmesi ve ihtiyaç durumunda sertifikasyon vb.

Durumun boyutunu ve karmaşıklığı ile ilgili bir fikir vermesi bakımından yukarıda yazılanlar oldukça eksik bir listeyi yansıtmaktadır. Ayrıca, konu sadece sürdürülebilirlik ile sınırlı değildir ve dijital dönüşüm de unutulmamalıdır.

Sadece mevzuat ve süreçler değil, bazı durumlarda bir zihniyet ve ekonomik model dönüşümü gerekebileceği öngörülmektedir. Örneğin; doğrusal ekonomiden (al-kullan-at) döngüsel ekonomiye (al-kullan-geri dönüştür-yeniden kullan) geçiş, operasyonel düzeyde düzenlemelerden çok daha fazlasını içermektedir.

Bununla birlikte taraf olunan anlaşmalardan kaynaklı olarak ülke düzeyinde beyan edilen hedeflerin bölge, sektör ve yerine göre de kuruluş bazında düzenleneceği ve izleneceği unutulmamalıdır. Öncelik enerji yoğun sektörlerde olmak üzere, faaliyetlerin tüm sektörlerde zaman içinde yayılması beklenmelidir. Dönüşüm sürecinde birbiriyle bağlantılı/eşgüdümlü/ entegre politikalar, planlar, teşvikler ve destekler kurgulanması ve bunun yanında güvenilir/doğrulanmış bilginin yayılmasının sağlanması gerekmektedir.

Referanslar noktasında ise, uluslararası düzeyde (neredeyse kafa karıştıracak çeşitlilikte) inisiyatif, çerçeve, düzenleme ve standart mevcuttur. (Örnekler için Bkz. [Ekler](#)) Çerçeve, standart ve düzenlemelerin eksiksiz olmadığına, zaman

içinde gelişip değişeceklerinin de farkında olmamız gerekmektedir. Ulusal ve uluslararası düzeyde de sürdürülebilirlik ve çevre konusunda çalışan çok sayıda kuruluş, organizasyon ve platform mevcuttur ve her geçen gün bunlara yenileri eklenmektedir.

Mevcutlara ek olarak, yeni organizasyonların da kurulması gerekecektir. Örneğin; ekosistem içinde kuruluşları araştırma, bilgi ve eğitim programları ile destekleyecek, reel sektör ile güçlü bağlara sahip olacak, disiplinler arası ve çok disiplinli araştırma, bilgi yönetimi ve uygulama organizasyonlarına da ihtiyaç olacaktır.

Tüm bunlar, paydaşların (siyaset, merkezi ve yerel yönetimleriyle kamu, özel sektör, sivil toplum, uluslararası kuruluşlar vb.) çözüme katkı vermesi için entegre bir yönetim ve iletişim yapısına ihtiyaç duyulacağına işaret etmektedir. Beklentiler, bu yönetişimin kamunun öncülüğü ve koordinasyonunda gerçekleşmesi yönündedir.

KOBİ'ler

2020 yılı itibarıyla ülkemizde 3.2 milyon KOBİ bulunmaktadır ve bu da tüm işletmelerin %99,8'ini oluşturmaktadır (Türkiye'nin KOBİ'leri Bülteni, 2021). Az sayıda büyük/çok uluslu kuruluşun başarısı ve ilerlemelerinin ötesinde sürdürülebilirliğin ülkemizde yaygınlaşmasının yolu KOBİ'lerden geçmektedir.

COVID-19 döneminde KOBİ'lerin bir varoluş mücadelesi verdikleri, ayakta kalmaya çalıştıkları ve zaman zaman da ciddi kaynak sorunları yaşadıkları unutulmamalıdır. Kapaıya dayanmış olan dönüşüm sürecinde, bölgesel ve sektörel kurgu, plan ve organizasyonlar yaparken KOBİ'lerin ayrıca dikkate alınması gerekecektir. Kritik bir husus olarak, sürdürülebilirlik yanında KOBİ'lerin dijital dönüşümü de henüz çözülmüş bir konu değildir. İki dönüşümün eş zamanlı olarak yaşanması muhtemeldir.

Sürdürülebilirlik (ve dijital) için dönüşüm, raporlamalar vb. oldukça teknik, günlük operasyonların yönetiminin ötesinde yönetim/yönetişim becerileri gerektiren girift bir konudur. Niyet etseler bile KOBİ'lerin kaynak (finans, organizasyon, entelektüel sermaye, insan kaynağı vb.) kısıtları yanında, nereden başlamaları gerektiğini bilememeleri gibi bir durumun ortaya çıkması ve sonuçta zorlanmaları muhtemeldir.

Öncelikle, büyük şirketlerin/kuruluşların kendi tedarik zincirlerinde yer alan KOBİ'lerine yön göstermeleri ve dönüşümlerine katkı vermeleri gerekecektir, diye düşünülebilir. Bu yaklaşım belli bir oranda doğru ve pratik olmakla birlikte, buradan hareketle KOBİ'leri sadece "yardımcı sanayi" ya da B2B çalışan organizasyonlar olarak ele almak eksik bir yaklaşım olabilir. Kendi ürünü olan (OEM) ya da B2C çalışan KOBİ'lerin destek ve yönlendirme almalarının daha

zor olması ihtimali de bulunmaktadır. Bundan dolayı KOBİ'lerin yönetişime doğru ve yeterli temsil ile katılmaları önem arz etmektedir.

Ne tür desteklere ihtiyaç olacaktır? İlk etapta akla gelen, finansal destek ve teşvikler olsa da en az bunlar kadar kritik olan desteklerin analiz, yönlendirme, eğitim, strateji ve hedef koyma, izleme-raporlama danışmanlığı vb. doğrudan finansal olmayan destekler olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Özet olarak KOBİ'lere **ayrı bir özen gösterilmesine** ihtiyaç olacaktır.



Sonuç

Uzun yıllardır bilinmesine rağmen, bir şekilde göz ardı edilen iklim değişikliğinin sonucu olarak ortaya çıkan küresel sıcaklık artışları, aşırı iklim olayları, kuraklık, ekosistem hasarı vb. olaylarla, canlıların hayata tutunduğu biyosferin ve dünyanın bir sınırı olduğu gerçeğiyle nihayet yüzleşiyoruz. İklim değişikliğinin sonuçları artık hayatımızı doğrudan etkiler hale gelmiştir.

Dünyayı ve dolayısıyla bizi bugünlere getiren paradigmayı en iyi şekilde betimleyen ifade, Milton Friedman'ın 1970 yılında The New York Times'da yayınlanmış makalesinde belirtilen "Firmanın, kamuya ya da topluma karşı bir sorumluluğunun olmadığı, tek taahhüdünün hissedarlarına karşı olduğu" ifadesidir (Friedman Doktrini, 1970). Mevcut şirketler hukuku ve şirket organizasyonları Friedman Doktrini olarak da isimlendirilen bu yaklaşım çerçevesinde oluşmuş olsa da dünya o günlerden bu yana çok değişmiştir. Sonuçlarını yaşamaya başladığımız küresel iklim değişikliğinin, doğa ve çevreye bakış açımız ile üretim ve tüketim modellerimizin bir sonucu olduğu ya da bir başka deyişle insan faaliyetleri kaynaklı olduğu artık yaygın kabul görmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan (özellikle de 1970'li yıllardan itibaren) bugüne kadar süren dönem bir anlamda ucuz üretim ve tüketim dönemi olarak da nitelendirilebilir. Çok temel maliyet unsurları "dışsallaştırılarak" gerçekleştirilen ucuz üretim ve tüketim çağının sonuna yaklaşıyor olabiliriz. Ürünlerin "gerçek" bedeli ödenmiyor gibi hissedilse de, "pazar mekanizmasının" ve dolayısıyla maliyet hesaplamalarının dışında kalanlar tarafından bir şekilde ödeniyordu ve ödenmeye de devam ediyor. Örneğin; sera gazı salımına yönelik maliyetler hemen hemen hiç ödenmiyor(du) ve bu nedenle oluşan ısınma sonucu ortaya uç ve beklenmedik iklimsel olaylar gittikçe sıklaşmaktadır. Emek yoğun işler, çok ucuza çalışabilecek, temel haklardan yoksun çalışanların bulunduğu ülkelerde ya da bölgelerde gerçekleştirilerek işçilik maliyetleri yapay olarak düşük tutabilmekte, doğal alanlar kolayca tahrip edebilmekte, atıklar toprağa, denizlere ve doğaya rahatça boşaltabilmektedir. Bunların sonucunda ekosistemler çökmekte ve biyoçeşitlilikte öngörülenden daha hızlı azalma yaşanmaktadır. Hesaplamalarda henüz yaygın biçimde yer almıyor olsa da bunların hepsinin ürünlerin gerçek maliyetleri içinde yeri bulunmaktadır.

BM Brundtland Komisyonu 1987 yılında sürdürülebilir kalkınmayı **gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınmadır** şeklinde tanımlamıştır (Brundtland Raporu, 1987). Ya da bir başka deyişle hiç kimse ödemiyor bile olsa görünmeyen maliyetleri gelecek nesiller ödeyecektir.

Artık net biçimde biliyoruz ki; dünya, insan faaliyetlerini (üretim, tüketim) ve mevcut ekonomik modellerimizi destekleme noktasında zorlanmaya başlamıştır. Bu noktaya geliştik Ernest Hemingway'in "Güneş de Doğar" adlı eserinde geçen bir diyaloga benziyor: *"Nasıl iflas ettin?" "İki şekilde. Önce yavaş yavaş, sonra aniden."*

Sorun ve dolayısıyla çözüm sadece çevre ile sınırlı değildir. **Sürdürülebilirlik**, üretim ve çeşitliliğin devamlılığı sağlanırken, yaşamın daimi kılınabilmesidir. Benimsenmeye başlanan sürdürülebilirliğe dayalı rekabetçi bakış açısı da kârlılığın sürdürülebilmesi için çevrenin ve doğal kaynakların korunduğu, sadece insanların değil, tüm canlıların yaşamlarını sağlık ve güvenlik içinde sürdürdüğü ve sosyal ve etik konuların da çevre konularıyla ayrılmaz unsurlar olarak ele alındığı bütüncül bir yaklaşımdır.

Yaşanan felaketler ve krizler, “ne pahasına olursa olsun ekonomik” büyüme paradigmasını değişime zorlamaktadır. Çevresel, ekonomik ve sosyal gelişmenin devamlılığı açısından yeni bir “düzene” geçişin gerekli olduğu bugün artık küresel düzeyde kabul edilmektedir. BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, Paris Anlaşması, AB Yeşil Mutabakatı, ABD Yeni Yeşil Mutabakatı, ülkelerin arka arkaya hedefler açıklamaları, oluşturulan çok sayıda çerçeve ve sürdürülebilir/sorumlu yatırımcılığın hızlı gelişimi daha sürdürülebilir bir dünya yönünde önemli adımlar olarak nitelendirilebilir. Bu kapsamlı dönüşümün nüveleri, altyapı, ulaşım, enerji, üretim, dağıtım, pazarlar, son kullanıcılar, kuruluşlar/şirketler, tedarik zincirleri ve operasyonlarda da gözlemlenmeye başlamıştır.

Ülkemizin en büyük ekonomik ortağı olan Avrupa Birliği çağımızın en yakıcı sorunu olarak adlandırdığımız iklim krizine karşı bütüncül, kapsamlı ve Yeşil Mutabakat olarak isimlendirilen bir vizyon ortaya koymuştur. Bu vizyon, içinde sürdürülebilirlik yanında **dijitalleşmeyi** de barındıran ikiz bir dönüşüm vizyonudur. Yalnız, bu dönüşümü sadece AB gündemiyle sınırlı tutmak da eksik olacaktır. Atlantik’in diğer tarafında da benzer kapsam ve hedefleri destekleyen Yeşil Yeni Mutabakat adında bir plan mevcuttur. Bunların yanında dünyanın büyük ekonomilerinin çeşitli eylem planları da gündemdedir. Başta en büyük dış ticaret ortağımız olan AB olmak üzere mevcut ve potansiyel ticaret ortaklarımız ile eşgüdüm içinde olmak ve uyumlanmak için fırsatların değerlendirilmesi çok kritiktir.⁹

Tüm bu dönüşüm süreci içinde geleceğin rekabet gücü sürdürülebilirlik, dijitalleşme ve inovasyondan oluşan üçlü sacayağı üzerine inşa edilecektir. Ülkeler, rekabet güçlerini kaybetmemek ve kalkınma yarışında geri kalmamak adına bu üç alanı temel alarak tartışmadan, planlamaya ve oradan da eylemlerle geçiş yapmaktadır. Bu, kolay bir geçiş değildir. Zamana yayılacak, yüksek kaynak gerektirecek ve meşakkatli ama kaçınılmaz bir dönüşüm sürecidir.

Finansal kaynak noktasındaki gelişmelerden biri de “dünyayı daha iyi bir yer haline getirmeye” yönelik değerleri esas alan ve kusursuz olduğu söylenemese de en hızlı büyüyen yatırım alanlarından biri olan sorumlu yatırımcılık ve ESG’dir. Dünyanın çevresel ve sosyal olarak geldiği nokta konusunda endişe

9. Süreç içinde kafa karıştırıcı şeyler de yaşanmaktadır. Örneğin karbon salımının azaltılması için öncelik kömürden çıkışa verilmişken 2021’de kömür kullanımının artması idealler ile realitenin farklı olduğunu işarete etmesi bakımından soru işaretleri yaratmıştır.

duyan yatırımcıların öncülüğünde gelişen ESG yatırımcılığı, en yalın tanımıyla yatırımların “değerler” yönünde hizalanmasıdır. Şirketlerin, dünya ve toplum üzerindeki etkisine ilişkin farkındalık arttıkça bu tür fonlara kaynak girişi de artmaktadır. 2020 yılında küresel salgının da yarattığı varoluş ve daha da belirginleşen sürdürülebilirlik kaygılarıyla 2020 ve 2021 yıllarında ESG fonlarına girişte büyük artışlar gerçekleşmiştir. Büyük bankalar ve yatırımcı kuruluşlar, ABD ve Avrupa’da ESG konusunda düzenlemeler talep etme noktasına gelmiştir. Yatırımcı için bu tür bir yönelim iş dünyası, sanayi ve firmaların dünyaya ve topluma olan etkilerinin çok iyi anlaşılmasını gerektirdiğinden, ESG ve sorumlu yatırımcılık bakış açıları sürdürülebilirlik dönüşümünde **yatırımcı gözüyle kıymetli ipuçları ve kriterler sağlamaktadır.**

İklim krizinin birinci derece sorumlusunun Türkiye olmaması ne yazık ki bu krizin etkilerinin ülkemizde de ciddi biçimde yaşanmasının önüne geçememektedir. Artarak yaşanan ciddi kuraklıklar, yangınlar, müsilaj sorunları ve ekolojik tahribatlar ülkemizin tehditlere açık olduğunu göstermektedir. Yaşamın genel olarak gittikçe zorlaşması ve hatta bazı alanların yaşama elverişsiz hale gelmesi ve tüm bunlara bir de küresel ticarete rekabet kaybı eklenince ülkemiz için konunun Yeşil Mutabakata ya da bir takım mevzuata uyum ile sınırlı olmadığı değerlendirilmesini yapmak yanlış olmaz.

İklim dirençli, iklim nötr ülke haline gelebilmek, sürdürülebilirlik ile ilgili tehditleri, eğilimleri veya rahatsızlıkları saptama, öngörme, hazırlık yapma, yanıt verme kapasitesi oluşturmak için organize bir şekilde ve gecikmeden aksiyon almamız gerekmektedir.

Çözümün parçası olmayanların sorunun parçası olarak algılanabilecekleri, bugünün başarı formüllerinin yarının garantili başarısızlık formüllerine dönüşeceği bir süreçten geçiyoruz. Bu, iyi planlanması, iyi yönetim sağlanması ve çok sayıda paydaşın birlikte, entegre ve hızlı çalışmasını gerektiren sermaye yoğun bir dönüşüm sürecidir. Bu dönüşümü bir tehdit ya da mevzuata uyum şeklinde reaktif biçimde değil de, fırsat olarak görüp proaktif bir yaklaşımla üzerine gidilmesi durumunda Türkiye’nin önemli avantajlar sağlayacağına olan inancımız tamdır. Ülkemizin, ortaya çıkacağı öngörülen fırsatlardan faydalanabilmesi için sürdürülebilirliği ve dijitalleşmeyi hedefleyen, yenilikçi, bütüncül politikaların etkin bir şekilde uygulanması ile gerekli yatırımların yapılmasında hem kamuya hem özel sektöre hem de STK’lara önemli roller düşecektir.

Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı olarak, çıkılması gereken sürdürülebilirlik yolculuğunda ESG yönünden kurum ve kuruluşlara/şirketlere ışık tutacak bir bilgi kaynağına olan ihtiyacı gördük. İşte bu çalışma, şirket ve kuruluşların sürdürülebilirlik ve ESG konularında farkındalıklarının artırılmasına, sürdürülebilirlik dönüşümüne hazırlanmasına ve ihtiyaç duyulacak finansman kaynağına erişirken ESG prensiplerine uyum sağlayabilmesine katkı verecek başlangıç düzeyinde bir rehber olması amacıyla gerçekleştirilmiştir.



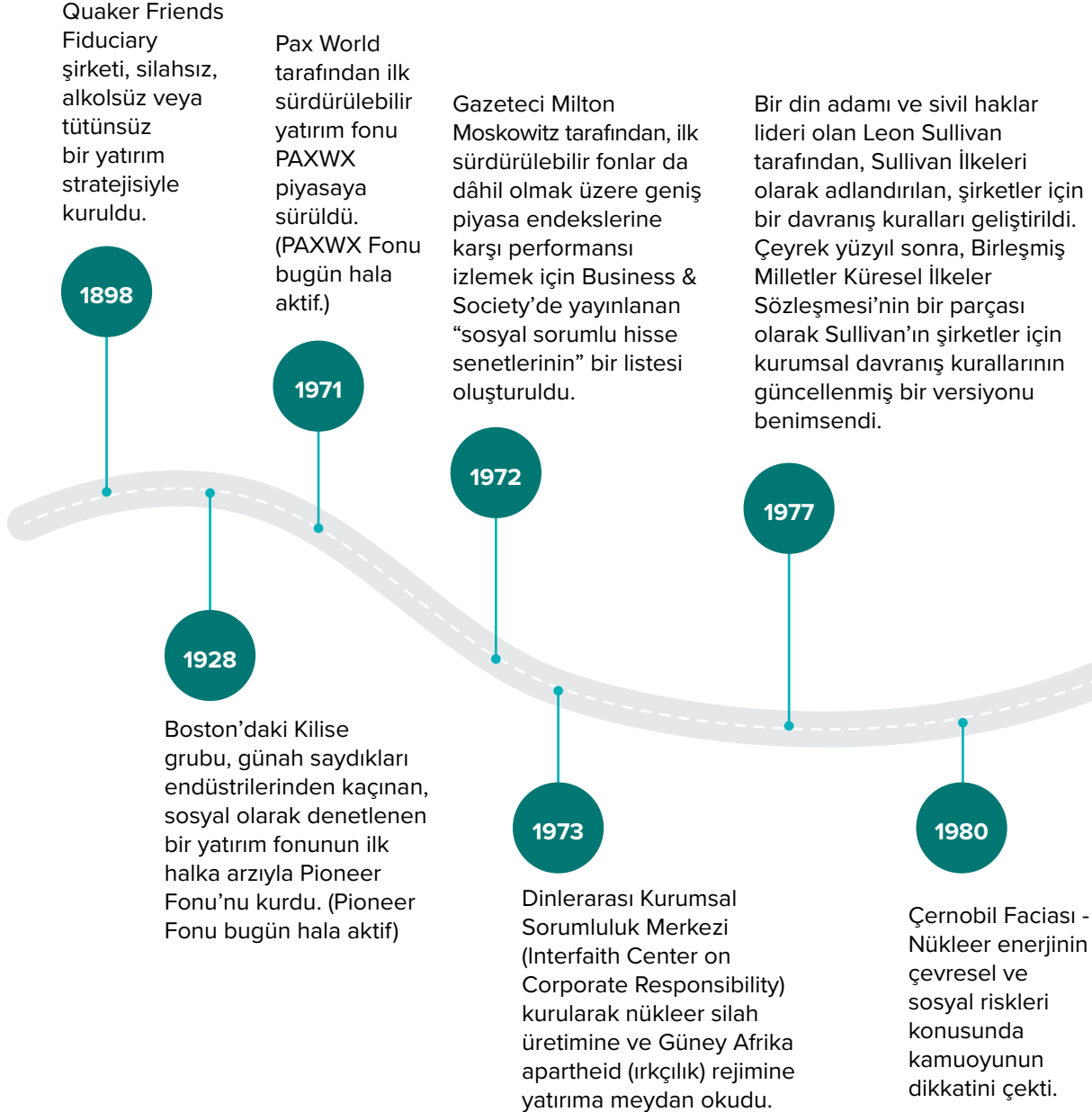
BÖLÜM 3

Ekler

Bu bölüm 7 ekten oluşmaktadır. Ek-1’de Sorumlu/Sürdürülebilir Yatırımcılığın bilinen kısa tarihi anlatılmıştır. Ek-2’de Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları çerçevesinde temel yaklaşımlar detaylandırılmıştır. Ek-3’te belli başlı inisiyatiflerin bilgileri özlü biçimde derlenmiş, Ek-4’te ise çerçeve ve standartlara bir bakış sunulmuştur. Ek-5’te ise önemli derecelendirme sağlayıcılarını ele alınırken ESG ekosistem bağlantılarıyla da genel bir çerçeve çizilmiştir. Ek-6’da sürdürülebilirlik konusunda kabul görmüş önemli endekslere yer verilirken Ek-7’de raporda yer verilen önemli konulara tamamlayıcı bilgileri içeren kavramlar detaylandırılmıştır.

EK-1

Sorumlu/Sürdürülebilir Yatırımcılığın Bilinen Kısa Tarihi



Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (Sustainable Development Knowledge Platform-WCED) kuruldu.

1983

Ozon deliği tespit edildi.

1985

1984

ABD Sürdürülebilir Yatırım Forumu kuruldu.

Calvert Investments, sosyal bir konuyla bağlantılı bir hissedar kararına sponsor olan ilk yatırım firması oldu.

1986

1987

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, Brundtland Raporu'nda, günümüzde genel olarak anlaşıldığı şekliyle, sürdürülebilir ve sürdürülebilir kalkınma için yol gösterici ilkeler geliştirdi.

Sürdürülebilir kalkınma şu şekilde tanımlanmaktadır: "Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınmadır." BM Çevre ve Kalkınma Konferansı.

Fosil kullanımı ve küresel sıcaklıkların yükselmesi konusundaki artan endişelere yanıt olarak, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli, Dünya Meteoroloji Örgütü ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı ile ortaklaşa kuruldu.

1988

1989

Alaska, Prudhoe Körfezi'ndeki Exxon Valdez kazasında 11 milyon galon ham petrolün sızıntısı karşısında, aktivistlerin çabalarıyla Çevreye Duyarlı Ekonomiler Koalisyonu kuruldu. Sürdürülebilir iş uygulamalarının benimsenmesini ve düşük karbonlu bir ekonomiye geçişi hızlandırmak için yatırımcıları, iş liderlerini ve kamu çıkar gruplarını bir araya getirmiştir.

1990

İlk ESG Endeksi, şimdiki adı MSCI KLD 400 Sosyal Endeksi olarak adlandırılan Domini Sosyal Endeksi, sürdürülebilir yatırımları izlemek için oluşturuldu.

Nike sömürüye dayalı iş gücü/emek skandalı - 1996'da, bir ABD dergisinde Pakistanlı genç bir çocuğun Nike topunu dikerken çekilmiş bir fotoğrafı yayınlandı ve Nike'a büyük tepki gösterildi.

1996

O yıl düzenlenen Dünya Ekonomik Forum'unda, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Kofi Annan, "Binyıl Kalkınma Hedefleri" doğrultusunda iş dünyası liderlerini, evrensel çevre ve sosyal ilkeleri desteklemek amacıyla, şirketleri, BM'yi, işçi sendikalarını ve sivil toplum örgütlerini bir araya getirecek uluslararası bir inisiyatif olan Küresel İlkeler Sözleşmesi altında buluşmaya davet etti.

1999

1992

Birleşmiş Milletler, ekonomik kalkınma ve çevre korumanın kesişimini tartışmak için küresel bir zirve olan Çevre ve Kalkınma Konferansı'nı düzenledi.

Borsada işlem gören şirketlerin sürdürülebilirliğini ESG performanslarına göre değerlendiren bir şirket olan Sustainalytics kuruldu.

1997

Dünya liderleri, Kyoto Protokolü'nde küresel ısınmaya yönelik hedefler belirlemeleri için bir araya geldi.

2000

Karbon Saydamlık Projesi (Carbon Disclosure Project-CDP) kuruldu.

Küresel Raporlama İnisiyatifi'nin (Global Reporting Initiative-GRI) Sürdürülebilirlik Raporlaması İlkeleri uygulanmaya başlandı.

2005

ESG terimi ilk olarak 2005 yılında "Who Cares Wins" başlıklı, bir dönüm noktası olarak adlandırılan çalışmada ortaya çıktı.

BM Genel Sekreteri Kofi Annan, 50'den fazla büyük finans kurumunun CEO'larına mektup yazarak, onları BM Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin himayesi altında ve Uluslararası Finans Kurumu'nun (IFC) ve İsviçre Hükümeti'nin desteğiyle ortak bir girişime katılmaya davet etti.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans Girişimi (UNEP/FI) tarafından ESG konularının finansal değerlendirme için uygun olduğunun bir göstergesi niteliğini taşıyan "Freshfield Raporu" yayınladı.

2006

Sürdürülebilir yatırımın daha da geliştirilmesini teşvik etmeye odaklanan bir girişim olan Birleşmiş Milletler Sorumlu Yatırım İlkeleri (Principles for Responsible Investment-PRI) hayata geçirildi.

Küresel
Etki Yatırım
Ağı hayata
geçirildi.

2009

Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standartları Kurulu (Sustainability Accounting Standards Board-SASB), ESG konularında kurumsal raporlama için sektöre özel standartlar oluşturma misyonu ile kuruldu.

ABD'deki en büyük kamu emeklilik fonu olan CalPERS, ESG ilkelerini yatırım sürecine dâhil etmek için beş yıllık bir plan benimsedi.

Paris Anlaşması, küresel emisyonların en az %55'ini temsil eden 55 ülkenin resmi olarak katılımıyla resmen yürürlüğe girdi.

COVID-19 Salgını - ESG'nin yeşil ve sosyal tahvil ihracını ve değer teklifini hızlandırmıştır.

Avrupa Birliği Taksonomisi - Sürdürülebilir faaliyetler için başlatıldı.

2011

2015

Paris Anlaşması, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi sırasında, dünya liderleri iklim değişikliğiyle mücadele ve etkilerine uyum sağlama konusunda fikir birliğine vardıkça yazılarak oluşturuldu.

Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, ilk kez iş dünyasının küresel kalkınma gündemine ulaşmadaki rolünü vurgulayarak açıklandı.

İklimle İlgili Finansal Açıklamalara İlişkin Görev Gücü (Task Force on Climate-Related Financial Disclosures-TCFD), Finansal İstikrar Kurulu (Financial Stability Board-FSB) tarafından şirketler, bankalar ve yatırımcılar tarafından paydaşlara bilgi sağlamada kullanılmak üzere iklimle ilgili tutarlı finansal risk açıklamaları geliştirmek için kuruldu.

2016

2018

Varlık yönetimi firması BlackRock'un kurucusu ve CEO'su Larry Fink, CEO'lara yönelik yıllık mektubunu yayınlamaya şirketleri, şirketlerin toplumdaki rolüne odaklanmalarını sağlayarak işletmelerinin uzun vadeli kârlılığını konumlandırmaya çağırırdı.

Avrupa Komisyonu, sürdürülebilir finans eylem planını sundu.

2020

2021

Küresel ölçekte en büyük yatırım şirketi BlackRock'ın CEO'su şirketlerden net sıfır ekonomi ile nasıl uyumlu olacaklarına dair bir plan açıklamalarını ve bu planı yönetim kurullarına gözden geçirmelerini istedi.

EK-2

Temel Yaklaşım (Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Çerçevesinde)

2017 yılında, Dünya Ekonomik Forumu, Uluslararası İş Konseyi'nden (IBC) 140'tan fazla CEO tarafından imzalanan Duyarlı ve Sorumlu Liderlik Sözleşmesi'ni yayınladı (Duyarlı ve Sorumlu Liderlik Sözleşmesi, 2017). Sözleşmede, **“Hedeflerini toplumun uzun vadeli hedeflerine uygun hale getiren şirketler, topluma en faydalı şekilde hizmet edebilir.”** olarak belirtilmiştir. Buna uyum için, yol haritası olarak Şekil-16'da verilmiş olan BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları işaret edilmiştir.

Bu noktadan hareketle, hem temel 22 hem de genişletilmiş 34 kriter, BM'nin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ve 2030 gündemi ile uyumlu olacak şekilde yapılandırılmıştır. Kriterler dört temel alan etrafında toplanmıştır: **Yönetişim ilkeleri, gezegen, insanlar ve refah** (Bkz. Şekil 17) (Dünya Ekonomik Forumu ESG Raporlaması için Ortak Metrikleri Duyurdu, 2020).



Şekil 17: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Kaynak: <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html>



Şekil 18: 4 Temel Alan

Kaynak: https://www3.weforum.org/docs/WEF_IBC_Measuring_Stakeholder_Capitalism_Report_2020.pdf

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'na odaklı kriterlerin dâhil edilmesi, toplumsal etki kriterleri oluşturma konusunda bir fikir birliği olarak ortaya çıkmaktadır (17 Hedef, 2015). Dört temel eksen (yönetişim ilkeleri, dünya, insan ve refah ilkeleri) SKA'ların birçok unsuruna dayanarak hedeflerle örtüşmektedir. Örneğin, yönetim ilkelerini içeren ölçütler sorumlu tüketim ve üretim (SKA #12), barış, adalet ve güçlü kurumlar (SKA #16) ve hedeflere yönelik ortaklıklarda (SKA #17) vurgulanır.

Yukarıdaki şekilde yer alan temel alanların her biri, bir firmanın paylaşılan ve sürdürülebilir değer üretme kapasitesi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bütüncül bir yaklaşım biçimiyle bir temel alandaki performans, diğerlerindekiyle büyük ölçüde birbirine bağlıdır. Ayrıca Şekil 18'de detayları yer alan her temel alan, mevcut standartları ve raporlama çerçevelerini temel alan temalardan oluşmaktadır. Her tema, yer aldığı sütunun kapsamlı bir şekilde anlaşılması için kritik öneme sahiptir ve her biri kurumsal performansı ölçmek için bir veya daha fazla önerilen ölçüm veya açıklamaya sahip olan birkaç alt temadan oluşmaktadır.

Temel Alan 1 - Yönetişim İlkeleri

Bir şirketin amacına ilişkin kamu anlayışının, bir şirketin ticari ve toplumsal değerine dayalı olarak uzun vadeli değer yaratmaya odaklanmak üzere değiştiği bir geçiş sürecindeyiz. Bu değişimin, iyi yönetişimin rolü ve anlamı için önemli çıkarımlar yaratması beklenmektedir. Günden güne artan şekilde kuruluşların, amacı, toplumsal etkiyi tüm iş süreçlerine entegre edecek şekilde tanımlamaları ve benimsemeleri gerekmektedir. Bununla beraber hesap verebilirlik ve idare gibi geleneksel yönetim ilkeleri, şirketlerin iyi yönetilmesini için önemini korumaya devam etmektedir.

Yönetişim, hem finansal hem de toplumsal performansı uyumlu hale getirip ve yönlendirerek ve buna paralel olarak şeffaflığı sağlayarak şirketlerin bütüncül bir şekilde tüm paydaşları kapsayacak bir düzen oluşturmak suretiyle uzun vadeli değer elde etmenin temelidir. Bu uyumun sağlanması adına kuruluşun/şirketin

dünya, insan ve refah ile ilgili beklentilerinin belirlenmesini, denetlenmesini, bu boyutlarla ilişkili risklerin ve fırsatların sırasıyla yönlendirilmesini zaman içinde benimsenmesini ve hissedarlar dâhil olmak üzere tüm paydaşların çıkarlarının gözetilmesini içermektedir.

İyi yönetim, tüm SKA'lara ulaşmak için önemli olmakla birlikte, üç spesifik SKA'da vurgulanmaktadır:



Temel Alan 2 - Dünya

Kuruluşlar/şirketler, operasyonları, tedarik zincirleri, üretim ağları ve ürün ve hizmetlerinin kullanımı sebebiyle doğal çevreyle iç içedir. İş sürekliliğini sağlamak için çevreye olan tüm etkilerin kusursuz bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Çünkü, yaşanacak tüm çevresel etkiler önemli toplumsal zararlara neden olabilir. İş etkilerinin görünürlüğü arttıkça ve üretici sorumluluğu beklentileri değer zinciri boyunca genişledikçe, çevresel etkilerin iyi anlaşılması ve bunlara yanıt verilmemesiyle ilişkili iş riski de buna paralel olarak artış göstermektedir.

Çevresel etkiler hakkında etkili çevresel raporlama ve hedeflerin belirlenip ilan edilmemesi, üçüncü şahısların bilgi boşluğunu potansiyel olarak kanıta dayalı olmayan varsayımlar ve kendilerine ait zarar verici bir anlatı ile doldurması giderek daha kolay ve yaygın hale gelmektedir. Bu olumsuz etkileri azaltmak ve olumlu katkıları artırmak için bilime dayalı hedefler ve net planların yanı sıra değer zinciri düzeyinde önemli çevresel etkiler hakkında raporlama için net iş süreçlerinin olması çok kritiktir.

Çevresel etkilerin uzun vadeli değer yaratma ve aslında temel ticari uygulanabilirlik ile ilişkisini anlamak için, ürün veya hizmetlerin tüm değer zinciri (ve “yaşam döngüsü”) boyunca çevresel etkilerini dikkate almak büyük önem arz etmektedir. Bireysel işletmeler genellikle tüm değer zincirinin küçük bir bölümünde faaliyet göstermektedir. Örneğin; birçok büyük işletme yalnızca ürün üretimine veya perakende satışlara odaklanmaktadır. Bununla birlikte, bu işletmeler, kendi ticari başarılarını sürdürmek için değer zincirinin tüm bölümlerinde devam eden ticari uygulanabilirliğe odaklanmaktadır. Bu nedenle, çevresel etkilerin uzun vadeli değer yaratmaya bir tehdit oluşturup oluşturmadığını bilmek için herhangi bir değer zinciri faaliyeti ile ilişkili çevresel etkileri anlamak çok önemlidir. Basit bir örnek olarak, bir dizel motorlu araç üreticisiyle ilişkili değer zinciri emisyonlarını ele alalım. Firmanın üretim

tesislerinden kaynaklanan emisyonların olumsuz toplumsal etkisi, iş modelinin uygulanabilirliğini değerlendirmek için yeterli olmayacaktır. Ancak, sattığı araçların ürettiği emisyon da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle, yalnızca dizel motorlu araç üreticisinin kendi operasyonları tarafından üretilen çevresel etkilere bakmak, temelde kuruluşun/şirketin mevcut iş modeline bağlı olan çevresel etkilerin hissedar değerine yönelik potansiyel tehdidi hakkında yanıltıcı bir fikir verecektir. Değer zincirlerinin çoğunda benzer durumlar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, **çevresel etkilerin tüm değer zinciri boyunca dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir.**

Altı SKA, özellikle kurumsal çevresel açıklamalarla vurgulanmaktadır:



Temel Alan 3 - İnsan

Toplunun giderek daha fazla sorumlu iş, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ve uzun vadeli değer yaratma süreçlerine bağlı olduğu bir dünyada yaşamlarımızı sürdürmekteyiz. Kuruluşların/şirketlerin, sağlık ve güvenliğe, insan haklarına saygı gösterme, gençler ve engelliler de dâhil olmak üzere tüm kadın ve erkekler için insana yakışır iş standartları sağlama ve eşit değerde iş için eşit ücret verme konusunda kararlı olmaları beklenmektedir.

BM'nin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi, insanları şu beyanlarda ön plana ve merkeze koymaktadır: "Sağlıklı bir çevre için yoksulluğu ve açlığı, tüm biçimleri ve boyutlarıyla sona erdirmeye ve tüm insanların potansiyellerini onurlu, eşit ve adil bir şekilde gerçekleştirmelerini sağlamaya kararlıyız.» BM'nin bir önceki Genel Sekreteri Ban Ki-moon'nun Sentez Raporu, özellikle sağlıklı yaşamlar, bilgi, kadınların ve çocukların katılımını sağlamayı amaçlayan hedefler olmak üzere, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın gerçekleştirilmesi için altı temel unsurdan biri olarak insanlara atıfta bulunmaktadır.

İnsanlar organizasyon bünyesindeki çalışanları, müşterileri, tedarikçileri, distribütörleri ve perakendecileri temsil etmektedirler. Gelişmeleri, sağlık ve refahları tüm kuruluşların/şirketlerin başarısının merkezinde yer almaktadır. Firmaların, değer zincirlerine bağlı, yetenekli ve sağlıklı bir iş gücünü nasıl sağladıklarına ilişkin bilgileri ölçmesi, yönetmesi ve şeffaf bir şekilde paylaşması gerekmektedir. Ancak, böylece bir iş gücü, iş performansı, rekabet avantajı, riskin azaltılması, işletme ruhsatının sürdürülmesi ve paydaş ilişkilerinin güçlendirilmesi için kritik olan hem finansal hem de finansal olmayan değere katkıda bulunabilecektir.

İnsanların değeri, beşeri ve sosyal sermaye olarak sınıflandırılabilir. İnsanlarla ilgili başarılar tüm SKA'larla güçlü bir şekilde bağlantılı olsa da bunların önemi özellikle beş hedefte vurgulanmaktadır:



Temel Alan 4 - Refah

BM'nin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma gündeminde, refah kritik öneme sahip bir alan olarak şu şekilde tanımlanmaktadır: "Tüm insanların müreffeh ve tatmin edici bir yaşam sürmesini ve ekonomik, sosyal ve teknolojik ilerlemenin doğayla uyum içinde gerçekleşmesini sağlamaya kararlıyız".

BM'nin bir önceki Genel Sekreteri Ban Ki-moon'nun sentez raporu, refahı sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşmak için temel bir unsur olarak belirtmekte ve onu "güçlü, kapsayıcı ve dönüştürücü bir ekonom oluşturmak" olarak tanımlamaktadır. Bu, yoksulluğu sona erdirmeye ve eşitsizliklerle mücadele amacı olarak ifade edilen, haysiyetin ilk temel unsuruyla güçlü bir şekilde bağlantılıdır. Refah ise şu şekilde tanımlanmaktadır:

- İnsana yakışır istihdam, sürdürülebilir geçim kaynakları, artan reel gelirler, sosyal koruma ve tüm insanlar için finansal hizmetlere erişim üzerine kurulu ekonomik büyüme,
- Sürdürülebilir ve dayanıklı altyapı, şehirler ve yerleşimler, sanayileşme, küçük ve orta ölçekli işletmeler, enerji ve teknoloji yatırımları dâhil olmak üzere ortak değer yaratmak için inovasyon ve dönüşüm iş modelleri ve
- Sürdürülebilir üretim ve tüketim dayalı ortak refah ve adil büyüme.

Refahın bu temel özellikleri aşağıdaki SKA'larla vurgulanmaktadır:



EK-3

Belli Başlı İnisiyatifler

1. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

“Gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerinden ödün vermeden günümüzün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma modeli” olarak tanımlanan sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk olarak, 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayınlanan, Brundtland Raporu olarak da bilinen Ortak Geleceğimiz (Our Common Future) raporuyla beraber gündeme gelmiştir. Bunu takiben 1992 yılında düzenlenen “Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı”, sürdürülebilir kalkınma kavramının hükümetlerarası gündemdeki önemi açısından yeni bir dönemin başlangıcına işaret etmiştir.



Eylül 2000’de gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Binyıl Zirvesi’nde ise yoksullukla mücadele, cinsiyet eşitliği, çevresel sürdürülebilirlik ve eğitime erişimin sağlanması için 2015 yılına kadar yerine getirilecek sayısal hedefleri

içeren Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri kabul edilmiştir. Yapılan değerlendirmeler, aşırı yoksulluk ve açlığın azaltılması, herkesin temel eğitim almasının sağlanması, çocuk ölümlerinin azaltılması gibi konularda ilerleme sağlanırken, cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve iklim değişikliğiyle mücadele ile çevresel bozulma gibi konularda yeterli ilerleme sağlanamadığını, toplumların en fakir ve en kırılgan kesimlerinin ilerlemenin dışında kaldığını ortaya koymuştur. Binyıl Kalkınma Hedefleri, yeni sürdürülebilir kalkınma gündemi için bir sıçrama tahtası olmuş, son 30 yıl içinde düzenlenen birçok dünya zirvesi, yapılan sayısız araştırma ve oluşturulan eylem planları sayesinde sürdürülebilir kalkınmanın günümüze dek uzanan yol haritası çizilmiştir. 2015 yılında, Birleşmiş Milletler tarafından Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları adıyla, 2030 yılına kadar hayata geçirilmesi planlanan, aşırı yoksulluğu sona erdirmeye, eşitsizlik ve adaletsizlik ile mücadele; iklim değişikliğini önleme ve uyumu içeren üç temel amacı destekleyen 17 hedef oluşturulmuştur.

SKA'yı BKH'den ayıran öncelikli unsurlar arasında, BKH kapsamında sadece gelişmekte olan ülkelere odaklanılırken, SKA'nın evrensel bir karakter sergilemesi, uygulama araçları üzerinde yoğunlaşılması, kapsayıcılığı temel alan yaklaşımı, daha geniş kapsamlı olması ve yoksulluğun temelinde yatan nedenlere odaklanmasıdır. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kısaca "Küresel Hedefler" olarak da adlandırılmaktadır.

Ayrıca, SKA'ları anlayıp, bu hedefleri iş dünyası uygulamaları ile bütünleştirmek iş dünyasına yeni iş fırsatları yaratmak, kurumsal sürdürülebilirliğin değerini artırmak, paydaş iş birliklerinin güçlenmesi, mevzuat değişiklikleri ve gelişmelerin takip edilmesi ve dil ve amaç ortaklığı yaratması açısından önem taşımaktadır.

2. Paris Anlaşması (İng. Paris Agreement)

İklim değişikliği, ulusal sınırların ötesine geçen küresel bir acil durum olmakla beraber her düzeyde uluslararası iş birliği ve koordineli çözümler gerektiren bir konudur. 12 Aralık 2015'te Paris'te düzenlenen Taraflar Konferansı 21'de (Conference of the Parties - COP), Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Tarafları (United Nations Framework Convention on Climate Change – UNFCCC), iklim değişikliğiyle mücadele ve sürdürülebilir düşük karbonlu bir gelecek için gereken eylemleri ve yatırımları hızlandırmak amacıyla Paris Anlaşması (Paris Agreement) olarak adlandırılan bir anlaşmaya varılmıştır (Paris Anlaşması, 2020).



Paris Anlaşması, iklim değişikliğiyle mücadele etmek ve etkilerine uyum sağlamak amacıyla ulusal sınırları aşması her düzeyde uluslararası iş birliği ve koordineli çözümler gerektirmesi sebebiyle ortak bir amaç doğrultusunda ülkeleri bir araya getirmektedir. Paris Anlaşması'nın temel amacı, bu yüzyılda

küresel sıcaklık artışını sanayi öncesi seviyelerin 2 °C altında tutmak ve mümkünse sıcaklık artışını 1,5 °C ile sınırlamaya yönelik çabaları sürdürmektedir. Buna ek olarak anlaşma, ülkelerin iklim değişikliğinin etkileriyle başa çıkma kapasitelerini artırmayı ve düşük sera gazı emisyonları ve iklime dayanıklı bir yol ile tutarlı finansman akışları sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca, gelişmiş ülkelere, ülkelerin iklim hedeflerinin şeffaf bir şekilde izlenmesi ve raporlanması için bir çerçeve oluştururken, iklim azaltma ve uyum çabalarında gelişmekte olan ülkelere destek olmaları için bir yol sağlaması noktasında büyük önem arz etmektedir.

Paris Anlaşması, ülkeler tarafından yürütülen ve giderek daha iddialı hale gelen iklim eylemlerinden oluşan beş yıllık bir döngü üzerinde çalışmaktadır. Her ülkenin, beş yılda bir, Ulusal Katkı Beyanı (NDC) olarak bilinen güncellenmiş bir ulusal iklim eylem planı sunması beklenmektedir. Ülkeler NDC'lerinde, Paris Anlaşması'nın hedeflerine ulaşmak için sera gazı emisyonlarını azaltmak için alacakları eylemleri bildirmektedir (Paris Anlaşması, 2015).

Anlaşmanın önemli yönlerinden bazıları aşağıda belirtilmiştir:

- Uzun vadeli sıcaklık hedefi (Madde 2)
- Küresel zirve ve 'iklim tarafsızlığı' (Madde 4)
- Azaltma (Madde 4)
- Sera gazı yutak ve rezervleri (Madde 5)
- Gönüllü iş birliği/piyasa temelli ve piyasa temelli olmayan yaklaşımlar (Madde 6)
- Adaptasyon (Madde 7)
- Kayıp ve hasarların önlenmesi (Madde 8)
- Finans, teknoloji ve kapasite geliştirme desteği (Madde 9, 10 ve 11)
- İklim değişikliği eğitimi, öğretimi, kamu bilinci, halkın katılımı ve halkın bilgiye erişimi (Madde 12)
- Şeffaflık (Madde 13) Uygulama ve uyumluluk (Madde 15)
- Küresel stok sayımı (Madde 14)

2022 yılı Şubat ayı itibarıyla sözleşmenin 197 taraf ülkesinden 192'si Paris Anlaşması'nı imzalamıştır.

Paris Anlaşması'nın hedeflerine ulaşmak için iklim değişikliği eyleminin büyük ölçüde artırılması gerekmesine rağmen, yürürlüğe girmesinden bu yana geçen yıllar şimdiden düşük karbonlu çözümler ve yeni pazarları hareketlendirdiği söylenebilmektedir. Gittikçe daha fazla ülke, bölge, şehir ve şirket karbon

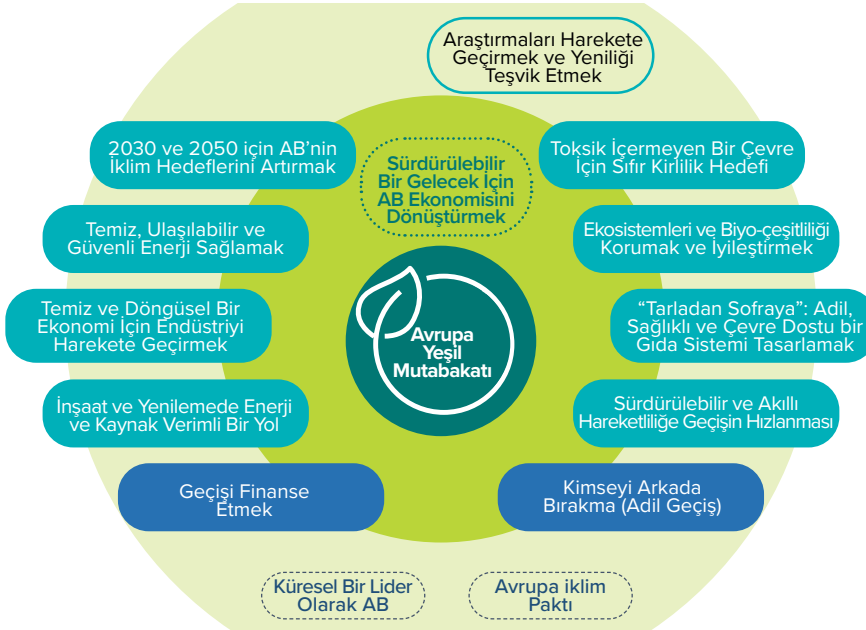
nötrlüğü hedefleri belirlemektedir. Sıfır karbon çözümleri, emisyonların %25'ini temsil eden ekonomik sektörlerde rekabetçi hale gelmesinin yanında bu eğilim en çok enerji ve ulaşım sektörlerinde göze çarpmaktadır.

3. AB Yeşil Mutabakatı (İng. EU Green Deal)

20. yüzyılın sonundan beri iklim değişikliğiyle mücadele, Ozon Tabakasını İncelten Maddelerin (OTİM) azaltılması, sera gazı emisyonlarının azaltılması, yenilenebilir enerji kullanımının önem kazanması, enerji verimliliği gibi başlıklar başta olmak üzere çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik konularında gösterdiği hassasiyet ile bilinen AB, 2019 yılının Kasım ayında bu hassasiyetleri bir adım ileri taşıyarak, çevre ve sürdürülebilirlik konularında kesin ve iddialı adımlar atacağını bir taahhüdü niteliğinde bir inisiyatifler paketi olarak Avrupa Yeşil Mutabakatı'nı (European Green Deal) duyurmuştur (Avrupa Yeşil Mutabakatı, 2019).



Yeşil Mutabakat, AB'nin 2050'ye kadar net sera gazı emisyonlarının sıfırlanması, ekonomik büyümenin kaynak kullanımına bağlılığının sona ermesi (decoupling) ve kimsenin ve hiçbir bölgenin geride bırakılmaması temel hedeflerini içeren, sürdürülebilir ekonomiler için bir yol haritası ve büyüme stratejisidir. Önemli bir detay olarak Mutabakat, emisyonları azaltmaya giden yolda yeni iş imkanları yaratarak ekonomiye de hareketlendirmeyi hedeflemektedir.



Tanımlanan hedefler kapsamında bu büyüme stratejisi; **i) temiz enerji, ii) sürdürülebilir sanayi, iii) inşaat ve renovasyon, iv) tarladan sofraya, v) kirliliğin ortadan kaldırılması, vi) sürdürülebilir hareketlilik ve vii) biyoçeşitlilik** olmak üzere 7 temel politika alanı altında kurgulanmıştır (AB Yeşil Anlaşması – Sürdürülebilir Ekonomiler İçin Bir Yol Haritası, 2020).

AB, Mutabakat kapsamında hedeflenen dönüşümün gerçekleştirilmesi sürecinde yol gösterici nitelikte olması ve araç görevi görebilmesi için bazı plan ve mekanizmalar da kurgulamaktadır. Bunlar;

- Mutabakat kapsamında gerekli yatırımların yönetilmesi konusunda çerçeve niteliği taşıyan Avrupa Yeşil Mutabakatı Yatırım Planı,
- Süreçten sosyoekonomik olarak zarar görme riski bulunan bölge ve toplulukların (fosil yakıt değer zincirinde yer alanlar vb.) negatif etkilenmesinin önüne geçmek amacıyla kurgulanan Adil Dönüşüm Mekanizması,
- Avrupa'nın 2050'de iklim-nötr olması hedefinin gerçekleştirilebilmesine engel olabilecek ulusal uygulama farklarını ortadan kaldırmayı hedefleyen Avrupa İklim Yasası,
- Yeşil ve dijital dönüşüm ile endüstri ve KOBİ'lerin desteklenmesini hedefleyen Avrupa Endüstriyel Stratejisi ve
- Sürdürülebilir üretim ve tüketim pratiklerinin Birlik içerisinde benimsenmesini hedefleyen Döngüsel Ekonomi Eylem Planı'dır.

Önümüzdeki yıllarda Birlik ülkelerinin başını çekeceği bu değişim dalgasının tüm dünyaya yayılacağına sinyallerini, farklı coğrafyalardan pek çok kamu kuruluşunun, özel şirketin ve sivil toplum örgütünün, iş dünyası birliğinin ve uluslararası kurumun halihazırda Mutabakat'a uyum sağlama yollarını tartışmasından almak mümkündür.

4. ABD Yeşil Yeni Mutabakatı (İng. Green New Deal-GND)



Eski ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt'in Amerika'nın 1930'lardaki Büyük Buhran'dan kurtulmasına yardımcı olan geniş bayındırlık programlarından ilham alan Yeşil Yeni Mutabakat, iklim kriziyle ve aynı anda eşitsizliklerle mücadele etmeyi amaçlamaktadır. ABD Yeşil Yeni Mutabakatı kararı, 2030 yılına kadar ABD ekonomisinde net sıfır sera gazı emisyonu elde etme planının genel ilkelerini özetlemektedir. Aynı zamanda, temiz enerji endüstrilerinde yeni yüksek ücretli işleri garanti etmeyi ve "yerli halklar, renkli topluluklar, göçmen topluluklar, sanayileşmemiş topluluklar" dâhil olmak üzere dezavantajlı grupların yeşil ekonomiden faydalanmasını sağlamayı amaçlamaktadır (Yeşil Yeni Anlaşma Nedir?, 2019).

Yeşil Yeni Mutabakat'ın temel ilkeleri, 2008 mali çöküşüne yanıt olarak bir grup akademisyen ve aktivist tarafından 10 yıldan fazla bir süre önce tasarlanmıştır. Bundan 10 yıl sonra, Demokrat politikacılar Alexandria Ocasio-Cortez ve Ed Markey fikri yeniden canlandırmış ve 2019'da Kongre'ye Yeşil Yeni Mutabakat kararını sunmuşlardır. Senato, Mart 2019'da Yeşil Yeni Mutabakat'ı kabul etme hareketini bozarken, teklif siyasette canlandırıcı bir güç haline gelmiş ve iklim krizi hakkında bir tartışmayı başlatmıştır.

Yeşil Yeni Mutabakat, ABD'deki karbon emisyonunu azaltmak için "10 yıllık bir ulusal seferberlik" başlatılması çağrısında bulunurken öne çıkan başlıklar aşağıda özetlenmektedir:

- Ülke elektriğinin %100'ünü yenilenebilir ve sıfır emisyonlu enerjiden sağlanması,
- "Akıllı" elektrik şebekelerinin inşası veya yükseltilmesi,
- Yeşil ekonomide yeni iş kolu oluşturulması,
- Elektrikli araçlar ve yüksek hızlı tren dâhil toplu taşıma araçları ile altyapının revize edilmesi,
- Maksimum enerji verimliliği elde etmek için mevcut tüm binaların kapasitesinin artırılması,
- İklim değişikliğine bağlı afetlere karşı dayanıklılık oluşturulması,
- Atmosferdeki sera gazlarını gidermek için ormanların artırılması/güçlendirilmesi,
- Tarım sektöründen kaynaklanan emisyonları azaltmak için çiftçilerle iş birliği yapılması.

Yeşil Yeni Mutabakat ayrıca sosyal eşitsizliği ele almayı hedeflemekle beraber işçilerin örgütlenme ve sendikalaşma hakkını güçlendirmeyi teklif etmektedir. Ayrıca tüm Amerikalılara yüksek kaliteli sağlık hizmeti, uygun fiyatlı ve güvenli barınmanın yanı sıra temiz su ve çevre sağlanması çağrısında bulunmaktadır. Mevcut haliyle, Yeşil Yeni Anlaşma bağlayıcı olmayan bir karardır ve projenin maliyetinin yaklaşık 93 trilyon dolar olması beklenmektedir. Yeşil Yeni Mutabakat'ın bağlayıcı olmaması ve bir grup tarafından kabul görmemesi sebebiyle iklim değişikliği odağında başka bir planın daha olduğu değerlendirilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Joe Biden'ın İklim Planı (Temiz Enerji Devrimi ve Çevre Adaleti için Biden Planı, 2019)

Temmuz 2020'de açıklanan Biden'ın iklim planı, tarihteki herhangi bir ABD başkanının en cesur planı olma özelliğini taşısa da Yeşil Yeni Anlaşma'nın iddialı önerileri kadar geniş kapsamlı değildir. Biden'ın iklim planında öne çıkan başlıklar aşağıda özetlenmektedir:

- 2030 yılında, 2005 yılına kıyasla sera gazı emisyonlarının %50 ila 52 arasında azaltılması, 2050 yılına kadar net sıfır sera gazı emisyonuna ulaşılması,
- 2035 yılına kadar karbonsuz elektrik üretmek için temiz enerjiye 2 trilyon dolarlık bir yatırım yapılması,
- Binalarda enerji verimliliğini artırmayı ve tarım endüstrisinde elektrikli araç üretimini ve koruma çabalarının teşvik edilmesi,
- Temiz enerji dağıtımı, eski kirliliğin azaltılması ve diğer yatırımlar için harcanan paranın %40'ının tarihsel olarak dezavantajlı topluluklara gönderilmesi,
- Paris İklim Anlaşması'nın yeniden imzalanması. (Şubat 2021'de yeniden imzalandı.)

EK-4 Çerçevesel ve Standartlar

1. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (İng. Intergovernmental Panel on Climate Change - IPCC)



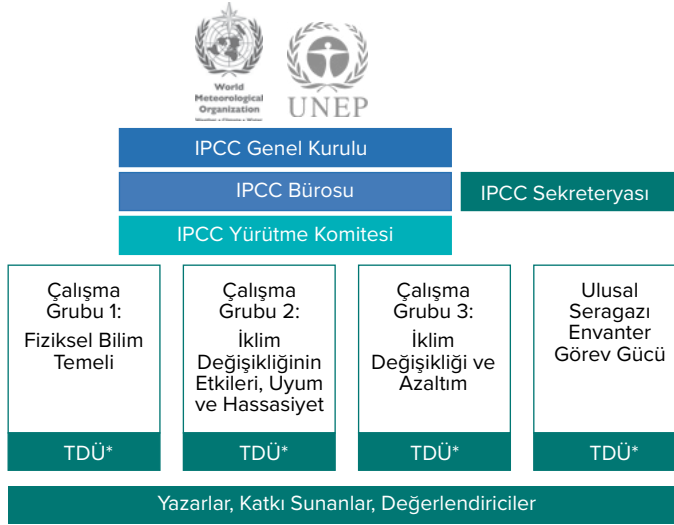
Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), 1988 yılında Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından, iklim değişikliği konusunda yapılan bilimsel çalışmaların bulguları ışığında iklim değişikliğinin bilimsel temellerine, etkilerine, gelecekteki bağlantılı risklere, bu risklere uyum ve sera gazı azaltım tedbirleri ile ilgili eldeki seçeneklere dair politika yapıcıları ve karar vericileri düzenli aralıklarla bilgilendirmek ve yol göstermek amacı ile kurulmuştur (IPCC Hakkında, 2020).

IPCC, Birleşmiş Milletler ve Dünya Meteoroloji Örgütü'ne üye ülkelerden oluşan, Türkiye'nin de içinde olduğu 195 IPCC üyesi ile çalışmalarını sürdürmeye devam etmektedir. Her 5 ila 7 yılda bir, dünyanın iklim sisteminin geldiği duruma ilişkin değerlendirme raporları yayınlamaktadır.

IPCC'nin İç Yapısı

IPCC, yönetim paneli 195 ülkeyi temsil eden hükümet üyelerinden oluşan uluslararası bir organdır. Ancak, IPCC'nin hazırladığı değerlendirme raporları, dünyanın dört bir yanından katkıda bulunan çok büyük, küresel bir bilim insanı ve uzmanlar grubu tarafından hazırlanır. Böylece IPCC, hükümetler,

bilim adamları ve IPCC personelinin iklim değişikliği konusunda dünyanın en güvenilir bilimsel değerlendirmelerini sunmak adına katkı sağlayıcıların birlikte çalışması için bir çerçeve sağlamaktadır. Bu raporlar, yakın zamanda yayınlanan bilimsel ve teknik literatürün en iyilerini bir araya getirir ve “politikayla ilgili olması ancak politika belirleyici olmaması” amaçlanmıştır IPCC raporları aynı zamanda uluslararası iklim değişikliği müzakerelerine önemli bir girdidir. IPCC raporları, IPCC tarafından yetkilendirilmiş bilim insanlarınca hazırladıktan sonra, bağımsız ve ilgili paydaşlar tarafından atanmış uzmanların revizyonundan geçmektedir. Bu revizyonun ardından, IPCC bünyesindeki editörler tarafından tekrar gözden geçirilmekte ve Türkiye’nin de üyesi olduğu IPCC üyesi ülkelerin heyetleri tarafından tekrar okunarak oylanmaktadır. Dolayısıyla, IPCC tarafından yayınlanan raporlarda yer verilen bilgiler, hükümetler tarafından da kabul edilmiş ve onaylanmış olmaktadır.



*TDÜ: Teknik Destek Üniteleri

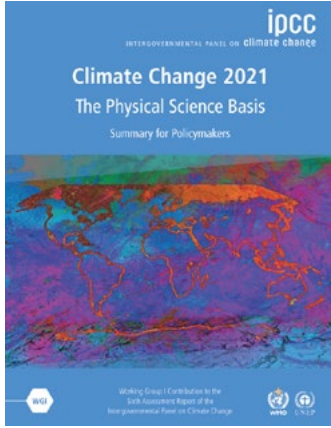
Şekil 19: IPCC'nin İç Yapısı

Yukarıdaki Şekil 19'da ifade edildiği gibi, IPCC şu anda 3 Çalışma Grubu ve bir Görev Gücü olarak organize edilmiştir. Çalışma Grubu I, “İklim Değişikliğinin Fiziksel Bilim Temeli”; Çalışma Grubu II, “İklim Değişikliği Etkileri, Uyum ve Hassasiyet” ve Çalışma Grubu III, “İklim Değişikliğinin Azaltılması” ile ilgilenmektedir. Çalışma Grupları, hükümet temsilcileri düzeyinde Genel Kurul'da toplanmaktadır. (IPCC'nin Yapısı, 2020). Ulusal Sera Gazı Envanterleri Görev Gücü'nün temel amacı, ulusal sera gazı emisyonlarının hesaplanması raporlanması ve bertarafı için metodoloji geliştirmektir.

Paris Anlaşması'nın kabulü ve imzaya açılması sonrası yer alan süreçte, IPCC'nin odaklanacağı yukarıda bahsedilen üç ana rapor hazırlamanın yanı

sıra küresel sıcaklık ortalamasında yaşanabilecek 1,5 °C'lik artışın etkileri; iklim değişikliğinin okyanus ve yer küre üzerindeki etkileri ve iklim krizinin gıda güvenliği üzerindeki etkilerine yönelik üç özel rapor hazırlığı içindedir.

IPCC Altıncı Değerlendirme Raporu'nun Fiziksel Bilim Temelli değerlendirmelerini içeren ve büyük ses getiren alt raporunda öne çıkan bazı önemli noktalar ise aşağıda sıralanmaktadır:



- Küresel yüzey sıcaklığı, 2011-2020 arasındaki on yılda 1850-1900 arasındakinden **1,09 °C daha yüksek gerçekleşti.**
- Son beş yıl, 1850'den bu yana kaydedilen **en sıcak yıl ortalamasına sahip dönem oldu.**
- Son zamanlardaki deniz seviyesindeki yükselme oranı, 1901-1971 ile karşılaştırıldığında nerdeyse **üç katına** çıktı.
- Kritik eşik olan **1,5 °C sıcaklık artışına 2040 yılından önce ulaşılması muhtemeldir.**
- Küresel olarak 2030 yılı emisyonlarının 2011 yılına kadar **%45 oranında azalması gerekmektedir.**

2. Karbon Saydamlık Projesi (İng. Carbon Disclosure Project - CDP)



Karbon Saydamlık Projesi (CDP), dünyadaki en büyük kurumsal iklim değişikliği bilgileri veri tabanına sahip, Birleşik Krallık merkezli, kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur. CDP, halka açık şirketlerin doğal kaynakları ve doğal sermayeyi nasıl kullandıklarını, faaliyetleriyle sınırlı kaynakların yeniden üretimini nasıl etkilediklerini ve bu alandaki risklerini nasıl yönettiklerini raporlamalarına aracılık etmektedir (CDP Hakkında, 2000).

Dünyanın önde gelen ekonomilerinden binlerce kuruluş/şirket, sera gazı emisyonlarını, su kullanımını ve iklim değişikliği stratejilerini CDP aracılığıyla ölçüp açıklamaktadır. CDP'nin misyonu, ilgili bilgileri iş, politika ve yatırım kararlarının merkezine koyarak iklim değişikliğine yönelik çözümleri hızlandırmaktır.

Özellikle Paris süreci (COP 21) öncesi uluslararası yatırımcıların, portföylerindeki kirlenici şirketlerin ve emisyon yoğunluğu yüksek sektörlerin sürdürülebilir olmasına yönelik olarak başlattıkları "Portfolio Decarbonisation" hareketinin önderlerinden biri olan CDP, dünyada son yıllarda en çok ses getiren çevre kampanyası "We Mean Business" ekibinde de yer almış ve Paris Anlaşması'na

yön veren öncü kurumlardan biri olmuştur. Bu kampanya kapsamında yüzlerce lider şirket birçok farklı çevre konusu kapsamında taahhütlerde bulunarak hükümetlerin belirlediği Ulusal Katkı Beyanları'nı (NDCs) gerçekleştirme konusunda önceden harekete geçmiştir (CDP İklim Değişikliği Raporu, 2016).

Her yıl, piyasa değeri ile ölçülen, dünya çapındaki en büyük 4.500'den fazla şirkete bilgi talepleri gönderilmektedir. Firmalardan gelen yanıtlar analiz edildikten sonra raporlanmaktadır.

CDP'nin Türkiye'deki partneri 2010 yılından beri Sabancı Üniversitesi Kurumsal Yönetim Forumu'dur. Türkiye'de uygulanmakta olan Sürdürülebilirlik Endeksi çevre verileri yine CDP verilerini referans alarak toplanmaktadır (CDP Türkiye, 2010). CDP'nin Global Reporting Initiative ile olan iş birliği kapsamında çevre ile ilgili sorular birebir CDP soruları ile eşleştirilmiştir.

CDP, Yatırımcı Liderliğindeki Program altında 3 temel konuya odaklanmaktadır:

- İklim Değişikliği,
- Su,
- Ormanlar.

Bunların dışında Şehirler ve Tedarik Zinciri konuları da sürdürülebilir ekonomiye geçişte odaklandıkları diğer konular arasında yer almaktadır.

CDP, tüm dünyada, sadece uyguladığı ana programlarla değil, başını çektiği kampanya ve çevre hareketleri ile de son yıllarda iş dünyası ve politika süreçleri üzerinde etkili olmaktadır. Dünyanın diğer lider çevre örgütleri GRI, Birleşmiş Milletlerin çevre ile ilgili örgüt ve projeleri PRI, UNEP, WWF, WBCSD, CDSB, Integrated Reporting ve WRI gibi kurumlara iş birliği içinde çalışmakta ve özellikle çevre konusunda yönlendirici bir otorite olarak tüm girişim ve örgütlere destek vermektedir.

Şirketlerin, yatırımcıların ve hükümetlerin iklim değişikliği tehdidine karşı önlem almalarını sağlayacak bilgileri toplamak ve paylaşmak amacıyla başlatılan CDP aracılığıyla 9.600 civarında kuruluş sera gazı emisyonları, iklim değişikliği stratejileri ve sürdürülebilir su kullanımı ile ilgili verileri kamuoyuna ve yatırımcılara gönüllü bir şekilde açıklamaktadır. Yatırımcılar ve şirketler adına toplanan veriler CDP tarafından hazırlanan analizler ve raporlar yardımıyla iş, yatırım ve politika yapım süreçlerinde kullanılarak firmaların iklim değişikliği krizine ne kadar adapte olduğunu, değişen düzene adapte olma/dayanma kapasitelerini ve çevresel risk yönetiminin geliştirilmesinde ölçüm ve bilgi saydamlığının gücünü kullandıklarını açıkça göstermektedir.

3. Bilime Dayalı Hedefler (İng. Science Based Targets - SBT)



2018’de IPCC, iklim değişikliğinin yıkıcı etkilerinden kaçınmak için küresel ısınmanın sanayi öncesi sıcaklıkların 1,5 °C üzerinde olmaması gerektiği konusunda uyarmıştır. Bunu başarmak için sera gazı (GHG) emisyonlarının 2030 yılına kadar yarıya indirilmesi ve 2050 yılına kadar net sıfıra düşmesi gerekiyor. 1,5 °C hedefine ulaşmak, yalnızca hedef üzerinde hemfikir olan ülkelere değil, aynı zamanda şehirler, bölgesel yönetimler ve özel sektör gibi devlet dışı aktörlere de önemli roller biçmektedir. Bununla beraber, toplumun her bir bileşeninin iklim değişikliğini iyileştirmeye yönelik “üzerlerine düşeni yapması” küresel yönetim için temelde önemli bir aksiyon olarak görülmektedir (SBT Hakkında, 2020).

Saydamlık Projesi (Carbon Disclosure Project), Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (United Nations Global Compact), Dünya Kaynakları Enstitüsü ve Dünya Yaban Hayatı Fonu (World Resources Institute and World Wildlife Fund) tarafından, şirketlere iklim değişikliği için bilime dayalı emisyon azaltım hedefleri belirleme konusunda rehberlik etmek üzere Bilime Dayalı Hedefler Girişimi kurulmuştur. Bilime dayalı hedefler, şirketlerin sera gazı emisyonlarını azaltmaları için açıkça tanımlanmış bir yol sunarak, iklim değişikliğinin en kötü etkilerini önlemeye ve geleceğe yönelik iş büyümesine yardımcı olmaktadır.

Özel sektör, sera gazı emisyonlarının azaltılmasında temel bir rol oynamalıdır. Bu sebeple, sürdürülebilirlik yönetimine bilime dayalı hedefleri yerleştirmek kritik öneme sahiptir.

Şirketlerin bilime dayalı bir hedef belirlemesi için beş adımlı bir yol izlemesi gerekmektedir (Düşük Karbonlu Bir Geleceğe Giden Yolu Açın, 2020):

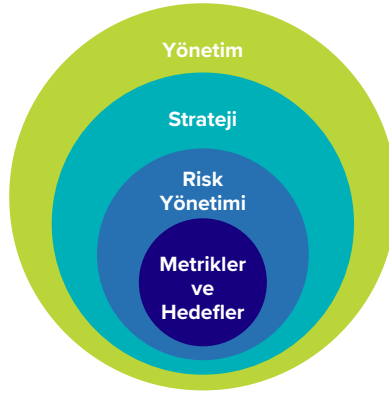
- Taahhüt: Bilime dayalı bir hedef belirleme niyetini belirten bir ilgi beyanının iletilmesi,
- Geliştirme: SBT’nin kriterlerine uygun bir emisyon azaltma hedefi üzerinde çalışılması,
- Sunum: Resmi doğrulama için hedefin SBT’ye sunulması,
- İletişim: Hedeflerini duyurulması ve paydaşların bilgilendirilmesi,
- Açıklama: Şirket çapında emisyonların raporlanması ve yıllık hedef ilerlemesinin izlenmesi.

4. İklimle Bağlantılı Finansal Beyan Görev Gücü-TCFD (İng. Task Force on Climate-Related Financial Disclosures)

Küresel finansal krizin ardından çalışmalara başlamasından bu yana rolü uluslararası finansal istikrarı desteklemek olan, Basel merkezli Finansal İstikrar Kurulu (FSB) tarafından 2015 yılında kurulmuştur. TCFD'nin odak noktası, bir kuruluşun/şirketin küresel iklim üzerindeki etkisini raporlamaktır. Firmaların iklimle ilgili açıklamalarını daha tutarlı ve dolayısıyla daha karşılaştırılabilir hale getirmeyi amaçlar. Daha iyi bilgilerin, şirketlerin iklimle ilgili riskleri ve fırsatları risk yönetimi, stratejik planlama ve karar alma süreçlerine dâhil etmelerine olanak sağlayacağı düşüncesini desteklemektedir (TCFD Hakkında, 2015).



Hem şirketler hem de yatırımcıların iklim değişikliğinin finansal etkilerine ilişkin farkındalıkları artırdıkça, piyasalar, yatırımları sürdürülebilir ve esnek çözümlere, fırsatlara ve iş modellerine daha iyi yönlendirebilecektir. Bu amaca ulaşmak için TCFD, şirketlerin yatırımcılara, kreditoirlere ve sigortacılara karşı iklimle ilgili risk maruziyetleri hakkında şeffaflık sağlamanın bir aracı olarak kullanılmak üzere bir dizi açıklama tavsiyesine dayanan bir raporlama çerçevesi geliştirmiştir. İklimle ilgili finansal açıklamaların kalitesinin, tutarlılığının ve şeffaflığının iyileştirilmesi, ekonomilerin bir kuruluşun/şirketin iklim değişikliği üzerindeki etkisini ve etkilerini daha iyi değerlendirmek için gerekli bilgilere sahip olmalarını sağlayacaktır (Görev Gücünün İklimle İlgili Finansal Açıklamalara İlişkin Tavsiyeleri, 2017).



2017'de TCFD, şirketlerin bilinçli sermaye tahsisini desteklemek adına daha iyi bilgiler sağlamasına yardımcı olmak için tasarlanmış, iklimle ilgili finansal açıklama önerileri yayınlamıştır. Açıklama önerileri, kuruluşların/şirketlerin nasıl çalıştığının temel unsurlarını temsil eden dört tematik alan etrafında yapılandırılmıştır: **yönetişim, strateji, risk yönetimi, ölçümler ve hedefler.**

Bu tematik alanların birbiriyle bağlantı kurması ve birbirini bilgilendirmesi amaçlanmaktadır.

5. Küresel Raporlama Girişimi (İng. Global Reporting Initiative-GRI)



1997’de başlatılan GRI, sürdürülebilirlik raporlaması için oluşturulan ilk küresel standarttır. 1989 yılında yaşanan Exxon Valdez petrol sızıntısına yanıt olarak Çevresel Sorumlu Ekonomiler Koalisyonu (CERES) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından geliştirilmiştir.

Aradan geçen uzun yıllar sonra da GRI en yaygın kullanılan ESG raporlama çerçevesi olmaya devam etmektedir. GRI’yi kullandığı yapan şeylerden biri esnekliğidir. Her kuruluş/şirket tarafından kullanılan üç evrensel standart vardır. Kuruluşlar/şirketler, yatırımcılar veya paydaşlar gibi belirli kullanıcılar veya amaçlar için raporlar hazırlamak için ilgili konu standartları arasından seçim yapabilmektedirler (Sürdürülebilirlik Raporlaması İçin Küresel Standartlar, 2020).

Ayrıca GRI standartları sistematik olarak gelişmektedir. Örneğin; GRI şu anda insan hakları raporlamasını iyileştirmek için standartlarını revize etmektedir. Tüm GRI standart belirleme faaliyetleri, Küresel Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu tarafından yönetilmektedir. GRI standartları, şirketlere esnek ve geleceğe dönük bir raporlama yapısı sağlamaktadır. Aynı zamanda, politika entegrasyonunu ve referanslamayı dikkate alarak, hükümetlerin ve piyasa düzenleyicilerinin politika girişimlerinde standartları kolayca referans alabilmelerini sağlar. Bu nedenle, GRI standartları, kapsamlı raporlardan konuya özel açıklamalara kadar tüm sürdürülebilirlik raporlaması ihtiyaçlarını karşılayan raporlama çerçevesi olarak değerlendirilmektedir.

6. Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (İng. International Integrated Reporting Council - IIRC)



İlk olarak 2013’te yayınlanan IIRC’nin Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi (IRF), pazar liderliğindeki kurumsal raporlamada önemli bir gelişme olarak adlandırılmaktadır. IIRC’nin belirtilen hedefi, kuruluşların/ şirketlerin zaman içinde nasıl değer yarattıklarına dair kısa ve öz iletişim sağlamalarını temin etmek amacıyla yeni bir raporlama modelinin temellerini oluşturmak için 2014 yılına kadar uluslararası kabul görmüş bir entegre raporlama çerçevesi geliştirmektir.

IIRC’nin vizyonu, şirketlerin oluşturduğu sayısız, birbiriyle bağlantısız kurumsal raporlara bir son vermek ve bunları “finansal sermaye sağlayıcılarına bir kuruluşun/şirketin zaman içinde değeri nasıl yarattığını, koruduğunu veya

aşındırdığını açıklayacak” entegre bir yaklaşımla değiştirmektir. Kısacası, IRF sürdürülebilirlik bilgilerini yatırımcılara ve sigortacılara kısa ve öz bir formatta sunmayı hedeflemektedir (Entegre Raporlamaya Geçiş: Başlangıç İçin Bir Rehber, 2021).

Entegre raporlama çerçevesinin amaçları şunlardır:

- Karar vermenin daha geniş ve uzun vadeli sonuçlarını göstererek uzun vadeli yatırımcıların bilgi ihtiyaçlarını desteklemek,
- Uzun vadeli performansı ve durumu etkileyen kararlarda çevresel, sosyal, yönetim ve finansal faktörler arasındaki bağlantıları yansıtarak, sürdürülebilirlik ve ekonomik değer arasındaki bağlantıyı netleştirmek,
- Raporlama ve karar vermede sistematik olarak dikkate alınması gereken çevresel ve sosyal faktörler için gerekli çerçeveyi sağlamak,
- Performans kriterlerini, kısa vadeli finansal performansa gereksiz yere vurgu yapmadan uzak yeniden dengelemek.

GRI gibi, IIRC’nin çerçevesi de ESG yönlerini içermektedir. IRF, yönetim, iş modeli, riskler ve fırsatlar, strateji ve kaynak tahsisi, performans, görünüm, hazırlık ve sunum esaslarını kapsayacak şekilde raporlara dâhil edilecek temel içerik unsurlarını belirlemektedir.

7. Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standartları Kurulu (İng. Sustainability Accounting Standards Board - SASB)

2010’ların sonundaki bir başka gelişme olan SASB standartları, şirketlerin finansal olarak önemli sürdürülebilirlik bilgilerini belirlemek ve yatırımcılarına raporlamak için kullanabilecekleri 77 endüstri standardı kümesi olarak tanımlanmaktadır.



SASB’yi benzersiz kılan şey, ulaşım, kamu hizmetleri, petrol ve gaz gibi her bir sektör için belirli sürdürülebilirlik konularını ve ilgili ölçüleri ortaya koymasıdır. Bu, hangi ifşa konularının işletmeleri için mali açıdan önemli olduğunu ve hangi ölçütlerin rapor edileceğini belirleme konusunda yardıma ihtiyacı olan kuruluşlar/şirketler için özellikle faydalı hale gelmektedir (SASB Standartları ve Diğer ESG Çerçeveleri, 2010).

SASB Kavramsal Çerçevesi, SASB’ye sürdürülebilirlik muhasebesi için standartlar belirleme yaklaşımında rehberlik eden temel kavramları, ilkeleri, tanımları ve hedefleri belirler; amaçlarını ve hedef kitlesini açıklayarak sürdürülebilirlik muhasebesine genel bir bakış sağlar. SASB, şirketler için aşağıdaki adımların uygulanmasına yardımcı olmaktadır:

- Bir yatırımcı için önemli olması muhtemel sektöre özel sürdürülebilirlik konularının belirlenmesi,
- Bu konulardaki mevcut durumun ve performansın özümzenmesi,
- Sürdürülebilirlik konularına ilişkin önemli bilgileri daha etkin bir şekilde paylaşmak için mevcut raporlama süreçlerinin iyileştirilmesi.

Genel olarak SASB, GRI gibi diğer standartlarla aynı konuların çoğunu kapsamaktadır. Ancak SASB, sürdürülebilirlik etkilerine daha dar bir finansal mercekten bakma eğilimindeyken, GRI daha geniş kurumsal etkilere odaklanmaktadır. Bu nedenle, birçok şirket hem SASB hem de GRI ile raporlama yapmayı tercih etmektedir.

8. İklim Saydamlık Standartları Kurulu (İng. Climate Disclosure Standards Board - CDSB)



CDSB, 2007 yılında Dünya Ekonomik Forumu yıllık toplantısında kurulmuştur ve 2015 yılında CDSB çerçevesi yayınlanmıştır. CDP gibi, CDSB Çerçevesi de ağırlıklı olarak çevresel raporlamaya odaklanmaktadır. CDP, raporlama için veri toplamak için bir yapı sağlarken, CDSB, iklim değişikliği ile ilgili açıklamaları, yıllık raporlar ve 10-K başvuruları gibi ana akım finansal raporlara entegre etmeyi amaçlamaktadır. CDSB bu çerçevede, sürdürülebilirlik ve kurumsal strateji arasındaki bağlantıları teşvik etmeyi hedeflemektedir (CDSB Çerçevesi, 2020).

CDSB Çerçevesi, raporlama için kendi ölçütlerini ve hedeflerini belirtmemektedir. Bunun yerine, GRI, WRI, WBCSD ve SASB'nin yanı sıra CDP gibi diğer standart kuruluşları tarafından geliştirilen kriterlere ve hedeflere dayanmaktadır.

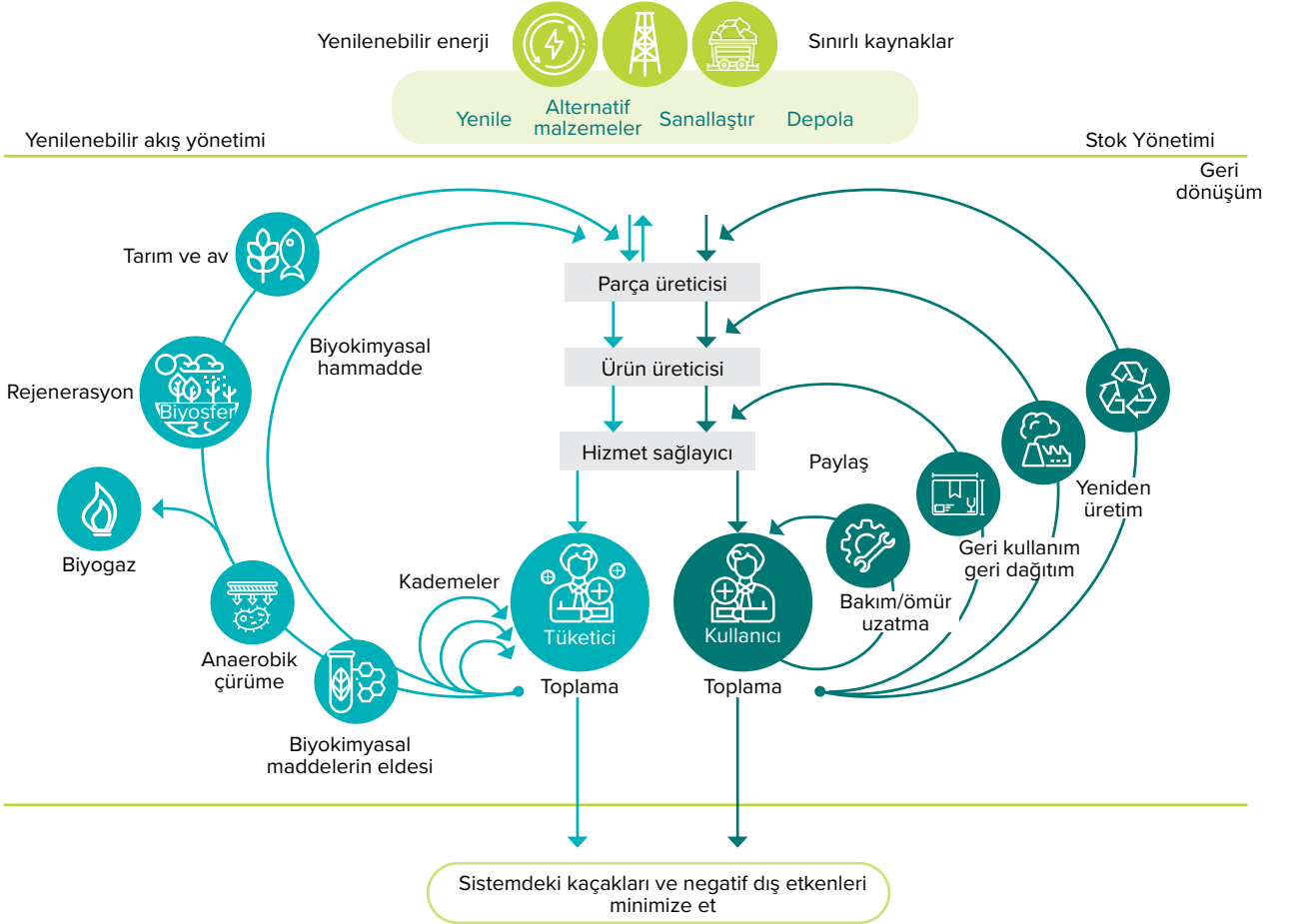
CDSB Çerçevesinin en son versiyonu, G20 TCFD tavsiyelerinden gelen önerilerle uyum içindedir. Bu sebeple, CDSB TCFD tavsiyelerini uygulamak isteyen şirketler için faydalı bir araç olduğu değerlendirilmektedir.

9. Ellen MacArthur Vakfı ve Döngüsel Ekonomi



Ellen MacArthur Vakfı, döngüsel ekonomiye geçişi hızlandırmak amacıyla 2010 yılında kurulmuştur. Kuruluşundan bu yana, iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı, atık ve kirlilik gibi zamanımızın en büyük zorluklarından bazılarının üstesinden gelmek için döngüsel ekonominin gelişip büyümesine destek olmaktadır. Döngüsel bir ekonomide, atıkları ve kirliliği bertaraf edip, ürünleri ve malzemeleri dönüştürerek doğayı yenilemeyi hedefler. Ellen MacArthur Vakfı, "Kelebek Diyagramı" olarak bilinen döngüsel ekonomi sistem diyagramı, ekonomideki sürekli malzeme

akışını ele almaktadır (Ellen MacArthur Vakfı Hakkında, 2019). Teknik döngüde ürünler yeniden kullanım, onarım, yeniden üretim ve geri dönüşüm yoluyla ekonomide dolaşımda tutulur. Bu sayede malzemeler kullanımda kalır ve asla atık olarak adlandırılmaz. Biyolojik döngüde, biyolojik olarak parçalanabilen



Şekil 20: Döngüsel ekonomi sistem şeması

Kaynak: <https://ellenmacarthurfoundation.org/circular-economy-diagram>

malzemelerden gelen besinler, kompostlama veya anaerobik sindirim gibi işlemler yoluyla dünyaya geri döndürülür. Bu, arazinin yenilenmesini sağlar, böylece döngü devam edebilir. (Bkz. Şekil 20)

Ayrıca, Ellen MacArthur Vakfı kapasite oluşturmak, iş birliği fırsatlarını keşfetmek ve döngüsel ekonomi girişimlerini ve çözümlerini tasarlamak ve geliştirmek için özel sektör ve kamu sektörü karar vericilerinden oluşan ağımızın yanı sıra akademi ile birlikte çalışmalar yürütmektedir.

10. Kurumsal Amaçlı Üst Düzey Yöneticiler (İng. Chief Executives for Corporate Purpose - CECP)



1999 yılında aktör ve hayırsever Paul Newman ve diğer iş dünyası liderleri tarafından kurulan CECP, 11.2 trilyon dolarlık gelir, 23 milyar dolarlık toplam topluluk yatırımı, 14 milyon çalışan, 30 milyon saat çalışanı temsil eden dünyanın en büyük 200'den fazla şirketinin oluşturduğu bir harekettir. CECP, bir şirketin sosyal stratejisinin - çalışanlar, topluluklar, yatırımcılar ve müşteriler dâhil olmak üzere kilit paydaşlarla nasıl ilişki kurduğunun - şirket başarısını belirlediğine inanan CEO liderliğindeki bir koalisyonudur. Kurumsal Amaçlı Üst Düzey Yöneticiler, uzun vadeli sürdürülebilir değer oluşturmak ve etki hikayelerini anlatmak için kurumsal amaçlı yolculuklarında şirketlere danışmanlık yapmaktadır (CECP Hakkında, 2019). Kurumsal sorumluluk, sürdürülebilirlik, vakıflar, yatırımcı ilişkileri, finans, hukuk ve iletişim alanlarında CEO'lar ve liderlerle birlikte çalışarak paydaş ihtiyaçlarını karşılamak için CEO liderliğindeki koalisyonuyla eyleme geçirilebilir içgörüler paylaşmaktadır.

CECP Değerleme Rehberi

CECP'nin Değerleme Rehberi, katılımcı şirketler arasında tutarlı raporlama sağlamak için Rakamlarla Verme araştırmasında kullanılan tüm terimleri tanımlamaktadır (CECP Değerleme Rehberi, 2020). Değerleme Rehberi'nin temelini oluşturan derinlemesine araştırma, neyin dâhil edildiği, neyin hariç tutulduğu, aynı mal ve hizmetlerin dolar değerlemesi ve daha fazlası hakkında ortak bir dil oluşturarak tutarlı raporlama sağlamaktadır. CECP'in Değerleme Rehberi, WEF tarafından hazırlanan hazırlanan ESG kriterlerini kolayca elde edilebilecek bilgilerden oluşan ve şirketin kendi yetenekleri doğrultusunda hedeflere odaklanan kriterlerin, refahı konu alan temel alanına kaynak teşkil eden rehberlerden biridir.

Derecelendirme Sağlayıcıları

Farklı endüstrilerin farklı ESG yönleri ve yönelimleri olması sebebiyle farklı kriterler hakkında raporlama yapmaları gerekmektedir. Aynı şekilde yatırımcılar, düzenleyiciler ve müşteriler gibi farklı paydaşlar da farklı bilgi türleri ile ilgilenmektedir. Bu nedenle, her standart kuruluşu, bu ihtiyaçları karşılamak için kendi çerçevelerini geliştirmiş ve genellikle kendisinden önce gelen diğer standartları geliştirmiştir.

Ancak, çeşitli ESG raporlama çerçeveleri arasında bazı önemli farklılıklar olsa da pek çok konuda örtüştüğü açıktır. Bu durumun ESG raporlarının hem hazırlayıcıları hem de kullanıcıları için kafa karışıklığı yarattığı da aşikârdır.

Birçok yatırımcı ve şirket, anlayışı basitleştirmek için standartlaştırılmış bir ESG raporlama çerçevesinin gerekli olduğunu savunmuştur. Şüphesiz ki, tek bir evrensel çerçeveye sahip olmak, şirketlerin ESG performansını belirlemesini ve raporlamasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca yatırımcıların farklı şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarını karşılaştırmasını kolaylaştıracaktır. Bu noktadan hareketle, ESG açıklamaları daha yaygın hale geldikçe, bu beş lider sürdürülebilirlik kuruluşu CDP, CDSB, GRI, IIRC ve SASB daha birleşik bir raporlama sistemine doğru adımlar atmak adına yakın zamanda, kapsamlı kurumsal raporlama için iş birliği yapma niyetlerini açıkladılar. Bu sürecin nasıl ilerleyeceğini yalnızca zaman gösterecek, ancak kesin olan bir şey var: ESG ifşasının kalıcı olması beklenmektedir.

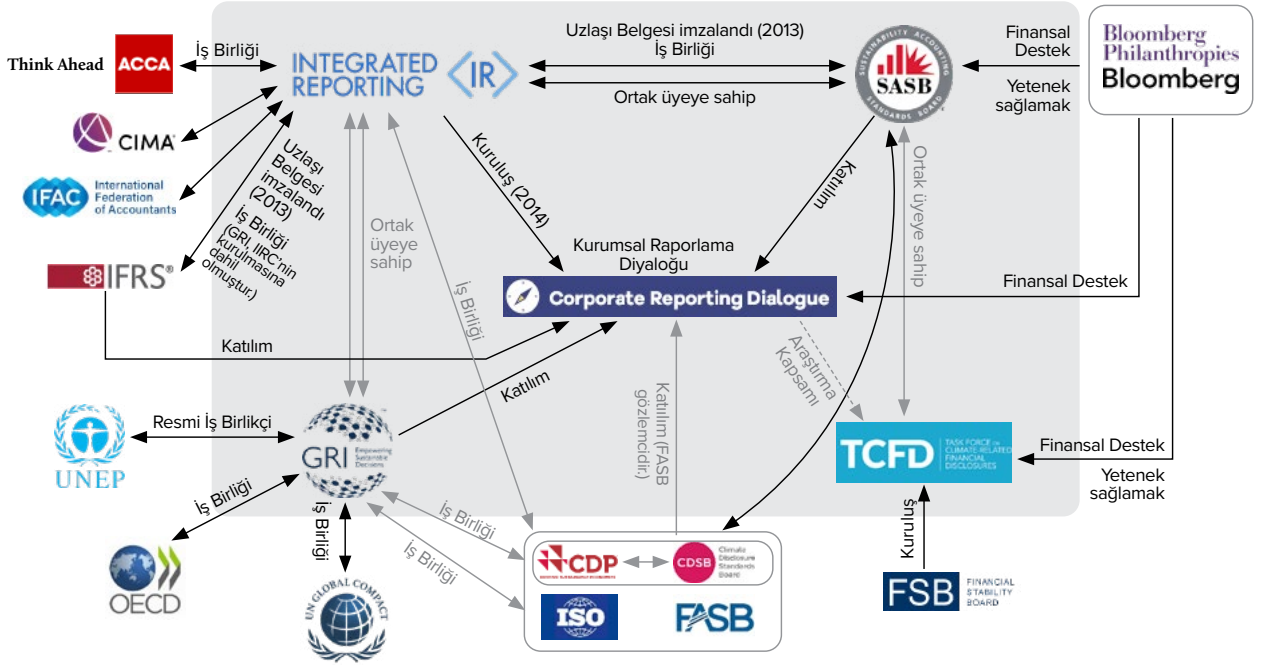
Tablo 2, bazı önemli ESG çerçeveleri ve derecelendirme kuruluşlarının bağlantılarını içermektedir:

Tablo 2: Bazı Önemli Çerçeve ve Derecelendirme Sağlayıcıları

Çerçeveler	Derecelendirme Sağlayıcılar
REFINITIV 	 BORSA İSTANBUL SUSTAINABILITY
	MSCI 
	 SUSTAINALYTICS
	ISS ESG 
TCFD  TASK FORCE ON CLIMATE-RELATED FINANCIAL DISCLOSURES	 RepRisk Due diligence on ESG and business conduct
	Dow Jones Sustainability Indices In Collaboration with RobecoSAM 
 Climate Disclosure Standards Board	Bloomberg
 PRI Principles for Responsible Investment	
 SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI 	

ESG Ekosistemi Bağlantıları

ABD'nin en büyük borsalarından biri olarak kabul edilen Nasdaq'ın ESG raporlama çerçeveleri ve derecelendirme kuruluşları arasındaki ekosistem bağlantılarını içeren görsel aşağıda yer almaktadır.



Şekil 21: Nasdaq'a Göre Ekosistem Bağlantıları

Kaynak: <https://www.nasdaq.com/>

ESG derecelendirmeleri, bir şirketin ESG risklerine uzun vadeli maruziyetini ve sektördeki rakiplerine göre bu riskleri yönetebilme performansını ölçmek ve değerlendirmek için kurgulanmıştır. Bu alanda faaliyet gösteren birçok derecelendirme kurumu ortaya çıkmış olsa da, bir ESG derecelendirmesi oluşturmak için belirli bir standart veya kılavuz ne yazık ki yoktur. Bu sebeple, metodoloji, kapsam, yöntem, süreç, standardizasyon ve değerlendirme gibi önemli adımlar derecelendirme sağlayıcılarının kendi kriterlerini uygulaması sebebiyle büyük farklılıklar göstermektedir. Her derecelendirme sağlayıcısının, bir şirketin ESG derecelendirmesini ve performansını ölçmek için kendi özel yaklaşımı benimsemesi sebebiyle, aynı şirket için ESG puanları farklı derecelendirme kurumları tarafından hazırlandığı takdirde büyük ölçüde değişebilir. Bu sebeple, yatırımcılar, öncelikle derecelendirmeleri kendi ESG görüşlerine daha yakın olan sağlayıcıyı seçmek için çeşitli ESG derecelendirme sağlayıcılarının

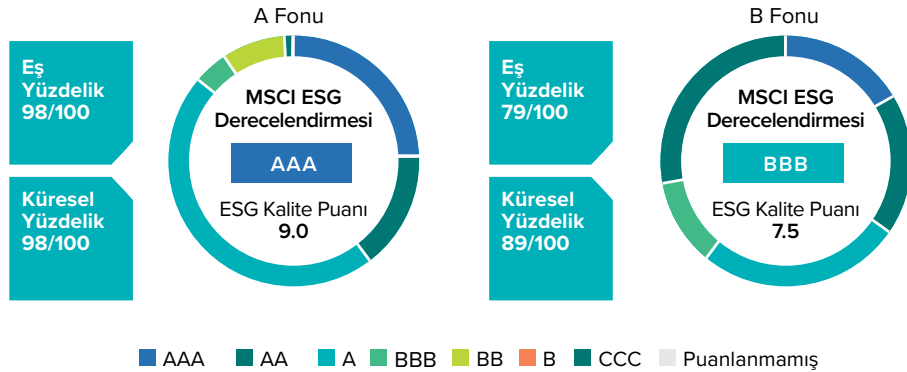
metodolojilerini incelemesi gerekmektedir (ESG Derecelendirmeleri İçinde: Şirketler Nasıl Puanlanır?, 2021).

ESG performansını ölçen ve derecelendiren, öne çıkan derecelendirme sağlayıcılar Şekil 22’de yer almaktadır.



Şekil 22: ESG Derecelendirme Sağlayıcıları

Yukarıdaki şekilde yer alan derecelendirme sağlayıcılarının her biri, menkul kıymet başvuruları, gönüllü ifşaatlar (şirket web siteleri dâhil), hükümet veri tabanları, akademik bilgiler ve medya kaynakları gibi çeşitli yerlerden sayısız veri noktasının toplanmasına dayalı olarak ESG performansını ölçmek için kriterler oluşturmuştur. Çoğu derecelendirme sağlayıcısı için önemli bir veri kaynağı, küresel raporlama girişimi gibi katılımcı şirketlerden ESG verilerini toplayan sivil toplum kuruluşları (STK’lar) tarafından yayınlanan verileri temsil etmektedir.



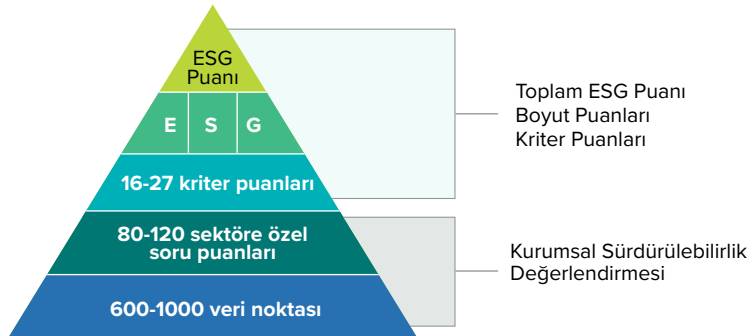
Şekil 23: MSCI ESG Derecelendirmesi Örneği

Örneğin, MSCI ESG derecelendirmeleri, bir şirketin finansal olarak ilgili ESG risklerine maruz kalmasına odaklanır ve potansiyel yatırımları AAA'dan (ESG'de «liderler») CCC'ye (MSCI'da “gecikenler”) bir harf ölçeğinde sıralamaktadır. MSCI ESG derecelendirmeleri, temel konulara odaklanarak çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim faktörlerinin her birini ayrı olarak değerlendirmektedir (ESG Fon Derecelendirmeleri, 2020). Çevre için, bu kilit konular arasında iklim değişikliğine katkı, “doğal sermayenin” kullanımı (hammadde temini gibi), kirlilik, atık yönetimi ve bir şirketin yeşil teknolojiler ve yenilenebilir enerji kullanımı yer almaktadır. Sosyal yaklaşım için temel konular, sağlık ve güvenlik, tüketici güvenliği, topluluk ilişkileri ve sosyal fırsatları içermektedir. Yönetişim için, MSCI ESG derecelendirmeleri kurumsal adalet, hesap verebilirlik, şeffaflık ve etiğe vurgu yapmaktadır. Bu kategorilerin her biri içinde, MSCI, her önemli konuyla ilgili olarak bir şirkete sıfır – on arası bir puan verir ve tartışmalı ticari faaliyetlere (tütün ve silahlar gibi) maruz kalmayı sürece dâhil eder. Puanlar nihai olarak toplanır, ağırlıklandırılır ve genel bir ESG derecesine ulaşmak için ilgili endüstri sektörüne göre ölçeklendirilir.



Şekil 24: Sustainalytics ESG Derecelendirmesi Örneği

Başka bir köklü ESG derecelendirme sağlayıcısı olan Sustainalytics, bir şirketin sektöre özgü önemli ESG risklere karşı maruziyetini ölçer ve derecelendirilen bir şirketin bu riskleri ne kadar iyi yönettiğini değerlendirir. Sustainalytics, ESG risklerini nicel bir puana dayalı olarak “ihmal edilebilir” ile “ağır” arasında değişen beş kategoride sınıflandırmaktadır (ESG Risk Derecelendirmesi - Örnek rapor, 2020). Puanlama yaklaşımı altında, nihai risk kategorisi birden fazla sektöre uygulanabilmekte, böylece bir sektördeki bir şirketin ESG performansı, tamamen farklı bir sektördeki bir şirketin ESG performansı ile karşılaştırılabilmektedir.



Şekil 25 DJSI Global ESG Derecelendirmesi

DJSI'nin ESG notunda ise, kurum tarafından yanıtlanan sorulara dayalı özel bir şirkete yönelik değerlendirmeden yararlanılmakta, bu yanıtlar kamuya açık veri noktalarıyla birleştirilmekte ve ardından her bir sektör için finansal önemliliğe dayalı bir skor elde etmek için veri noktaları kategorilere ayrılıp tartılmaktadır (S&P DJSI ESG Puanı Metodolojisi, 2020). DJSI, bir şirketin gözlemlenebilir ESG risklerine maruz kalma durumu incelemekte ve şirketin çeşitli uzun vadeli makul aksaklıklara karşı hazırlıklı olup olmadığı ve bunlara uyum sağlama yeteneğini değerlendirmektedir. Daha sonra S&P Global tarafından 0 - 100 arasında bir sayısal puan uygulanarak ESG performansı derecelendirilmektedir.

Unutulmamalıdır ki; ESG derecelendirme sağlayıcıları bir şirketin ESG fırsatlarını ve risklerini değerlendirirken önemli bilgiler sağlasa da bu derecelendirmeler durum tespiti için yeterli tutmaz ve kredi riskinin mutlak bir ölçüsü değildir. Bununla birlikte, daha yüksek kredi kalitesi ile bir şirketin hedef ve uygulamalarına ESG faktörlerinin dâhil edilmesi arasında bir korelasyon olabilmektedir.

Farklı derecelendirme kuruluşları, endüstri genelinde tek tip bir standart olmayan ESG faktörlerini değerlendirirken kendi metodolojilerini ve puanlama sistemlerini kullandıklarından, bir ESG derecelendirmesine güvenen herhangi bir kuruluşun, kullanılan metodolojiyi ve bunun kendi özel amaçları için ne anlama geldiğini anlaması önemlidir. ESG konularının yatırım ve kredi kararlarında önemi arttıkça, derecelendirme sağlayıcılarının ve ESG faktörlerini değerlendirmek ve puanlamak için kullandıkları sistematiklerin de olgunlaşacağı ve gelişeceği öngörülmektedir.

EK-6 Örnek Endeksler

1. Borsa İstanbul (BİST) Sürdürülebilirlik Endeksi



BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nin (Endeks) amacı, Borsa İstanbul'da işlem gören ve kurumsal sürdürülebilirlik performansları üst seviyede olan şirketlerin yer alacağı bir endeks oluşturmak; Türkiye'de ve özellikle Borsa İstanbul şirketleri arasında sürdürülebilirlik konusundaki anlayış, bilgi ve uygulamaların artmasını sağlamaktır.

Endeks, şirketlere kurumsal sürdürülebilirlik performanslarını yerel ve küresel anlamda karşılaştırma imkânı vermenin yanında, şirketlere iyileştirme yapmak ve yeni hedefler belirlemek için bir performans değerlendirme aracı sunarak kurumsal şeffaflık ve hesap verebilirliklerini, sürdürülebilirlik konularına ilişkin risk yönetim becerilerini geliştirme imkânı sağlamayı hedeflemektedir.

Borsa İstanbul ile Refinitiv Enformasyon Limited Şirketi ("Refinitiv") arasında şirketlerin çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim konularındaki performanslarını baz alan BİST Sürdürülebilirlik Endeksinin hesaplanması amacıyla bir iş birliği anlaşması imzalanmıştır.

Refinitiv, Borsa İstanbul şirketlerini uluslararası sürdürülebilirlik kriterlerine göre değerlemeye tabi tutmakta olup, değerlemelerde sadece "kamuya açık" bilgiler kullanmaktadır. Endeks kapsamında alınan değerlendirme hizmetinin maliyetleri BİST tarafından karşılanmaktadır (BİST Sürdürülebilirlik Endeksi, 2021).

Endeks, yatırımcılar için sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk ilkelerini benimseyen şirketleri ayırt edip bu şirketlere yatırım yapmalarını sağlayacak bir araç, varlık yöneticileri için sürdürülebilirlik ilkelerine dayalı fonlar, borsa yatırım fonları ve yapılandırılmış ürünler gibi çeşitli finansal ürünler çıkarmaları için bir gösterge niteliği taşımaktadır.

BİST sürdürülebilirlik endeksi 2020 yılı değerlemeye tabi 61 şirket bulunmaktadır. Şirketler enerjiden, otomotive, ulaşımdan, bankacılığa kadar çeşitli sektörleri içermektedir.

2. Bloomberg SASB - Sürdürülebilirlik Muhasebe Standartları Kurulu ESG Endeksleri (İng. Bloomberg SASB - Sustainability Accounting Standards Board ESG Indices)

2009 yılında Bloomberg, yenilenebilir enerji ve karbon piyasası hakkında bilgi sağlayan New Energy Finance'i satın almasının ardından Bloomberg ESG Veri Hizmeti'ni başlatmıştır. Bloomberg, dünya çapında 10.000'den fazla halka açık şirket için ESG verilerini toplamaktadır. ESG verileri Bloomberg Hisse Senetleri ve Saydamlık Servislerine entegre edilmiştir. Bloomberg ESG Açıklama Puanları, şirketleri nicel ve politikayla ilgili ESG verilerinin açıklamalarına göre yıllık olarak derecelendirmektedir.

Bloomberg



Bloomberg, şirketler tarafından kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) veya sürdürülebilirlik raporları, yıllık raporlar, web siteleri, diğer kamu kaynakları ve ayrıca şirketle doğrudan iletişim yoluyla açıklanan kamuya açık ESG bilgilerini toplayarak şirketleri yıllık olarak değerlendirmektedir. Bloomberg SASB ESG Endeksleri'ni ESG verileri, karbon emisyonları, iklim değişikliği etkisi, kirlilik, atık bertarafı, yenilenebilir enerji, kaynakların tükenmesi, tedarik zinciri, siyasi katkılar, ayrımcılık, çeşitlilik, topluluk ilişkileri, insan hakları, birikimli oylama, yönetici tazminatı, hissedar hakları, devralma savunması, kademeli kurullar ve bağımsız yöneticiler çerçevesinde hesaplamaktadır (SASB Standartları ve Diğer ESG Çerçeveleri, 2010).

Bloomberg'in veri seti, 80'den fazla ülkede 10.000'den fazla şirket için ESG ölçümleri ve ESG açıklama puanları sunmaktadır.

3. Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi (İng. Dow Jones Sustainability Indices - DJSI)

**Dow Jones
Sustainability Indices**
In Collaboration with RobecoSAM

1999 yılında hayata geçirilen DJSI, RobecoSAM'ın ESG analizine dayalı olarak sürdürülebilirlik odaklı kamu şirketlerini izleyen ilk küresel endekstir. S&P Dow Jones Endeksleri, ESG endekslerinin yayınlanması ve hesaplanması için RobecoSAM ile ortaklık kurmuştur. DJSI şu bölümlere ayrılmıştır: DJSI World (dünyanın önde gelen şirketlerini izleme), DJSI Bölgesel ve DJSI Ülkesel. Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksleri, RobecoSAM'ın web sitesinde halka açık bir şekilde yayınlanmaktadır.

DJSI, uluslararası yatırım uzmanlığı kuruluşu RobecoSam (sürdürülebilirlik yatırımlarına odaklanan uluslararası bir yatırım şirketi) tarafından belirlenmektedir (DJSI Endeks Ailesi, 2018).

DJSI World: Bu endeks, S&P Global BMI'da (Geniş Pazar Endeksi) 60 sektördeki en büyük 2.500 şirketin ilk %10'unu temsil etmektedir. DJSI World, şirketlerin yıllık olarak ortaya çıkan Toplam Sürdürülebilirlik Puanlarına dayalı şeffaf, kurallara dayalı bir bileşen seçim süreci uygulanmaktadır. Puanlar, RobecoSAM'ın yıllık Kurumsal Sürdürülebilirlik Değerlendirmesinden (CSA) türetilmektedir. Toplam Sürdürülebilirlik Puanları S&P Global Corporate Sustainability Assessment ile belirlenmektedir. Bu sayede, halka açık 2.500 şirket, DJSI World'e dâhil edilmek üzere CSA'ya katılmaya davet edilmektedir. Nisan ayında katılımcılara ilgili ekonomik, çevresel ve sosyal faktörleri kapsayan sektöre özel 80-120 soruluk yıllık bir anket gönderilmektedir. CSA sonuçları Eylül ayı başlarında açıklanmaktadır. Sorular, aşağıdakiler gibi ekonomik, çevresel ve sosyal yönetim konularını kapsar: Kurumsal yönetim, risk ve kriz yönetimi, iş ahlakı kuralları, müşteri ilişkileri yönetimi, politika etkisi, marka yönetimi, vergi stratejisi, bilgi güvenliği ve siber güvenlik, mahremiyetin korunması, çevresel raporlama, çevre politikası ve yönetim sistemleri ve operasyonel eko-verimlilik.

DJSI Kuzey Amerika: Bu endeks, S&P Global BMI'daki en büyük 600 Kuzey Amerika şirketinin ilk %20'sini temsil ediyor. Puanlar, RobecoSAM'ın yıllık Kurumsal Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi'nden elde edilir.

DJSI Avrupa: Bu endeks, S&P Global BMI'daki en büyük 600 Avrupalı şirketin en üst %20'sini temsil ediyor. Puanlar, RobecoSAM'ın yıllık Kurumsal Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi'nden elde edilir.

DJSI Asya-Pasifik: Bu endeks, S&P Global BMI'da Asya Pasifik bölgesindeki

en büyük 600 şirketin ilk %20'sini temsil ediyor. Puanlar, RobecoSAM'ın yıllık Kurumsal Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi'nden elde edilir.

DJSI Amerika Birleşik Devletleri: Bu endeks, DowJones Sürdürülebilirlik Kuzey Amerika Endeksi'ndeki en büyük 600 ABD şirketinin ilk %20'sini temsil etmektedir.

4. MSCI İklim Endeksleri (İng. MSCI Climate Indexes)

MSCI Inc. kurumsal yatırımcıların ESG yatırım performansını daha etkin bir şekilde kıyaslamalarına ve ESG yetkilerini yönetmelerine, ölçmelerine ve raporlamalarına yardımcı olmak için tasarlanmış 1.500'den fazla öz sermaye ve sabit getirili ESG Endeksleri ile dünyanın en büyük ESG Endeksleri sağlayıcılarından (MSCI Yıllık Raporu, 2020).



MSCI, iklim değişikliğini ele almak isteyen kurumsal yatırımcıların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan Öz Sermaye ve Sabit Gelir için iklim endeksleri sunmaktadır. MSCI İklim Endeksleri, fosil yakıt maruziyetini azaltmaya, geçiş ve fiziksel riskleri azaltmaya, fırsatları yakalamaya ve Paris Anlaşması'nın hedefleriyle uyumu sağlamaya yardımcı olmaktadır (MSCI Küresel Sürdürülebilirlik Endeksleri: Kurumsal Firmalar İçin Bir Başlangıç, 2019).

İklim Paris Hizalanmış Endeksleri (Climate Paris Aligned Indexes)

MSCI İklim Paris Hizalanmış Öz Sermaye ve Sabit Gelir Endeksleri, geçiş ve fiziksel iklim risklerine maruz kalmayı en aza indirerek ve yatırımcıların yeni fırsatları takip etmelerine yardımcı olarak iklim değişikliğini bütünsel bir şekilde ele almak için tasarlanmıştır. Aynı zamanda, Paris Anlaşması'nın küresel ısınmayı sıfırla sınırlama gerekliliklerine uyum sağlamayı amaçlamaktadır.

İklim Değişikliği Endeksleri (Climate Change Indexes)

Endeksler, yatırımcıların küresel öz sermaye yatırım süreçlerine bütünsel olarak iklim riski değerlendirmelerini entegre etmelerini sağlarken basit ve kurallara dayalı bir yeniden ağırlıklandırma metodolojisi aracılığıyla çeşitliliği artıracak şekilde tasarlanmıştır.

Düşük Karbon Endeksleri (Low Carbon Indexes)

2014'te hayata geçirilen, karbon risklerinin iki boyutunu ele almak için tasarlanmış ilk endeks serisidir. Endeks, yalnızca karbon emisyonlarına maruziyeti değil, aynı zamanda fosil yakıt rezervlerini de azaltarak uzun vadeli risk ve düşük bir sapma hedeflemektedir.

5. FTSE4Good Endeks Serisi (İng. FTSE4Good Index Series)



FTSE4Good Endeks Serisi, güçlü ESG uygulamaları sergileyen şirketlerin performansını ölçmek için tasarlanmıştır. Şeffaf yönetim ve açıkça tanımlanmış ESG kriterleri, FTSE4Good endekslerini, sürdürülebilir yatırım ürünleri oluştururken veya değerlendirirken çok çeşitli piyasa katılımcıları tarafından kullanılacak uygun araçlar haline getirmektedir. FTSE4Good dizinleri dört ana yolla kullanılabilir (FTSE4Good Endeks Serisi, 2021):

- **Finansal ürünler** - endeks izleme yatırımlarının, finansal araçların veya sürdürülebilir yatırıma odaklanan fon ürünlerinin oluşturulmasında araçlar olarak,
- **Araştırma** - çevresel ve sosyal olarak sürdürülebilir şirketleri belirlemek için,
- **Referans** - şirketlerin ilerlemelerini ve başarılarını değerlendirebilecekleri şeffaf ve gelişen küresel bir ESG standardı olarak,
- **Kıyaslama** - sürdürülebilir yatırım portföylerinin performansını izlemek için bir kıyaslama endeksi olarak.

FTSE4Good Gelişmekte Olan Endeksler

FTSE4Good Endeks Serisi (FTSE4Good Emerging Indexes), 2001 yılında piyasaya sürülen ESG yatırımcıları için bir dizi kıyaslama ve ticarete konu olan endekslerdir. FTSE4Good Endeks Serisi, 20'den fazla gelişmekte olan ülkeyi kapsayan ve 2016 yılından beri kullanılmasının yanında seri içinde en çok tercih edilen endekstir.

EK-7

Tamamlayıcı Kavramlar

1. Yeşil Badana/Yıkama/Aklama/Göz Boyama (İng. Greenwashing)

Yeşil badana, bir kuruluşun/şirketin, çevresel etkilerini fiilen en aza indirmekten ziyade, kendilerini sürdürülebilir olarak pazarlamak için daha fazla zaman ve para harcaması olarak açıklanmaktadır. Başka bir deyişle, dünyayı iyileştirmeyi önemseyen işletmeleri desteklemeyi seçen tüketicilerin beğenisini kazanmak için aldatıcı bir reklam yöntemi olarak da açıklanabilmektedir. Yeşil badana; iklim değişikliği, okyanus kirliliği, hava kirliliği ve küresel türlerin yok olması gibi çevresel sorunlarla mücadelede önemli bir yer kaplamaktadır.

Yeşil badana (greenwashing) terimi, 1960'larda otel endüstrisinin en bariz yeşil badana örneklerinden birini tasarladığı zamanlarda ortaya çıkmıştır. Otel odalarına, misafirlerden çevreyi korumak için havlularını yeniden kullanmalarını isteyen duyurular yerleştirilip otellerin daha düşük çamaşır yıkama maliyetlerinden yararlanması sağlanmıştır (Yeşil Badana, 2021).

Daha yakın zamanlarda ise geleneksel enerji şirketleri gibi dünyanın en büyük karbon salanlarından bazıları, kendilerini çevrenin şampiyonları olarak yeniden markalaştırmaya çalışmışlardır. Şirketler, temiz enerji veya kirliliği azaltma çabalarını öne çıkaran basın bültenleri ve reklamlar aracılığıyla kamuoyuna duyursa da gerçekte şirketin yeşil girişimlere anlamlı bir taahhütte bulunmuyor olması yeşil yıkama durumunu perçinlemektedir. Kısacası, ürünlerinin çevre açısından güvenli olduğu veya bazı yeşil faydalar sağladığı konusunda asılsız iddialarda bulunan şirketler, yeşil badana yapıyor olduğu değerlendirilmektedir.

2. Yeşil Kuğu (Ing. Green Swan)

Yeşil kuğu kavramı, ilhamını Nassim Nicholas Taleb tarafından geliştirilen, şimdilerde ünlü olan “siyah kuğu” kavramından almaktadır. Siyah kuğu olaylarının üç özelliği vardır: beklenmedik ve nadirdirler, dolayısıyla düzenli beklentiler alanının dışında kalırlar; etkileri geniş kapsamlı veya aşırıdır; ancak olaydan sonra açıklanabilirler.

BIS tarafından yayınlanan Yeşil Kuğu İklim Değişikliği Çağında Merkez Bankacılığı ve Finansal İstikrar konulu rapora göre yeşil kuğular veya “iklim kara kuğuları”, tipik siyah kuğuların birçok özelliğini taşımaktadır. İklimle ilgili riskler tipik olarak kalın kuyruklu dağılımlara uyar; hem fiziksel hem de geçiş riskleri derin belirsizlik ve doğrusal olmama ile karakterize edilir, oluşma şansları geçmiş verilere yansımaz ve aşırı değerlerin olasılığı göz ardı edilemez. Bu bağlamda, geçmiş verileri tahmin etmeye ve normal dağılımların varsayımlarına dayanan geleneksel risk yönetimi yaklaşımları, gelecekteki iklimle ilgili riskleri değerlendirmek için büyük ölçüde yetersizdir. Yani, iklimle ilgili riskleri değerlendirmek, tartışıldığı gibi, risk yönetimiyle ilgili olarak “epistemolojik bir kopuş” gerektirir.

Ancak yeşil kuğular, siyah kuğulardan üç açıdan farklıdır. Birincisi, iklim değişikliğinin etkileri son derece belirsiz olsa da gelecekte bazı fiziksel ve geçiş riskleri kombinasyonunun gerçekleşeceğine dair yüksek derecede kesinlik vardır. İkincisi, iklim felaketleri, çoğu sistemik finansal krizden bile daha ciddidir: İklim bilimcilerin giderek daha fazla vurguladığı gibi, insanlık için varoluşsal bir tehdit oluşturabilirler. Üçüncüsü, iklim değişikliğiyle ilgili karmaşıklık, siyah kuğulardan daha yüksek düzeydedir: Hem fiziksel hem de geçiş riskleriyle ilişkili karmaşık zincirleme reaksiyonlar ve kademeli etkiler.

3. AB Taksonomisi (İng. EU Taxonomy)

Avrupa Birliği, Yeşil Mutabakat çerçevesinde belirlediği taahhütlerini yerine getirmesi ve hedeflerine ulaşması için yatırımları, sürdürülebilir proje ve faaliyetlere yönlendirmiştir. Bunu başarmak için ortak bir dil ve sürdürülebilir olanın net bir tanımına duyulan ihtiyacı karşılamak üzere sürdürülebilir ekonomik faaliyetler için ortak bir sınıflandırma sistemi olan “AB Taksonomisi”ni geliştirerek Mayıs 2021 sonunda resmi olarak kabul etmiştir. AB Taksonomi Bilgi Portalı’nda yer alan detaylı bilgilere göre taksonomi esasen, ekonomik faaliyetlerin 6 objektif kriter doğrultusunda değerlendirildiği bir liste ve sınıflandırma yöntemidir. Bu kriterler; “İklim değişikliğini azaltma, iklim değişikliğine uyum sağlama, su ve deniz kaynaklarının sürdürülebilir biçimde kullanılması ve korunması, döngüsel ekonomiye geçişin sağlanması, kirliliğin kontrol altında tutulması ve önlenmesi ve biyoçeşitlilik ve ekosistemlerin korunması ve restorasyonunun sağlanması”dır. Bu kriterler zorunlu bir yeşil faaliyetler listesi ortaya koymuyor olsa da yatırımcılara, şirketlere ve politika yapıcılara neyin yeşil olarak kabul edilebileceğine dair net tanımlar sağlamayı hedeflemektedir. Öngörülen dönüşüm için ihtiyaç duyulan finansmanın sağlanmasında da oldukça kritik role sahip Taksonomi ile iklim finansmanının ancak bu tanımlara uyan yatırımlara aktarılması hedeflenmektedir. Taksonomi uygulaması Avrupa Birliği içinde de henüz uygulanmaya başlanmamış olsa da, çok uzun zaman geçmeden yürürlüğe girmesi muhtemeldir.

En önemli dış ticaret ortağımız olan AB’ye yapılan ihracatın artırılması, yeni fırsatların değerlendirilmesinde “sürdürülebilir finans” çok önemli önkoşul olarak görülmektedir. Dolayısıyla, Yeşil Mutabakat gibi Avrupa Merkez Bankaları tarafından da kullanılması beklenen taksonomi, Türkiye’nin sürdürülebilirlik hedeflerini sağlayabilmesi için ihtiyaç duyduğu kaynağı elde edebilmesi adına çok kritik öneme sahiptir.

Yerel anlamda ekonomik faaliyetlere yönelik bir yeşil sınıflandırmanın (taksonomi) bulunmaması, varlık ve yükümlülükler ile finansal enstrümanların yeşillik/sürdürülebilirlik açısından etiketlenmesini ve sürdürülebilirlik alanında tutarlı ve sağlıklı veri üretimini önlemekte, değerlendirme yapılmasını ve politika üretilmesinigüçleştirmektedir.Ülkemizinsürdürülebilirlikyolculuğundabelirlediği taahhütlerini yerine getirmesi ve hedeflerine ulaşması için ihtiyaç duyduğu/ duyacağı finansal kaynağı elde edebilmek adına Avrupa Birliği Taksonomisine uyumlu yerel taksonomisini bir an önce çıkartması gerekmektedir. Hem Avrupa Merkez Bankaları tarafından sağlanacak finansmandan faydalanmak hem de ülkemizdeki dönüşümü desteklemek için ekonomik faaliyetlere yönelik bir yeşil sınıflandırmanın bulunması gerekmektedir. AB Taksonomisi ile uyumlu bir yerel taksonomi, finansal enstrümanların yeşillik/sürdürülebilirlik açısından etiketlenmesini ve sürdürülebilirlik alanında tutarlı ve sağlıklı veri yatırımlarının sürdürülebilir proje ve faaliyetleri hızlanmasını sağlayacaktır.

4. Veri ve Kanıta Dayalı Karar Verme

Veri ve veri bilimi her ne kadar 21. yüzyılın temel unsuru olarak varsayılsa da veri ve veri analitiğinin tarihi milattan önceki dönemlere kadar uzanmaktadır. Sümerler M.Ö. 4.000-2.000 yılları arasında yaşamış ve veri analizinin yazılı örneklerini ilk oluşturan uygarlıktır. O dönemde bile, yazılı veri kayıtları çok sayıda insanı etkilemiştir. Dahası bu verilerin kayıtları kaybolmadan günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Bütüne bakıldığında, Türkiye de tıpkı diğer ülkeler gibi yüzyıllardır bir şekilde verisini toplamıştır. Fakat mevcut olan teknolojinin yetersizliği sebebiyle verinin işlenmesi çok da mümkün olmamıştır. Artık günümüzde teknolojinin de yeterli seviyeye ulaşmasıyla beraber verileri sistematik bir şekilde işleyebilmenin önünde bir engel kalmamıştır.

Bu zamana kadar toplanan verilerin gerekli önlemler (veri maskeleymesi vb.) alınarak siber güvenliği sağlanmış verileri şeffaf ve herkesin ulaşabileceği şekilde paylaşma ve araştırmacıların kullanımına açma kültürünün oluşmasına ihtiyacımız vardır. Çünkü, nedensellik kurabilmek, genel bakıp sistematik olarak verilerden mevcut durumun fotoğrafını çekebilmek veya anlık verilerle mevcut durumu kıymetlendirebilmek veriden elde edebileceğimiz faydanın temelini oluşturmaktadır. Özellikle, değişimin dönüşümün ayak sesleri olarak adlandırılan sürdürülebilirlik çerçevesinin küresel ve yerel ekonomilerde yaratacağı köklü değişiklik ve kaynak ihtiyacını anlamlandırabilmek, rekabet edebilmek, uluslararası ve ulusal teşviklere cevap verebilmek için ekonomik teori ile veri arasında çok sıkı bir diyalog oluşturmak, hükümetlerin, ekonomistlerin, politika yapıcıların, kuruluşların/şirketlerin en önemli hedeflerinden biri olmalıdır.

Özellikle, günümüz veri bilimi teknolojilerinin sunduğu imkânlar doğrultusunda şirketler artık çok daha fazla veriyi analiz etme şansına sahiptirler. Bu durum, şirketlere geçmişe dair performans ile gelecek hedefleri arasındaki ilişkiyi kurmalarına ve kurumsal sürdürülebilirlik hedeflerinin yakalanabilmesine imkân tanımaktadır. Fakat kuruluşların/şirketlerin öncelikle doğru veriyi doğru bir şekilde depolamaları, o veriyi kıymetlendirebilmek için veri ile varılmak istenen hedef arasında sıkı bir ilişki kurmaları şarttır. Ancak, böylece risk ve fırsatları önceden tespit ederek erkenden aksiyonları hayata geçirebilir ve rakipleri arasında önemli bir rekabet avantajı da sağlayabilirler.

Yatırımcılar, yatırım yapacakları kuruluşları/şirketleri en iyi şekilde tespit edebilmek için veriye dayalı karar verme yöntemlerini kullanmaktadırlar. Bu noktada, raporun içinde çokça sözü geçen ESG raporları ve derecelendirmelerinden faydalanıp orada yer alan verilere göre yatırım kararlarını vermektedirler. Bu noktada, yatırımcıların kuruluşlardan/şirketlerden en büyük beklentisi doğru, kaliteli, güvenilir, kanıtlarla desteklenebilir ve şeffaf veri paylaşımıdır. Ancak, bu verilerin toplanması ve takibi konusunda günümüzde hala ciddi sorular

mevcuttur. Kuruluşların/şirketlerin hâlihazırda genellikle tüm operasyonlarını kapsayacak bir şekilde ESG performansını ölçecek veri takip sistemleri bulunmamaktadır. Bu nedenle, operasyonun tamamı ile ilgili ESG verisi raporlamak güçleşmektedir. Özellikle, başta KOBİ'ler olmak üzere reel sektörde sürdürülebilirlik konusunda standart bir raporlama uygulamasının bulunmaması, özellikle karbon emisyonu verisinin üretilmiyor olması, finansal sistem için önemli bir veri açığı yaratmakta, risk yönetimi, finansman ve ürün geliştirme uygulamaları açısından finansal kuruluşlar/şirketler için çok önemli bir zorluk yaratmaktadır. Tüm bu yetersizlikler, yatırımcıların kuruluşlara/şirketlere yatırım yapmasının önündeki en büyük engellerden biridir.

Finansal piyasaların iklim değişikliğine ilişkin net, kapsamlı ve yüksek kalitede verilere ihtiyaç duyduğu gerçeğinden hareketle, iklimle ilgili risklerin etkin şekilde yönetilmesi ve denetlenmesi için sürdürülebilir bankacılık ve finans sektörünün risk yönetimine yönelik olarak gereksinim duyduğu veri altyapısının oluşturulması, bankaların risk yönetim kapasitesinin artırılması ve sektöre yönelik denetim ve gözetim çerçevesinin güçlendirilmesi birincil önceliklerden biri olmalıdır.

Tüm bu bilgiler ışığında baştan uca her katmanda verinin doğru, kaliteli, güvenilir, kanıtlarla desteklenebilir nitelikte depolanması ve bunun şeffaf bir şekilde paylaşılacağı yerel bir veri sisteminin kurulması şarttır. Bu verilerin, siber güvenliğinin sağlanması koşuluyla paylaşılması olmazsa olmazdır. Çünkü veri, karar vermenin can damarı ve hesap verebilirliğin hammaddesidir.

5. Sınırdaki Karbon Vergisi/Emisyon Ticaret Sistemi (İng. Carbon Border Adjustment Mechanism-CBAM)

Avrupa Birliği'nin Yeşil Mutabakat gündemi, Temmuz 2021'de açıklanan "55'e Uyum" (Fit for 55) paketi ile birlikte somutlaşmaya başlamıştır. Bu sayede Avrupa Birliği'ne ithal edilen ürünlerin sınırdaki nasıl bir karbon uyumlaştırması mekanizmasına (Carbon Border Adjustment Mechanism-CBAM) tabi tutulacağı, daha açık bir ifadeyle sınırdaki karbon vergisi uyumunun nasıl sağlanacağı konusunda sınırlar çizilmiştir. Avrupa Birliği öncelikli olarak gübre, çimento, çelik ve alüminyum gibi enerji yoğun sektörleri hedef göstermiştir. Böylelikle kendi Emisyon Ticaret Sistemi (ETS) olan ve karbon emisyonlarını halihazırda vergilendiren ülkelerin tahsil ettiği vergilerin, ihracatta AB ülkeleri sınırında da geçerli sayılacağı değerlendirilmektedir (Avrupa Birliği Konseyi, Sınırdaki Karbon Vergisi Uygulaması, 2021). Fakat ilgili ülkede böyle bir düzenleme mevcut değil ise vergi doğrudan sınırdaki Avrupa Birliği sınırında Avrupa Birliği Karbon Piyasası'na göre hesaplanarak ödenecektir. Türkiye'nin, 55'e uyum kapsamında 2026'dan itibaren yıllık 771 milyon avro vergi ödemeye başlaması gerektiğine ilişkin hesap, demir-çelik, alüminyum, çimento, enerji ve gübrede ton başına verginin 50 avro olacağı varsayımına dayanmaktadır.

Tüm sektörlere genişletilerek bakıldığında ise Türkiye'nin Avrupa Birliği sınırında yılda ödemesi gereken verginin -ihracat oranlarının aynı kalması şartıyla yaklaşık 2 milyar dolar olması beklenmektedir. Üstelik karbon maliyetinin güncel AB ETS fiyatlarına göre belirlenmesi, 2021 yılının başında 30 avro olan ton başına düşen karbon maliyetinin Şubat 2022 itibariyle 95 avroyu bulması yönünde tehlike çanlarının çaldığını bizlere göstermektedir (Günlük Karbon Fiyatları, 2022). Bu noktadan hareketle, en önemli dış ticaret ortağımız olan Avrupa'nın emisyon ticaret sistemine uyumlu Ulusal Emisyon Ticaret Sistemi'nin zaman kaybetmeden hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu dönüşümü kökten desteklemek ve sanayimizin rekabet gücünün önündeki engelleri kaldırabilmek için başta öncelikli sektörler olmak üzere tüm sanayi kuruluşlarının farkındalığını artırmak adına bilgilendirme günleri ve eğitimlerin organize edilmesi, sanayinin emisyon azaltımlarıyla alakalı uluslararası ve yerel teşviklerinden faydalanması için kapasite güçlendirme çalışmalarının desteklenmesi gerekmektedir.



Bilgi Notu

PMR (Karbon Piyasalarına Hazırlık Ortaklığı, Partnership for Market Readiness)

Türkiye'de 2013 yılında PMR (Karbon Piyasalarına Hazırlık Ortaklığı, Partnership for Market Readiness) projesi yürütmeye başlanmıştır. İklim değişikliğine yönelik mevzuatsal altyapının geliştirilmesi ve karbon piyasalarının oluşturulması için teknik destek sağlanmasını içeren bu projede AB'dekine benzer şekilde ve karbon ticaretine imkân veren pilot ETS uygulamasının test aşamaları gerçekleştirilmiş ve bununla ilgili taslak yönetmelik oluşturulmuştur. (Karbon Piyasasına Hazırlık Ortaklığı (PMR), 2013)

6. Adil Geçiş Mekanizması (İng. Just Transition Mechanism - JTM)

Ocak 2020’de Avrupa Komisyonu, fosil yakıtlara en çok bağımlı olan bölgelerin sürdürülebilir bir ekonomiye geçişin ekonomik ve sosyal etkileriyle başa çıkmasına yardımcı olmak, aynı zamanda en büyük zorluklarla karşılaşan ülkeleri ve bölgeleri desteklemek için bir Adil Geçiş Mekanizması tasarlamıştır. Adil Geçiş Mekanizması, Avrupa Yeşil Mutabakatı finans bileşeni olan Sürdürülebilir Avrupa Yatırım Planının bir parçası olarak görülmenin yanında iklim açısından nötr bir ekonomiye geçişin kimseyi geride bırakmadan adil bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak için kilit bir araç olarak değerlendirilmektedir. Geçişin sosyoekonomik etkisini hafifletmek için 2021-2027 döneminde en çok etkilenen bölgelerde yaklaşık 55 milyar avroyu harekete geçirmeye yardımcı olmak için hedeflenen **desteğin sağlanması AB’nin gündemindedir** (Adil Geçiş Mekanizması: Kimsenin Geride Bırakılmadığından Emin Olmak, 2019).

Adil Geçiş Mekanizması üç sütundan oluşur:

Sütun 1: Adil Geçiş Fonu (İng. Just Transition Fund - JTF): JTF, KOBİ'lere yatırım yapılması, yeni firmaların yaratılması, araştırma ve inovasyon, temiz enerji, işçilerin yeniden vasıflandırılması, iş arama yardımı ve karbon yoğun endüstrilerin dönüşümü, **çevresel restorasyon** dâhil olmak üzere etkilenen bölgelerin ekonomik açıdan **çeşitlendirilmesini ve dönüştürülmesini** destekleyecektir.

Sütun 2: InvestEU Kapsamında Adil Geçiş Planı: Enerji ve ulaşım altyapısı, dijitalleşme ve döngüsel ekonomi dâhil olmak üzere JTF’den daha geniş bir proje yelpazesini içermektedir.

Sütun 3: Bir Kamu Sektörü Kredi İmkânı: Enerji ve ulaşım altyapısından, bölgesel ısıtma ağlarına, binaların yenilenmesi dâhil enerji verimliliği önlemlerine ve sosyal altyapıya kadar olan kamu destekli konuları kapsamaktadır.



Çalışma Ekibi

Çalışma ekibinde yer alan kişiler soyadlarına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.



Hande Aydoğan

Hande Aydoğan, 2015 yılında Bahçeşehir Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümünden mezun oldu. Profesyonel iş hayatına 2013 yılında, TÜBİTAK destekli Ulusal Hava Kirliliği Emisyon Yönetim Sisteminin Geliştirilmesi Projesi'nde Proje Asistanı olarak başladı. Daha sonra 2014 yılında Stantec Türkiye Operasyonu'nda İş Geliştirme Uzmanı olarak çalışmaya etti. Stantec'te çalıştığı 5,5 sene boyunca Uluslararası Finansal Kuruluşları tarafından finanse edilen Türkiye, Balkanlar, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Orta Asya Ülkelerinde yer alan çevre ve enerji projelerinin iş geliştirme, strateji geliştirme ve teklif hazırlama süreçlerinde aktif görev aldı. 2020 yılının Mayıs ayında, Assystem'e Teklif Müdürü olarak katılarak Assystem Türkiye, Fransa ve Özbekistan'ın Uluslararası Finansal Kuruluşlar tarafından finanse edilen çevre, ulaşım, enerji ve nükleer projelerinde iş geliştirme faaliyetlerini ve teklif süreçlerini yönetti. 2020 yılının Ağustos ayından itibaren TTGV Ekosistem Programları Koordinatörlüğü'nde İş Geliştirme Lideri olarak görevini sürdüren Aydoğan Hacettepe Üniversitesi İşletme Yüksek Lisans programında eğitim hayatına devam etmektedir.



Dr. E. Serdar Gökpınar

Dr. E. Serdar Gökpınar, Makina Mühendisliği Bölümü Lisans, İşletme Yüksek Lisans, Teknoloji Yönetimi Doktora derecesi sahibidir. 1996-2011 yılları arasında TÜBİTAK'ta sırasıyla araştırmacı, çeşitli AR-GE projelerinin yürütücüsü ve grup koordinatörü görevlerini yürütmüştür. 2012-2018 yılları arasında TUSAŞ-TAI Teknoloji Yönetimi Müdürlüğü ve Muharip Uçaklar Direktörlüğü görevlerini üstlenmiştir. 2003-2005 yılları arasında Proje Yönetimi Derneği Başkanlığı görevini de yürüten Gökpınar, halen TTGV'de Ekosistem Geliştirme Koordinatörü olarak görev yapmaktadır. Mühendislik Yönetimi, AR-GE, Teknoloji ve İnovasyon Yönetimi alanlarında araştırmacı ve ODTÜ'de öğretim görevlisi olarak akademik çalışmalarını sürdürmektedir.





Kaynakça

AB Taksonomi Bilgi Portalı (2021). 22 Kasım 2021 tarihinde <https://eu-taxonomy.info/> adresinden erişilmiştir.

ALAGÖZ, M. (2007). “Sürdürülebilir Kalkınmada Çevre Faktörü: Teorik Bir Bakış”. 1 Aralık 2021 tarihinde http://www.sd-certificate.info/dyn_files/sd/104.doc adresinden erişildi, GÜRLÜK S. (2001). “Dünyada ve Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma”. Cilt: 9 Sayı: 4, Aralık 2021.

AswathDamodaran. (2021) ESG’ye Şüpheli Bir Bakış 12 Aralık 2021 tarihinde <https://aswathdamodaran.blogspot.com/2020/09/sounding-good-or-doing-good-skeptical.html> adresinden erişilmiştir.

Avrupa Birliği Konseyi. (2021). AB’nin Yeşil Geçiş Planı. 3 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/eu-plan-for-a-green-transition/> adresinden erişilmiştir.

Avrupa Birliği Konseyi. (2021). Sınırdaki Karbon Vergisi Uygulaması. 3 Ağustos 2021 tarihinde https://ec.europa.eu/taxation_customs/green-taxation-0/carbon-border-adjustment-mechanism_de adresinden erişilmiştir.

Avrupa Komisyonu. (2019). (Adil Geçiş Mekanizması: Kimse Geride Bırakılmadığından Emin Olmak. 15 Aralık 2021 tarihinde https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism_en adresinden erişilmiştir.

Avrupa Komisyonu. (2019). Avrupa Yeşil Mutabakatı 8 Haziran 2021 tarihinde https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en adresinden erişilmiştir.

Avrupa Komisyonu. (2019). Komisyondan Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesine ve Bölgeler Komitesine Tebliğ Dokümanı. 30 Mayıs 2021 tarihinde https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/european-green-deal-communication_en.pdf adresinden erişilmiştir.

Avrupa Komisyonu. (2021). 22 Kasım 2021 tarihinde https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance/eu-taxonomy-sustainable-activities_en adresinden erişilmiştir.

Bailard. (2020). SRI’den ESG’ye: Sosyal Sorumluluğun Kökenleri ve Sürdürülebilir Yatırım. 9 Kasım 2021 tarihinde <https://www.bailard.com/wp-content/uploads/2020/09/History-Socially-Responsible-Investing-and-ESG-Investing.pdf> adresinden erişilmiştir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2022). Sürdürülebilir Bankacılık Stratejik Planı. 18 Ocak 2022 tarihinde <https://www.bddk.org.tr/KurumHakkinda/EkGetir/5?ekId=36> adresinden erişilmiştir.

Bertelsmann Stiftung ve Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri. (2021). Sürdürülebilir Kalkınma Raporu. 19 Kasım 2021 tarihinde <https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopment.report/2021/2021-sustainable-development-report.pdf> adresinden erişilmiştir.

BIS. (2020). Yeşil Kuğu İklim Değişikliği Çağında Merkez Bankacılığı ve Finansal İstikrar Raporu. 12 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.bis.org/publ/othp31.pdf> adresinden erişilmiştir.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans Girişimi. (2005). Freshfield Raporu. 12 Haziran 2021 tarihinde https://www.unepfi.org/fileadmin/documents/freshfields_legal_resp_20051123.pdf adresinden erişilmiştir.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi. (2020). Paris Anlaşması. 5 Haziran 2021 tarihinde <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement> adresinden erişilmiştir.

Birleşmiş Milletler. (2005). Kofi Annan'ın Açıklaması. 12 Haziran 2021 tarihinde <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2005-03-21/kofi-annans-statement-general-assembly> adresinden erişilmiştir.

Birleşmiş Milletler. (2015). 17 Hedef. 8 Temmuz 2021 tarihinde <https://sdgs.un.org/goals> adresinden erişilmiştir.

Birleşmiş Milletler. (2015). Paris Anlaşması. 5 Haziran 2021 tarihinde https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf adresinden erişilmiştir.

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı. (2015). 2015 Sonrası Gündeme İlişkin Genel Sekreter Sentez Raporu. 6 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.un.org/en/development/desa/publications/synthesis-report.html> adresinden erişilmiştir.

Blackrock. (2020). Larry Fink'in Mektubu. 18 Haziran 2021 tarihinde <https://www.blackrock.com/americas-offshore/en/larry-fink-ceo-letter> adresinden erişilmiştir.

BM Küresel İlkeler Sözleşmesi, İsviçre Federal Dışişleri Bakanlığı, Uluslararası Finans Kurumu. (2005). Umursayan Kazanır Raporu. 10 Haziran 2021 tarihinde <https://documents1.worldbank.org/curated/en/280911488968799581/pdf/113237-WP-WhoCaresWins-2004.pdf> adresinden erişilmiştir.

BMEL. (2021). 300 Yılı Aşkın Orman Sürdürülebilirliği. 30 Kasım 2021 tarihinde <https://www.bmel.de/DE/themen/wald/wald-in-deutschland/carlowitz-jahr.html> adresinden erişildi.

Borsa İstanbul. (2021). BİST Sürdürülebilirlik Endeksi. 25 Mayıs 2021 tarihinde <https://borsaistanbul.com/tr/sayfa/165/bist-surdurulebilirlik-endeksi> adresinden erişilmiştir.

Budak, S. (2000). Avrupa Birliği ve Türkiye Çevre Politikası. İstanbul: Böke Yayınları.

CDP Türkiye. (2010). CDP Türkiye. 22 Mayıs 2021 tarihinde <https://cdpturkey.sabanciuniv.edu/tr> adresinden erişilmiştir.

CDP. (2000). CDP Hakkında. 22 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.cdp.net/en/info/about-us> adresinden erişilmiştir.

CDP. (2016). CDP İklim Değişikliği Raporu. 24 Mayıs 2021 tarihinde <https://cdn.cdp.net/cdp-production/cms/reports/documents/000/001/234/original/CDP-Nordic2016-v13-MR-Links.pdf?1478707498> adresinden erişilmiştir.

CDSB (2020). CDSB Çerçevesi. 6 Kasım 2021 tarihinde <https://www.cdsb.net/what-we-do/reporting-frameworks> adresinden erişilmiştir.

CECP. (2019). CECP Hakkında. 8 Aralık 2021 tarihinde <https://cecp.co/about/> adresinden erişilmiştir.

CECP. (2020). CECP Değerleme Rehberi. 6 Aralık 2021 tarihinde <https://cecp.co/wp-content/uploads/2021/01/CECP-Giving-in-Numbers-General-Valuation-Guide.pdf> adresinden erişilmiştir.

Cone Communications. (2016). Millennial Çalışan Bağlılığı Çalışması. 27 Eylül 2021 tarihinde <https://www.conecomm.com/research-blog/2016-millennial-employee-engagement-study#download-the-research> adresinden erişilmiştir.

Context Institute. (2021). Robert Gilman. 30 Kasım 2021 tarihinde <https://www.context.org/about/who-we-are/robert-gilman/> adresinden erişildi.

Dünya Ekonomik Forumu. (2017). Duyarlı ve Sorumlu Liderlik Sözleşmesi. 7 Temmuz 2021 tarihinde https://www3.weforum.org/docs/Media/AM17/The_Compact_for_Responsive_and_Responsible_Leadership_09.01.2017.pdf adresinden erişilmiştir.

Dünya Ekonomik Forumu. (2020). Paydaş Kapitalizminin Ölçülmesi: Sürdürülebilir Değer Yaratımının Ortak Metriklerine ve Tutarlı Raporlanmasına Doğru. 15 Haziran 2021 tarihinde <https://www.weforum.org/reports/measuring-stakeholder-capitalism-towards-common-metrics-and-consistent-reporting-of-sustainable-value-creation> adresinden erişilmiştir.

Dünya Ekonomik Forumu. (2022). Global Risk Raporu. 17 Ocak 2022 tarihinde https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf adresinden erişilmiştir.

Egeli, G. (1996). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Sorunları. Ankara: TÇV Yayını.

Ellen MacArthur Vakfı. (2019). Ellen MacArthur Vakfı Hakkında. 6 Aralık 2021 tarihinde <https://ellen-macarthurfoundation.org/about-us/what-we-do> adresinden erişilmiştir.

Ellen MacArthur Vakfı. (2019). Kelebek Diyagramı. 6 Aralık 2021 tarihinde <https://ellenmacarthurfoundation.org/circular-economy-diagram> adresinden erişilmiştir.

Ember. (2022). Günlük Karbon Fiyatları 24 Şubat 2022 tarihinde <https://ember-climate.org/data/carbon-price-viewer/> adresinden erişilmiştir.

Escarus Blog. (2020). AB Yeşil Mutabakatı Nedir?. 1 Aralık 2021 tarihinde <https://www.escarus.com/ab-yesil-mutabakati-nedir> adresinden erişilmiştir.

Esty, D. C., & Simmons, P. J. (2011). The Green to Gold Business Playbook: How to implement sustainability practices for bottom-line results in every business function. Wiley.

Financial Times. (2021). ESG Yatırım Endüstrisi Tehlikeli. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://www.ft.com/content/ec02fd5d-e8bd-45bd-b015-a5799ae820cf> adresinden erişilmiştir.

Finansal Özgürlük Geri Sayımı. (2020). ESG Yatırımı Nedir ve Neden Kötü Bir Fikir Olduğunun 5 Nedeni 12 Aralık 2021 tarihinde <https://financialfreedomcountdown.com/what-is-esg-investing/> adresinden erişilmiştir.

Forbes. (2020). ESG'nin Gizemini Çözmek: Tarihçesi ve Mevcut Durumu. 6 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.forbes.com/sites/betsyatkins/2020/06/08/demystifying-esgits-history--current-status/?sh=3e592fd82cdd> adresinden erişilmiştir.

FTSE Russel. (2021). FTSE4Good Endeks Serisi. 3 Oak 2022 tarihinde https://research.ftserussell.com/products/downloads/FTSE4Good_Index_Series_Ground_Rules.pdf adresinden erişilmiştir.

GreenPrint. (2021). Tüketicilerin Çevre Dostu Ürünler Satınalma İsteği Anketi. 10 Kasım 2021 tarihinde <https://www.businesswire.com/news/home/20210322005061/en/GreenPrint-Survey-Finds-Consumers-Want-to-Buy-Eco-Friendly-Products-but-Don%E2%80%99t-Know-How-to-Identify-Them> adresinden erişilmiştir.

GRI. (2020). Sürdürülebilirlik Raporlaması İçin Küresel Standartlar. 19 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.globalreporting.org/standards/> adresinden erişilmiştir.

Grenmatch. (2021). İngiltere Gaz Kazanı Yasağı - 2025 veya 2035'ten İtibaren Geçerli mi?. 16 Şubat 2021 tarihinde <https://www.greenmatch.co.uk/blog/gas-boiler-ban> adresinden erişilmiştir.

Harvard Business Review. (2020). Daha Sürdürülebilir Bir Tedarik Zinciri. 10 Ekim 2021 tarihinde <https://hbr.org/2020/03/a-more-sustainable-supply-chain> adresinden erişilmiştir.

Hemingway, Ernest. Güneş de Doğar. çev. Dost Körpe. Ankara: Bilgi Yayınevi, 8. Basım, 2021.

Hong, Harrison & Kacperczyk, Marcin. (2009). The Price of Sin: The Effects of Social Norms on Markets. Journal of Financial Economics. 93. 15-36. 10.2139/ssrn.766465.

IIRR. (2021). Entegre Raporlamaya Geçiş: Başlangıç İçin Bir Rehber. 4 Aralık 2021 tarihinde https://www.integratedreporting.org/wp-content/uploads/2021/09/Transition-to-integrated-reporting_A-Getting-Started-Guide.pdf adresinden erişilmiştir.

Investopedia. (2021). ESG Kriterleri. 3 Ocak 2021 tarihinde <https://www.investopedia.com/terms/e/environmental-social-and-governance-esg-criteria.asp> adresinden erişilmiştir.

Investopedia. (2021). Yeşil Badana. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://www.investopedia.com/terms/g/greenwashing.asp> adresinden erişilmiştir.

IPCC. (2020). IPCC Hakkında. 15 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-working-group-i/> adresinden erişilmiştir.

IPCC. (2020). IPCC'nin Yapısı. 15 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-working-group-i/> adresinden erişilmiştir.

IPCC. (2021). IPCC Altıncı Değerlendirme Raporun'nun Fiziksel Bilim Temelli. 20 Kasım 2021 tarihinde <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-working-group-i/> adresinden erişilmiştir.

Ipcc.ch. (2022). İklim Değişikliği 2021 Raporu 2 Aralık 2021 tarihinde <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/> adresinden erişilmiştir.

İş ve Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu. (2017). Daha İyi İş, Daha İyi Dünya. 5 Kasım 2021 tarihinde https://d306pr3pise04h.cloudfront.net/docs/news_events%2F9.3%2Fbetter-business-better-world.pdf adresinden erişilmiştir.

Joe Biden. (2019). Temiz Enerji Devrimi ve Çevre Adaleti için Biden Planı. 8 Haziran 2021 tarihinde <https://joebiden.com/climate-plan/> adresinden erişilmiştir.

Kömürün Ötesinde Avrupa, (2021). Avrupa'da Kömürden Çıkış Ulusal Kömürden çıkış Taahhütlerine Genel Bakış. 21 Aralık 2021 tarihinde <https://beyond-coal.eu/wp-content/uploads/2021/11/Avrupa-Komurden-Cikis-.pdf> adresinden erişilmiştir.

Kurumsal Yatırımcı. (2020). ESG'nin 'Karanlık Yüzü'. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://www.institutionalinvestor.com/article/b1m00mfvf1802r/The-Dark-Side-of-ESG> adresinden erişilmiştir.

Küresel Raporlama Girişimi. (2020). Küresel Ortak Dil Olan GRI İle Sürdürülebilirlik Raporlaması Büyüyor. 9 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.globalreporting.org/about-gri/news-center/2020-12-01-sustainability-reporting-is-growing-with-gri-the-global-common-language/> adresinden erişilmiştir.

Marketwatch. (2021) Dünya Dostu ESG fonunuzda Gerçekten Ne Var? 12 Aralık 2021 tarihinde <https://www.marketwatch.com/story/buyer-beware-whats-really-in-your-earth-friendly-esg-fund-11615485716> adresinden erişilmiştir.

MSCI. (2019) (MSCI Küresel Sürdürülebilirlik Endeksleri: Kurumsal Firmalar İçin Bir Başlangı 16 Haziran 2021 tarihinde <https://www.msci.com/www/webcast/msci-global-sustainability/0183960199> adresinden erişilmiştir.

MSCI. (2020). ESG Fon Derecelendirmeleri. 22 Haziran 2021 tarihinde <https://www.msci.com/our-solutions/esg-investing/esg-fund-ratings> adresinden erişilmiştir.

MSCI. (2020). MSCI Yıllık Raporu 16 Haziran 2021 tarihinde <https://www.msci.com/documents/1296102/23900744/2020+Annual+Report.pdf> adresinden erişilmiştir.

Nasdaq. (2019) Kurumsal Raporlama Diyaloğu. 5 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.nasdaq.com/> adresinden erişilmiştir.

Nielsen. (2018). Sürdürülebilir Alışveriş Raporu. 27 Eylül 2021 tarihinde <https://www.nielsen.com/wp-content/uploads/sites/3/2019/04/global-sustainable-shoppers-report-2018.pdf> adresinden erişilmiştir.

OEKOM.DE.(2021). Sylvicultura oeconomica | oekom verlag. 30 Kasım 2021 tarihinde <https://www.oekom.de/buch/sylvicultura-oeconomica-9783962383565> adresinden erişildi.

Regulation Asia. (2020). Dünya Ekonomik Forumu ESG Raporlaması için Ortak Metrikleri Duyurdu. 8 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.regulationasia.com/wef-announces-common-metrics-for-esg-reporting/> adresinden erişilmiştir.

Rodney ve Otamatea Times, Waitemata ve Kaipara Gazetesi. (1912). İklimi Etkileyen Kömür Tüketimi. 30 Haziran 2021 tarihinde <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/rodney-and-otamatea-times-waitemata-and-kaipara-gazette/1912/08/14/7> adresinden erişilmiştir.

S&P Global. (2020). ESG Yatırımı İle Sosyal Açıdan Sorumlu Yatırım Arasındaki Fark Nedir?. 14 Ekim 2021 tarihinde <https://www.spglobal.com/en/research-insights/articles/what-is-the-difference-between-esg-investing-and-socially-responsible-investing> adresinden erişilmiştir.

S&P Global. (2020). S&P DJI ESG Puanı Metodolojisi. 21 Haziran 2021 tarihinde <https://www.spglobal.com/spdji/en/documents/methodologies/methodology-sp-dji-esg-score.pdf> adresinden erişilmiştir.

SASB. (2010). SASB Standartları ve Diğer ESG Çerçevesi 16 Haziran 2021 tarihinde <https://www.sasb.org/about/sasb-and-other-esg-frameworks/> adresinden erişilmiştir.

SBT. (2020). Düşük Karbonlu Bir Geleceğe Giden Yolu Açın. 5 Haziran 2021 tarihinde <https://sciencebasedtargets.org/how-it-works> adresinden erişilmiştir.

SBT. (2020). SBT Hakkında. 5 Haziran 2021 tarihinde <https://sciencebasedtargets.org/about-us#who-we-are> adresinden erişilmiştir.

Sermaye Piyasası Kurulu. (2021). Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Çerçevesi. 25 Aralık 2021 tarihinde <https://www.spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/1332> adresinden erişilmiştir.

Sermaye Piyasası Kurulu. (2022). Yeşil Borçlanma Aracı, Sürdürülebilir Borçlanma Aracı, Yeşil Kira Sertifikası ve Sürdürülebilir Kira Sertifikası Rehberi. 25 Şubat 2021 tarihinde <https://spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/1362> adresinden erişilmiştir.

Sorumlu Yatırım İlkeleri. (2021). Yıllık Rapor. 20 Kasım 2021 tarihinde <https://www.unpri.org/annual-report-2021/how-we-work/building-our-effectiveness/enhance-our-global-footprint> adresinden erişilmiştir.

SPGlobal. (2018). DJSI Endeks Ailesi. 17 Haziran 2021 <https://www.spglobal.com/esg/performance/indices/djsi-index-family> adresinden erişilmiştir.

Stanford Sosyal İnovasyon İncelemesi. (2021). ESG Yatırımı Olmadan Dünya Daha İyi Bir Durumda Olabilir. 12 Aralık 2021 tarihinde https://ssir.org/articles/entry/the_world_may_be_better_off_without_esg_investing adresinden erişilmiştir.

Sustainalytics. (2020). ESG Risk Derecelendirmesi - Örnek rapor. 21 Haziran 2021 tarihinde <https://connect.sustainalytics.com/esg-risk-rating-sample-report> adresinden erişilmiştir.

SustainFi. (2022). En İyi ESG ve Sürdürülebilir Yatırım İstatistikleri. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://sustainfi.com/articles/investing/esg-statistics/> adresinden erişilmiştir.

Switch2Green. (2020). AB Yeşil Anlaşması – Sürdürülebilir Ekonomiler İçin Bir Yol Haritası. 8 Haziran 2021 tarihinde <https://www.switchtogreen.eu/the-eu-green-deal-promoting-a-green-notable-circul-economy/> adresinden erişilmiştir.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı Müsteşarlığı. (2010). Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye. 1 Aralık 2021 tarihinde http://www.surdurulebilirlikkalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2016/07/UNDP-TR-TR-2010-MDG-Report_TR.pdf adresinden erişildi.

T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. (2021). Türkiye'nin Yeşil Kalkınma Devrimi. 25 Aralık 2021 tarihinde https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/Turkiyenin_Yesil_Kalkinma_Devrimi.pdf adresinden erişilmiştir.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2022). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ve Göstergeleri. 1 Aralık 2021 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/03/Surdurulebilir-Kalkinma-Amaclari-Degerlendirme-Raporu_13_12_2019-WEB.pdf adresinden erişildi.

T.C. Çevre ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2010). Türkiye İklim Değişikliği Stratejisi 7 Temmuz 2021 tarihinde https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/editordosya/file/strateji%20belgesi/Turkiye%20Iklim%20Degisikligi%20Strateji%20Belgesi_TR.pdf adresinden erişilmiştir.

T.C. Çevre ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2011). İklim Değişikliği Eylem Planı. 7 Temmuz 2021 tarihinde https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/editordosya/file/eylem%20planlari/Iklim%20Degisikligi%20Eylem%20Plani_TR.pdf adresinden erişilmiştir.

T.C. Çevre ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2013). Karbon Piyasasına Hazırlık Ortaklığı (PMR) 13 Temmuz 2021 tarihinde <https://iklim.csb.gov.tr/karbon-piyasasına-hazirlik-ortakligi-pmr-i-4403> adresinden erişilmiştir.

T.C. Çevre ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2020). 6. Türkiye Çevre Durum Raporu 1 Aralık 2021 tarihinde <https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/dokumanlar/turkiye-cevre--8230-48359-20210421084531.pdf> adresinden erişildi.

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2011). İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı. 7 Temmuz 2021 tarihinde https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/editordosya/uyum_stratejisi_eylem_plani_TR.pdf adresinden erişilmiştir.

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2021). Paris Anlaşması. 1 Aralık 2021 tarihinde <https://iklim.csb.gov.tr/paris-anlasmasi-i-98587> adresinden erişilmiştir.

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2021). Tarihçemiz. 16 Aralık 2021 tarihinde <https://csb.gov.tr/tarihcemiz-i-7012> adresinden erişilmiştir.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2021). Paris Anlaşması. 1 Aralık 2021 tarihinde <https://www.mfa.gov.tr/paris-anlasmasi.tr.mfa> adresinden erişilmiştir.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2021). Sürdürülebilir Kalkınma. 1 Aralık 2021 tarihinde <https://www.mfa.gov.tr/surdurulebilir-kalkinma.tr.mfa> adresinden erişilmiştir.

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2021). Sürdürülebilir Tahvil Çerçeve Dokümanı. 25 Aralık 2021 tarihinde <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2021/11/Republic-of-Turkey-Sustainable-Finance-Framework.pdf> adresinden erişilmiştir.

T.C. Ticaret Bakanlığı. (2021). Yeşil Mutabakat Eylem Planı. 9 Ekim 2021 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/data/60f1200013b876eb28421b23/MUTABAKAT%20YE%C5%9E%C4%B0L.pdf> adresinden erişilmiştir.

TCDF. (2010). TCFD Hakkında. 5 Haziran 2021 tarihinde <https://www.fsb-tcfd.org/about/> adresinden erişilmiştir.

TCDF. (2017). Görev Gücünün İklimle İlgili Finansal Açıklamalara İlişkin Tavsiyeleri. 5 Haziran 2021 tarihinde <https://assets.bbhub.io/company/sites/60/2021/10/FINAL-2017-TCFD-Report.pdf> adresinden erişilmiştir.

The New York Times. (1970). Friedman Doktrini. 12 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.nytimes.com/1970/09/13/archives/a-friedman-doctrine-the-social-responsibility-of-business-is-to.html> adresinden erişilmiştir.

The New York Times. (2019). Yeşil Yeni Anlaşma Nedir?. 12 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.nytimes.com/2019/02/21/climate/green-new-deal-questions-answers.html> adresinden erişilmiştir.

The Wall Street Journal. (2021). Avrupa Birliği, Sürdürülebilir Yatırımın Karanlık Dünyasında Netliği Hedefliyor. 12 Kasım 2021 tarihinde https://www.wsj.com/articles/european-union-aims-for-clarity-in-murky-world-of-sustainable-investing-11619020300?mod=article_inline adresinden erişilmiştir.

The Wall Street Journal. (2021). Bazı Avrupalı Şirketler İşlerinin Ne Kadar Yeşil Olduğunu Hesaplamakta Zorlanıyor. 4 Ocak 2022 tarihinde <https://www.wsj.com/articles/some-european-companies-struggle-to-calculate-how-much-of-their-business-is-green-11640601009> adresinden erişilmiştir.

The Wall Street Journal. (2021). Bir Yatırımı ‘Yeşil’ Yapan Nedir? AB Cevap İstiyor. 5 Aralık 2022 tarihinde https://www.wsj.com/articles/what-makes-an-investment-green-the-eu-wants-an-answer-11617721259?mod=article_inline adresinden erişilmiştir.

Thermal Earth (2021). 2025 Yılına Kadar Yeni Evlerde Gaz Kazanları Yasaklanacak. 16 Şubat 2022 tarihinde <https://www.thermalearth.co.uk/blog/gas-boilers-banned-new-homes-2025#:~:text=T-he%20government%20has%20announced%20that,carbon%20net%20zero%20by%202050> adresinden erişilmiştir.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği. (2021). Türkiye'nin KOBİ'leri Bülteni. 19 Şubat 2022 tarihinde <https://www.tobb.org.tr/KobiArastirma/Sayfalar/TRninKOBIIleriBulteni.php> adresinden erişilmiştir.

Uluslararası Enerji Ajansı. (2020). Evden Çalışmak Enerji Tasarrufu Sağlayabilir ve Emisyonları Azaltabilir. Ama Ne Kadar?. 4 Ekim 2021 tarihinde <https://www.iea.org/commentaries/working-from-home-can-save-energy-and-reduce-emissions-but-how-much> adresinden erişilmiştir.

Uluslararası Enerji Ajansı. (2021). Kömür 2021 Raporu. 21 Aralık 2021 tarihinde <https://iea.blob.core.windows.net/assets/f1d724d4-a753-4336-9f6e-64679fa23bbf/Coal2021.pdf> adresinden erişilmiştir.

UNDP Türkiye. (2019). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları. 1 Aralık 2021 tarihinde <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html> adresinden erişildi.

Verilerdeki Dünyamız. (2020). CO₂ Emisyonları. 19 Kasım 2021 tarihinde <https://ourworldindata.org/co2-emissions> adresinden erişilmiştir.

Visualcapitalist. (2021). ESG Derecelendirmeleri İçinde: Şirketler Nasıl Puanlanır? 17 Ekim 2021 tarihinde 2021 <https://www.visualcapitalist.com/inside-esg-ratings-how-companies-are-scored/> adresinden erişilmiştir.

VisualCapitalist. (2022). Geri Dönüştürülemeyen Karbon: Ormansızlaşmayı Önlemenin Önemi. 16 Şubat 2022 tarihinde <https://www.visualcapitalist.com/irrecoverable-carbon-the-importance-of-preventing-deforestation/> adresinden erişilmiştir.

WCED. (1987). Ortak Geleceğimiz Raporu (Brundtland Raporu), 1 Aralık 2021 tarihinde <https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications/sustainable-development/brundtland-report.html> adresinden erişildi.

Yeşil Finans Platformu. (2020). Banka 2030: Düşük Karbon Ekonomisine Geçiş Hızlandırmak. 6 Ekim 2021 tarihinde <https://www.greenfinanceplatform.org/research/bank-2030-accelerating-transition-low-carbon-economy> adresinden erişilmiştir.

Notlar



www.ttgov.org.tr/tr



TÜRKİYE TEKNOLOJİ GELİŞTİRME VAKFI

MERKEZ / HEAD OFFICE
CYBERPARK CYBERPLAZA
B Blok Kat: 5-6 06800
Bilkent ANKARA - TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 265 0272
Faks: +90 (312) 265 0262

İSTANBUL/İSTANBUL OFFICE
ARI TEKNOKENT
Arı 2 Binası A Blok Kat: 7 34469
İTÜ Ayazağa Yerleşkesi, Koruyolu
Maslak İSTANBUL - TÜRKİYE
Tel: +90 (212) 276 7560
Faks: +90 (212) 276 7580

#TeknolojiÜretenTürkiye